N 39. 1830.

DE

DZONDISCHE GENEESWIJZE

TEGEN DE

VENERISCHE ZIEKTEN

OP HOOG BEVEL ONDERZOCHT,

DOOR

Dr. K L U G E,

ARTS IN HET *CHARITÉ*-ZIEKENHUIS
TE *BERLYN*;

BENEVENS

GEDANE PROEFNEMINGEN, VERKREGENE RESULTATEN, GEDACHTEN OVER DE GENEESMETHODE EN EEN LETTERKUNDIG ONDERZOEK.

UIT HET HOOGDUITSCH VERTAALD EN MET AANTEEKENINGEN VERMEERDERD,

DOOR

W. E. L U D E K I N G,

GENEES-, HEEL- EN VROEDMEESTER
TE *HILVERSUM*, HONORAIR LID VAN
HET GENOOTSCHAP *VIS UNITA
FORTIOR*, TE *HOORN*.

Prijs *f* 1. 40.

DE

DZONDISCHE GENEESWIJZE

TEGEN DE

VENERISCHE ZIEKTEN

OP HOOG BEVEL ONDERZOCHT,

DOOR

Dr. KLUGE,

ARTS IN HET *CHARITÉ*-ZIEKENHUIS
TE *BERLYN*;

BENEVENS

GEDANE PROEFNEMINGEN, VERKREGENE RESULTATEN, GEDACHTEN OVER DE GENEESMETHODE EN EEN LETTERKUNDIG ONDERZOEK.

UIT HET HOOGDUITSCH VERTAALD EN MET
AANTEEKENINGEN VERMEERDERD,

DOOR

W. E. LUDEKING,

GENEES-, HEEL- EN VROEDMEESTER
TE *HILVERSUM*, HONORAIR LID VAN
HET GENOOTSCHAP *VIS UNITA
FORTIOR*, TE *HOORN*.

TE LEYDEN,

BIJ C. G. MENZEL.

MDCCCXXX.

VOORREDE

VAN DEN

VERTALER.

Dat nieuwe geneeswijzen, vooral diegene welke tegen bijzondere ziekten worden aangeprezen, niet anders dan door herhaalde proeven en naauwkeurige waarnemingen op haar regte waarde geschat kunnen en zullen worden, is door de ondervinding genoegzaam bewezen.

Niet onnuttig, vertrouw ik, zullen dan deze resultaten van gedane proefnemingen, met de Dzondische *geneeswijze, tegen de syphilitische ziekten beschouwd worden; niet alleen op grond, om dat het* Pruissische *Gouvernement bevel tot de proefnemingen met deze geneesmethode gaf, maar ook om dat het die ziekte geldt, die zoo vele verwoestingen kan aanrigten; tegenwoordig zelfs nog (nu men hare*

—

uitwerkingen minder dan in vroegere jaren bespeurt); en eindelijk, omdat Dzondi *zijne geneeswijze* nieuw *en* zeker *noemt, en gevolgen beloofd, die men te vergeefsch (volgens hem) van andere geneesmethoden verwachten kan; dit toch kan niet anders dan door proefnemingen en ondervinding bewezen worden.*

Men wane niet dat dit werkje een twistgeschrift tegen dat van Dzondi *is. Neen, de verkregene resultaten pleiten ten voordeele van deszelfs geneeswijze; maar, aan de waarheid hulde doende, wordt zoo wel uit vroegere als latere schrijvers, zoo ik mij niet bedrieg, voldingend bewezen, dat de geneeswijze van* Dzondi, *uit de verkregene resultaten* niet nieuw, *noch* altijd zeker *is, noch alle* voordeelen *bezit, die van haar geroemd worden.*

Op den 2den Junij 1826 werd aan de geneeskundigen van het *Charité-Ziekenhuis* te *Berlijn*, door een Koninklijk bevel, en bij aanschrijving van het Hooge Ministerie in geneeskundige aangelegenheden, opgedragen: »Met de zoo»genaamde nieuwe en zekere geneeswijze der »Venusziekte, naar de Methode van Professor »Dzondi, in het *Charité-Ziekenhuis*, proe»ven te nemen, en, over derzelver resultaten, »met bijvoeging van hunne gedachten, berigten »in te zenden."

Overeenkomstig dezen last, ondernam ik, in de beide, aan mijne geneeskundige zorg toevertrouwde afdeelingen voor Syphilitische zieken, dergelijke geneesproeven te doen, en bekwam dezelve in zulk een aantal, en tijdruimte, dat ik gelooven mag, door dezelve tot een bepaald resultaat gekomen te zijn; daarom veroorloof ik mij nu, dit on-

derwerp ten einde te brengen, en wel op deze wijze, dat ik vooreerst de geneeswijze, vervolgens de door mij genomene proeven, zoo als de resultaten aanwijzen, en eindelijk mijne gedachten over de Methode zelve, opgeve.

I.

Tot bevestiging dezer geneeswijze, stelde Prof. Dzondi in zijn werkje (*Neue Zuverlässige Heilart der Lustseuche in allen ihren formen, Halle* 1826, *mit* 2 *Steindruck-tafelen*) pag. 35 enz. (*) als hoofdzaak voor:

» Dat de Syphilitische ziekten in de Noordelij-
» ke luchtstreken, zonder kwikzilver niet grondig
» genezen kunnen worden; dat het kwikzilver, hoe-
» wel op zich zelven voor het menschelijk ligchaam
» een veel gevaarlijker gif, als het Syphilitische Conta-
» gium is, dit gevaar intusschen afgewend, en eene
» grondige genezing der Syphilis in alle hare vormen
» door datzelfde middel verkregen kan worden, wan-
» neer het ten 1. aan het vereischte beantwoordt,
» 2. met bijzondere Modificatien, en 3. onder eige-
» ne medewerking des lijders aangewend wordt."

In deze drievoudige betrekking leerde eene tienjarige ondervinding (P. 33, 41, 69.) Prof. Dzondi:

(*) Dit werkje is in het Nederduitsch vertaald door den Heer B. J van den Kieboom, Heel- en Vroedmeester te *Dordrecht*, en aldaar te bekomen bij J. de Vos en Comp. 1827. De bladaanwijzing, is volgens deze vertaling.

1. Dat de sublimaat het middel is, hetwelk iedere, zelfs den diepst ingewortelden vorm der Syphilis, grondig kan genezen (P. 41); dezelve moet echter

2. In altijd klimmende, toereikende groote giften op eenmaal, doch zelden, dat is, met groote tusschentijden, inwendig genomen (P. 44, 51.) dan echter, benevens het Syphilitische Contagium, met welke het zich amalgameert (P. 61), zoo spoedig mogelijk, door de huid (P. 55.) uit het ligchaam weder verwijderd worden; en derhalve is het noodzakelijk, dat

3. Zoo wel de opslorping in het ligchaam, door alle mogelijke onttrekking aan voedingsstoffen (P. 62), als ook de huid-uitwaseming, door eene warme kleeding en een warm temperatuur, voortdurend levendig onderhouden worden.

Overeenkomstig deze ondervinding, geeft nu Prof. Dzondi, de volgende zes behandelingsvoorschriften:

I. Met betrekking tot het gebruik des Sublimaats, geldt als regel:

A. Het middel moet in pillenvorm aangewend worden, wijl het dan niet zoo spoedig in de maag opgelost wordt, en slechts allengs, en daarom minder vijandig op dezelve werkt (P. 43.). Deze pillen, welke drie tot vier maanden werkzaam blijven (P. 42), worden op de volgende wijze bereid. (P. 74.):

℞ Murias Deutoxydi Hyd. Gr. xij.
Solve in Aqua destill. comm. q. s.
adde
Micae panis albi.
Sacchari albi ana q. s.
Ut f. pil. pond. Gr. j. N°. 240.
Consp. pulv. cinnam. ant. lycop.

B. Deze pillen, van welke twintig stuks een grein sublimaat bevatten, worden slechts om den anderen dag ingenomen, op dat de gevoeligheid des ligchaams door den prikkel des sublimaats niet uitgeput word, of zelfs eene overzadiging met kwikzilver ontstaat (P. 52 - 75).

C. De pillen worden slechts eenmaal des daags, en wel onmiddelijk na het middageten, en niet een kwartier of half uur daarna ingenomen, door dien zij dan, in de spijsmassa verdeeld, beter verdragen, ligter verteerd, en inniger geassimileerd worden (P. 50); een weinig bier of water wordt nagedronken (P. 67).

D. Men vangt met vier pillen aan, en klimt iederen keer met twee stuks, alzoo 4, 6, 8, 10 enz. op, tot dat op den laatsten dag der behandeling 30 stuks, gevolgelijk een en een half grein sublimaat, op eenmaal genomen wordt (P. 48. 75). De lijder gebruikt dus gedurende de geheele behandeling $11\frac{2}{10}$ grein Sublimaat; welke hoeveelheid, naar vele waarnemingen, in de meeste gevallen tot grondige genezing van alle vormen der primaire en secundaire syphilis toereikend is (P. 48. 52).

E. De groote giften kan men in meerdere kleinere verdeelen, en deze verder achter elkander innemen (p. 52. 75).

F Worden de pillen uitgebraakt, zoo moet men dezelfde hoeveelheid te gelijk, of kort hierop, benevens 2, 3 of 4. druppels Tinct. Opium geven (p. 76.)

G. Ook wanneer buikpijnen van 3 tot 5 uren, op het innemen volgen, hetgeen na het gebruik van melk en melkspijzen gewoonlijk geschiedt (p. 43), worden, het zij te gelijk, of bij het volgend innemen der pillen, 2 tot 6 druppels Tinct. Opium genomen; zoo moet ook, wanneer de patient in het algemeen aan hevige pijnen lijdt, het Opium in zulke klimmende giften genomen worden, dat daar door de pijn wijkt; want hoe heviger deze is, des te minder kan het ligchaam voor de werking des sublimaats gevoelig zijn (p. 44. 76.)

H. De geheele behandeling duurt 27 dagen, en deze tijd moet doorgaans voleindigd worden, wanneer men van de grondige genezing zeker wil zijn; zelfs ook dan, wanneer reeds in de eerste helft der behandeling, alle ziekte-verschijnselen verdwenen zijn (p. 46. 76).

I. Indien wegens eenige oorzaken, b. v. speekselvloed, buikloop enz. (p. 77), de behandeling meerdere dagen moet afgebroken worden, zoo is het noodig, dat men, na wegruiming der hindernissen, met het getal der pillen voortga, bij welke men verhinderd werd; ten einde den tijd der behandeling, met zoo vele dagen te ver-

lengen, als geene pillen genomen zijn (p. 55. 77).

K. In zeer weinige gevallen, naauwelijks eenmaal onder honderd, was het noodig, het zij nog een weinig hooger dan tot 30 pillen, en wel zoo lang te klimmen als de Sublimaat verdragen werd, en eene gunstige werking voortbragt, zoodat Prof. Dzondi tot 3 greinen pro dosis klom, of de laatste helft der behandeling, dat is, de grootste giften, veertien dagen achter een nog eenmaal liet aanwenden (p. 48. 49. 69. 117), in welk laatste geval de patient dan nog $8\frac{4}{10}$ grein, en alzoo geheel $20\frac{3}{0}$ grein Sublimaat verkreeg.

II. Als ondersteuningsmiddel bij de behandeling, worde nog dagelijks des voormiddags een pond decoctum van drie drachma Salsaparillen wortel, warm of koud, en, om de maag niet te bezwaren, slechts nu en dan gedronken (p. 63. 77); en dus gebruikt de lijder gedurende de zeven en twintig dagen der behandeling, tien oncen en een drachma, en, wanneer de nakuur (*I* en *K*) noodzakelijk is, een pond drie oncen, en een en een half drachma Salsaparillen wortel.

III. De te houden leefregel des lijders, bepaalt hoofdzakelijk het gelukkig gevolg der behandeling, en, er zijn hierbij de volgende hoogst gewigtige gedragings-regelen te volgen:

A. Gedurende de geheele behandeling moet de lijder, ook op den dag, op welken hij geene pillen gebruikt, onafgebroken eene zachte huid-uitwaseming onderhouden; daartoe in warme zomerdagen, bij koele morgen- en avondstonden, en in den winter in 't geheel niet uit-

gaan; in de kamer zelfs, welke tot op 16 a 18 graden naar Reaumur verwarmd wezen moet, altijd warm gekleed zijn; alle vochtigheid, togtlucht, zelfs de nabijheid der vensters en muren, van het huis vermijden, het lijf- en bedlinnen, hetwelk wekelijks een paar malen verwisseld moet worden, niet anders gebruiken, dan wanneer het te voren 6 tot 12 uren in de warme kamer gelucht, en in den winter nog bovendien voor het vuur gedroogd geworden is; ook na geëindigde behandeling moet men zich nog acht à veertien dagen voor verkouding hoeden (p. 59. 77).

B. Ook moet de lijder gedurende de behandeling weinig voedsel gebruiken, hetgeen zoodanig ingerigt kan worden, dat deze de helft van de gewone hoeveelheid geniete, zoo hij weinig; doch slechts het derde of vierde gedeelte, zoo hij veel gewoon is te gebruiken; inzonderheid mag hij des morgens en des avonds slechts weinig vloeibaars, en op zijn hoogst eene kleine beschuit of eene boterham daarbij gebruiken (p. 62. 78.); de keus der voedingsmiddelen is onverschillig, doch de patient vermijde Varkensvleesch, Ganzen, Eenden, Wildbraad, gerookt en gezouten Vleesch, Worst, Kaas, Zuren, Melk en Melkspijzen, en gebruike geestrijke dranken, Koffij en Thee, naar zijne gewoonte, maar matig. (p. 50. 62. 75.).

C. Het ziekenvertrek moet, tot verhoeding van bederf der lucht, (veroorzaakt door de uitdamping van het kwikzilver op de huid, en door de uitademing, welke lucht de lijder gedurig weder

moet inademen, en waardoor vergiftiging voor hem ontstaan kan,) wat ruim en niet te laag zijn, en in dezelve geen nachtstoel noch waterpotten blijven staan, noch het wasschen of droogen der verbandstukken geschieden (p. 58. 59); dagelijks moet de lucht vernieuwd worden (p. 60.) en de patient zich gedurende dien tijd in eene andere kamer begeven, of zich op het bed toedekken; ook moet het opgemaakte bed des lijders gedurende den dag ongedekt blijven, opdat de ingedrongene uitwasemings-stof zich daar uit weder verwijderen kan. (p. 60.)

IV. Over de behandeling van het plaatselijk gebrek is op te merken, dat door een droog en eenvoudig zalfverband voor het indringen der lucht en koude, en voor de vrije ontlasting des etters gezorgd moet worden; doch niet om de genezing te bevorderen, want deze volgt door de inwendige behandeling van zelfs, en moet niet door eene uitwendige handelwijze gedwongen worden, wijl anders het kenteeken van gevolgde genezing verloren gaat, en de kwaal op andere gevaarlijke plaatsen weder uitbreekt (p. 65. 79). Is na voleindigde behandeling van vier weken tijds, eene zweer nog niet genezen, zoo is zij, het zij of geheel niet syphilitisch, of heeft zij, buiten de syphilitische, nog eene andere oorzaak tot grond, namelijk: eene Scrophuleuze, Herpetische, Psorische-Dyscrasie of een Mechanisch lijden; pijpzweren, vreemde ligchamen, niet geëxfolieerde beenderen en dergelijken; welke gebreken na voorkomende omstandigheden, deels eene bijzon-

der plaatselijke behandeling vereischen, deels ook door het langer voortgezet gebruik, of het nagebruik der tweede helft der behandeling nog genezen, of verzacht worden (p. 65. enz.).

V. Kwade gevolgen kunnen bij deze geneeswijze, even als bij iedere Mercuriale kuur, wel is waar plaats hebben, maar slechts dan, wanneer de behandeling ondoelmatig aangewend wordt. Hoofdzakelijk geeft hiertoe verkouding aanleiding, die veel nadeeliger werkt, dan misslagen in de diëet, te groote giften van het kwikzilver en zulke oorzaken die dit vermogen bezitten. Kan de patient, gedurende de behandeling, zich voor verkouding niet op het zorgvuldigste wachten, zoo wordt dat vijandig vergif des kwikzilvers in het ligchaam opgehouden, en deze brengt dan in verbinding met het Syphilitische Contagium ziekteverschijnselen voor, welke des te gevaarlijker zijn, naar mate de onderdrukking der huid-uitwaseming aanmerkelijker en aanhoudender, en de hoeveelheid van het daardoor opgehouden kwikzilver grooter was (p. 71). Deze verschijnselen, welke verderfelijker en hardnekkiger dan de Syphilis zelve zijn, kunnen zich zeer menigvuldig voordoen, en vorderen dan ook tot hunne bestrijding eene verschillende *gemodificeerde* geneeswijze, als b. v.

A. Een metaalachtige smaak, een onaangenamen reuk uit den mond, oprijzing der tanden, zwelling van het tandvleesch en der mondholte, toevallen, die door verkouding ligt plegen te ontstaan, maken het slechts noodzakelijk dat het gebruik der pillen oogenblikkelijk en zoo lang

uitgesteld worde, tot zij weder verdwenen zijn (p. 40. 53. 71); is men intusschen reeds tot de hoogste giften gestegen, en, zijn alle kenteekenen der Syphilis reeds verdwenen, zoo kan men de laatste dosis pillen met eenige druppels *Tinctuur Opium* nog innemen, en het tandvleesch met kina-poeder vlijtig laten wrijven (p. 54).

B. Pijnen en zwelling van verschillende deelen des ligchaams (b. v. der voeten en knieën, der spieren, der tong, van het hoofd des slokdarms), ontstekingen van afzonderlijke deelen als de oogen en longen, gestoorde spijsvertering, zwakte, beving des geheelen ligchaams, verlamming der spraakwerktuigen, vorderen alle het uitstellen van het gebruik des sublimaats en een aanhoudend zweeten, hetwelk door heete baden, zwavel, Campher, Opium en dergelijke bevorderd wordt (p. 71).

C. Zweren van den ergsten aard aan den neus, aan de lippen, aan de inwendige deelen des monds en der voorhuid, welke dikwerf dan eerst uitbreken, wanneer de Syphilitische verschijnselen reeds verwijderd zijn, een slap rotachtig aanzien, uitgevreten randen hebben, en zeer pijnlijk zijn, spoedig dieper voortknagende alles verwoesten; deze vereischen het ter zijde stellen van het sublimaat, het verwisselen van kamer of liever Atmospheer in dezelve, en schijnen op de aanwending van het *kali Causticum* te wijken, waarmede de zweren slechts eenmaal, echter overal aangestipt wor-

den, terwijl hetzelfde middel ook inwendig naar het volgende voorschrift wordt toegediend:

℞ Kali Caustici Dr. ij
Solve in
Aqua destillat, Unc. ij.
D. S.

S. 's Morgens en 's avonds een theelepel vol, met eene toereikende hoeveelheid melk verdund, de dosis alle vijf of zes dagen vermeerderende met een theelepel vol meer, en zoo tot op vier, vijf tot zes theelepels *pro dosi* (p. 59. 72).

D. De algemeene kwikzilver-vergiftiging, welke slechts dan ontstaat, wanneer het kwikzilver langen tijd in groote giften onder de opgenoemde nadeelige omstandigheden genomen wordt, vereischt even zoo het uitstellen van het verdere mercuriaal gebruik, als de aanwending van zwavel, zoo wel inwendig, als ook uitwendig in baden, bij een zeer warm temperatuur (p. 36. 73).

VI. In betrekking tot de aanwendbaarheid dezer Methode is het volgende op te merken:

A. De Menstruatie en zwangerschap veroorzaken geene verhindering voor de aanwending; men lette in het eerste geval slechts op de hoeveelheid van het ontlast wordend bloed, en late, wanneer deze zeer groot is, de pillen eenige dagen achter (p. 85).

B. Vrouwen welke in de periode van het terug blijven der stonden, alzoo boven de veertig jaren zich bevinden, zoo wel als diegene

welke reeds veel kwikzilver gebruikt hebben, worden zeer ligt door speekselvloed aangetast, maar kunnen zich daarvoor hoeden, door zich bijzonder warm te houden (p. 53).

C. Chronische Diarrheeën moesten voor het begin der behandeling verwijderd, en, wanneer zij gedurende dezelve voorkwamen, de pillen achterwege blijven, wijl, zoo lang de Diarrhee voorhanden is, het kwikzilver niet werkt (p. 84).

D. Bij Scorbutische dispositie moeten zoo wel eenigen tijd voor de aanwending dezer behandeling, als ook gedurende dezelve, de doelmatiger antiscorbutische middelen, b. v. kina, maar geene zuren gegeven worden, en te gelijk wordt het tandvleesch met kina-poeder gewreven (p. 84).

E. Personen welke zeer zwakke longen en aanleg tot tering hebben, verdragen wel deze behandeling, doch moeten zich echter bijzonder warm kleeden, de uitwaseming levendig onderhouden, met de pillen een paar droppels *Tinct. Opium* nemen, en acht geven, welke werking het kwikzilver op de longen uitoefent (p. 84).

F. Een Syphilitische lijder, welke reeds veel kwikzilver, bijzonder kort geleden genomen, en daarbij zich niet warm gehouden heeft, moet, voor dat men met deze geneeswijze bij hem beginnen durft, twee tot vier weken achtereen in- en uitwendig, zwavel gebruiken, om door zweeten enz. het in het ligchaam zich bevindende kwikzilver te verwijderen. Inwendig gebruike dezelve:

℞ Flor. vel. lact. Sulphur. dr. ij.
Tinct. opii simpl. g. xx.
Aqua dest. Comm. unc. iv.
M. D.
S. Wel omgeschud, dagelijks driemaal eenen eetlepel vol te nemen. Of:

℞ Hep. Sulph. kalin. gr. xx.
Solve in
Aqua dest. Comm. unc. j.
adde
Syr. Cinnamon. dr. ij.
M. D.
S. Dagelijks driemaal te gebruiken.

Uitwendig gebruike de patient dagelijks, of wanneer het hem te zeer aantast, om den anderen dag, een zwavelbad, in hetwelk een once opgeloste zwavellever gedaan wordt; het bad moet slechts matig warm bereid, dan echter door bijvoeging van heet water allengs zoo verwarmd worden, dat de daarin zittende en tot aan den hals toegedekte lijder begint te zweeten. Na het bad wachte de lijder het zweeten nog een tot twee uren in het bed af, en ga denzelfden dag niet uit de kamer (p. 82 en 83).

Als bijzondere voordeelen dezer geneeswijze geeft Prof. Dzondi op:

1. De zekere en grondige genezing der Syphilis in alle hare vormen, gedurende eene tijdruimte van vier weken, onverschillig of het gebrek twintig dagen of twintig jaren geduurd had (p. 32. 79).

2. De zekerheid van geene oververzadiging met kwikzilver, en derzelver nadeelige gevolgen (p. 51. 80).

3. Derzelver ligte aanwendbaarheid onder alle omstandigheden, in alle jaargetijden en bij alle ligchaamsgesteldheden (p. 50).

4. De aannemelijkheid van dezelve voor den zieken (die zich aangenaam, zelfs met hersenarbeid bezig houden, en in den zomer ook uitgaan kan), in vergelijking met de smeerkuur van Louvrier, welke niet enkel eene vergroeijing der mondholte, maar zelfs den dood ten gevolge heeft gehad (p. 81), en eindelijk

5. De minkostbaarheid van dezelve, daar de kosten voor de geneesmiddelen rijkelijk door het diëet wordt bespaard (p. 82).

Na deze voorschriften van Prof. Dzondi werd in het *Charité-Ziekenhuis* te *Berlijn*, op de beide afdeelingen voor syphilitische zieken, met de meest mogelijke zorgvuldigheid gedaan, de volgende

II.

Genezings-proeven:

Dezelve begonnen op den elfden Junij 1826, en werden op den eersten April 1827, alzoo na verloop van negen en eene halve maand tijds geëindigd, waarvan de volgende, naar de zieken-journalen vervaardigde kuur-aanwijzing,

(op welke ik mij voortaan beroepen wil), een summarisch overzigt geeft.

Volgens die aanwijzing werd de behandeling bij negen en vijftig personen (twee en dertig mannen en zeven en twintig vrouwen), en, daar een persoon wegens een recidive tweemaal (onder N°. 32 en 57) in behandeling kwam, bij zestig ziektengevallen beproefd. Hoewel nu gedurende dezen tijd der genezings-proeven buiten de negen en vijftig individuën nog twee honderd een en zeventig andere zieken in behandeling kwamen, zoo konde echter van deze laatsten geene meer voor de Dzondische geneeswijze bestemd worden, deels, wijl derzelver ziekten niet gewigtig genoeg voorkwam, om bij hen eene, zoo men zegt, zekere geneeswijze te beproeven, deels, wijl die zieken reeds buiten het ziekenhuis kwikzilver gebruikt hadden, en bij gevolg tot derzelver voorbereiding tot de Dzondische kuur (naar het voorschrift VI. *F*), te veel tijd zou gevorderd zijn geworden, hetwelk bij het groot aantal zieken in het *Charité* slechts in twee gevallen (N°. 44 en 55) uitvoerbaar was, en eindelijk, wijl die groote zorgvuldigheid, met welke aan de geneesproeven onderworpen lijders behandeld moesten worden, (zoo als b. v. het liggen derzelve naar de voorschriften III. *A* en *C*, in de aan het doel beantwoordende plaatsen der ziekenzalen) door derzelver menigte beperkt werd.

Bij de keus dezer negen en vijftig zieken, van welke twaalf enkel primair, de overige zeven

en veertig reeds secundair besmet waren, werd daarop gelet, dat zoo veel mogelijk alle vormen der syphilis voorwerpen der behandeling werden; en de aanwijzing bewijst dan ook, dat behandeld zijn geworden:

Als primaire syphilitische affectionen, slijmvloed der pisweg, eikel en scheede, achttienmaal; vernaauwing der voorhuid, vijfmaal; absessen in de liesklieren, tweemaal; zweren aan de teeldeelen, acht en twintig maal; aan den anus, eenmaal; en in den mond en keelholte, zesmaal:

Als secundaire syphilitische affectionen, zweren aan de teeldeelen, eenmaal; in den mond en keelholte, dertienmaal; breede vijg - uitwassen aan de teeldeelen, achttienmaal; aan de anus, negentienmaal; en in den mond en keelholte, eenmaal; spitse vijg - uitwassen aan de teeldeelen, zeventienmaal; en aan den anus, driemaal; ontsteking der ballen, eenmaal; gezwellen der liesklieren, twaalfmaal; beenzweren in den neus, driemaal; been - afscheiding, tweemaal; nachtelijke beenpijnen, tweemaal; huid - uitslag aan afzonderlijke deelen des ligchaams, viermaal; en over het geheele ligchaam, vijfmaal.

Alle deze lijders werden met inachtneming der aanwendings - voorschriften (VI. *A. F.*), onder behandeling genomen, en de voorschriften (III. *A. C.*) opgevolgd; zij gebruikten dan ook het hoofdmiddel volgens (*I. A. K.*) voorgesteld, en de salsaparille na de opgaaf (II), en werden ten aanzien van het

plaatselijk gebrek naar de aanwijzing (IV.), en, ten opzigte der kwalen (van dewelke zich slechts speekselvloed, oog- en long-ontstekingen, en gestoorde spijsvertering vertoonden), naar de aanwijzing (V. *A. B.*) behandeld, en dan, nog drie à vier weken lang in het ziekenhuis gadegeslagen.

Daar ik bezwaard was, alle deze voorschriften gelijkmatig na te komen, zoo kon dit toch in een tweevoudig opzigt, niet geheel volkomen geschieden. Bij twee personen, (ziektegeval N°. 1 en 17), bleef het onder (*I. K.*) aanbevolen nagebruik van de tweede helft der behandeling achterwege, wijl Prof. Dzondi dit nagebruik onder de overige voorschriften niet bijzonder opgenoemd, en zelfs (p. 48. 69. 117. van zijn werk) als een bloot toevallig, en hoogst zeldzaam vereischte heeft voorgedragen; weshalve deze kuur-regel, bij de toenmalige behandeling dezer beide lijders, van mij nog niet behoorlijk is waargenomen, en eerst later, als de behoefte eener nakuur zeer dikwerf voorkwam; zoo als de, in de aanwijzing opgenoemde, een en twintig ziekte-gevallen, welke door de eenvoudige behandeling niet geholpen konden worden, bedriegelijk waren. Daarbij was het, door het bestendig groot aantal van zieken in het *Charité*, geheel onmogelijk, den, voor de Dzondische geneesproeven bestemde, lijders, een zoo ruim, en steeds met zuivere lucht voorzien locaal aan te wijzen, gelijk het voorschrift (III. *C.*) vordert; en, zoo als het wel nimmer in groote

ziekenhuizen, maar slechts in particuliere woningen van gegoede personen, te verkrijgen is; waarom alzoo, de, voor de Dzondische geneesproeven bestemde, zieken, in de algemeene ziekenzalen gemeenschappelijk met de overige lijders behandeld moesten worden; waar zij dan echter de beste, aan koude en togtlucht niet blootgestelde legplaatsen verkregen, en waar ook voor overschrijding van het diëet, behoorlijk zorg gedragen werd.

Daar ik nu na het einde dezer proeven, nog vijf maanden achter een, (van den eersten April tot den eersten September,) de geringe wederkeering der, onder behandeling geweest zijnde, zieken, ten opzigte van de mogelijke recidive afgewacht heb, en, wanneer zulks het geval is geweest, dit in de genees-aanwijzing vermeld wordt, kan ik nu de

Genezings-Resultaten

als toereikend bepaald overwegen, en met de opgaven van Prof. Dzondi, in vergelijking brengen.

De genees-aanwijzing toont aan, dat, bij de zestig ziekte-gevallen, wegens het voortduren der kwaal een en twintig malen, de tweede helft der behandeling nagebruikt moest worden; en, reken ik hiertoe nog de reeds genoemde beide gevallen (N°. 1 en 17), bij welke deze versterkte kuur ook was aangewezen, die echter door de opgenoemde oorzaken achterwege bleef,

zoo werd de nakuur drie en twintig malen noodzakelijk; en daarom staat mijne bevinding met die van Prof. Dzondi in zoo verre in groote tegenspraak, als volgens deszelfs opgave (I. K.) naauwelijks onder honderd gevallen, hier echter onder drie, reeds eenmaal de nakuur aangewend moest worden.

Het gevolg der behandeling was, volgens opgave der aanwijzing, bij de zestig ziekte-gevallen, vier en vijftig malen bevestiging, twee malen (N°. 1. en 52.) verbetering, en vier malen (N°. 14. 17. 29. en 45.) verder voortduren der kwaal; hoewel het mij ondertusschen, bij het nagaan van latere bevindingen, als waarschijnelijk voorkomt, dat, ook bij de twee ziekte-gevallen (N°. 1 en 17.), herstelling zoude gevolgd zijn, wanneer bij die lijders de tweede helft der kuur nog eenmaal was aangewend: dan wijl, ook in de gecompliceerde ziekte-gevallen (N°. 14 en 20.), die kuur niet geheel doorgezet konde worden, en bij het ziekte-geval (N°. 45.) ook de drie andere mercuriaal-kuren niets verzacht hadden, zoo moeten deze vijf gevallen, van de zestig afgetrokken worden; en dan is het genezings-gevolg alzoo: dat, bij vijf en vijftig-malige aanwending der kuur, wel vier en vijftig maal bevestiging, en slechts eenmaal (N°. 52.) enkel verbetering der kwaal volgde; onder de schijnbaar bevestigde ziekte-gevallen nogtans driemalen (N°. 31, 32 en 46.) recidive verschenen, en alzoo de dertiende of de veertiende zieke ongenezen bleef. Buiten deze gevallen keerden wel gedurende de vijf waar-

nemings-maanden nog twee der behandelde zieken (N°. 19. en 58.) met Syphilitisch lijden tot het ziekenhuis terug; doch het bewees zich, dat deze gebreken van een primaire soort, en de gevolgen van nieuwe besmetting waren; waarom deze gevallen niet mede in rekening gebragt konden worden. Vergelijk ik nu deze, zeer ten gunstigste der Dzondische geneeswijze, berekende resultaten, met de uitdrukking van Dzondi zelven (voorberigt VII. en p. 79), dat hem geen voorbeeld bekend is, dat de Syphilitische ziekte, door deze geneeswijze, niet grondig genezen was geworden, en nergens eenmaal, in iemand in een andere vorm uitgebroken was, zoo heeft ook hierin, tusschen ons beide tegenspraak plaats.

Wat nu de afzonderlijke ziekte-vormen betreft, tegen welke de geneesproeven aangewend werden, zoo bewees zich de Dzondische geneeswijze, in het algemeen, altijd des te meerder werkzaam, hoe dieper de syphilis ingeworteld was, en te minder genezend, hoe meer het gebrek nog als primair voorkwam. Dit genees-resultaat laat zich, deels reeds uit de aanwijzing, besluiten, doordien bij de elf genezen primaire ziekte-gevallen, driemalen (N°. 32, 38 en 44), de tweede helft der kuur moest aangewend worden; nog meer echter vertoont het zich, wanneer men dit laatste, meestendeels eerst kort voor, en met het besluit der kuur, voorkomend verdwijnen der primaire ziektetoevallen waarneemt, en daar en tegen, bij de secundaire gebreken, de genezing reeds geduren-

de het begin der behandeling ziet voorgaan. Dit gevolg heeft zich mij zoo dikwerf, zoo veelzijdig, en zoo bepaald vertoont, dat ik het gezegde van Prof. Dzondi, »het is bij deze geneeswijze hetzelfde, of het gebrek twintig dagen of twintig jaren bestaan heeft," niet aannemen kan.

In het bijzonder vonden de schoonste geneesproeven plaats, bij, zeer om zich heenknagende mond-, keel- en neus-zweren, bij welke, zelfs wanneer zij (zoo als bij N°. 13) van primaire soort waren, de Dzondische behandeling eene zoo snelle en juiste hulp aanbragt, als ik deze ooit, noch met de gewone sublimaat-kuur, noch met eenige andere geneeswijze, in gelijken graad heb gezien. Even zoo juist werkzaam vertoonde zij zich ook bij been-uitwassen en nachtelijke beenpijnen; minder echter was dit met syphilitische uitslagen het geval, tegen welke de Bergsche kuur, meer dan de Dzondische, vermogt, en de, met het huid-uitslag zoo naauw verbondene, breede vijg-uitwassen (naar mijn inzien geene ware *Parasiten*), tegen welke de Bergsche geneeswijze zich ook veel geneeskrachtiger bewees (zoo als onder andere het geval N°. 46 dit bewijst), verdwenen, somwijlen zonder plaatselijke behandeling, doch keerden ook weder; en in de meeste gevallen, moest het brandmiddel tot hulp worden genomen. De dieper wortelende spitse vijg-uitwassen, (echte *Parasiten*) verdwenen, daarentegen dikwerf, zonder eenige plaatselijke behandeling; en wel te spoediger, hoe menigvuldiger zij

plaats hadden (zoo als b. v. in het geval N°. 29, waar de geslachtsdeelen en de anus daarmede als bezaaid waren, en zij zonder plaatselijke behandeling, in groote menigte van zelfs afvielen); in de gevallen echter waar slechts een of een paar spitsen vijg-uitwassen aanwezig waren (zoo als b. v. N°. 52), wederstonden deze, lang na de geëindigde kuur, zelfs de plaatselijke behandeling, en sproten, na dat zij met den schaar verwijderd, en zelfs met brandmiddelen aangestreken waren geworden, op nieuw wederom spoedig uit.

De liesklier-gezwellen verdeelden zich, of herstelden, wanneer zij in verettering overgingen en geopend moesten worden, onder eene, plaatselijke enkel negatieve, behandeling. De primaire syphilitische gezwellen wederstonden dikwerf lang de genezing, en behoefden, wanneer zij slechts klein en nog geheel nieuw waren (zoo als b. v. bij N°. 32, 38 en 44), het nagebruik van de tweede helft der kuur; welke daar en tegen reeds langer bestonden, en grootere gezwellen (N°. 4, 6, 7, 35, 48, 56 en 59), herstelden spoediger. In het algemeen vertoonde zich, bij primaire syphilitische gezwellen, de gewone Calomel-kuur veel werkzamer, dan de Dzondische sublimaats-kuur; en verschenen zoo wel deze, als ook de secondaire gezwellen, bij zieken met eene venösen constitutie, dan vermogt het Zittmannsche decotum meer, dan de Dzondische, of elke andere zuivere mercuriale geneeswijze; en de van Prof. Dzondi (onder VI. D. en F. opgegevene)

bij-behandelingen vermogten in geenen deele de nadeelige inwerkingen des Mercurius, op zulk eene gesteldheid, te bestrijden, zoo als b. v. het ziektegeval N°. 45 dit bewijst, en ook latere ondervinding er mij volkomen in bevestigd heeft. Vernaauwingen der voorhuid rigtten zich naar het hoofd lijden, en verdwenen met dezen. — Op de slijmvloed scheen de Dzondische geneeswijze geene invloed uit te oefenen.

Kwade ziekte-verschijnselen vertoonden zich zelden: zoo volgden slechts in drie gevallen (bij N°. 6, 7 en 29) een onbeduidende speekselvloed, die spoedig week, na dat eenige dagen met het gebruik van den sublimaat was opgehouden. Of, ten tijde van het geheele wegblijven der stonden, een intredende speekselvloed verligtte, kon ik niet waarnemen, wijl de oudste der behandelde vrouwelijke individuën (N°. 10), eerst een en dertig jaren oud was. Gestoorde spijsvertering kwam wel meer voor, bij lijders welker spijsvertering reeds verzwakt was, doch de kuur werd, wegens diarrhee en gastrische verschijnselen, slechts in drie gevallen (bij N°. 16, 20 en 45) uitgesteld; in vier gevallen (bij N . 14, 35, 39 en 53) volgden, bij gevoelige individuën, ontstekings-affectionen op de borst, welke, daar hieruit bewezen is, dat zij geenen nadeeligen invloed op deze lijders hadden uitgewerkt, slechts als gevolgen der kuur aangezien moeten worden, die in de laatste drie gevallen, voor eene Antiphlogistische geneeswijze weken, en bij de nagelaten voortzetting der kuur niet weder verschenen; doch in het eerste

geval het nagebruik van de tweede helft der behandeling contra indiceerden. De bij N°. 50 en 55 plaats gehad hebbende borstklieren-absessen, zoo ook de bij N°. 24 bijkomende variecellen, en de bij N°. 52 ontstane schurft, kunnen, als enkel bijkomend lijden, niet in aanmerking komen.

De behandelde zieken bevonden zich bij de kuur relatief wel, en werden door dezelven niet beduidend, en wel te minder, aangetast, naar mate in het algemeen, de spijsvertering en voeding beter waren; bijzonder scheen de kuur bij vrouwelijke individuën minder aantastend, daarentegen langduriger, dan bij de mannen te zijn. Anders verhield het zich echter bij die lijderessen welke zwanger waren; wanneer deze zelve door de kuur weinig leden, zoo konde het ten laatste toch voor de vrucht niet zonder nadeel zijn, daar in de vijf gevallen waar zij, bij plaatshebbende zwangerschap, in aanwending werd gebragt, driemalen (N°. 11. 30. en 55.) eene ontijdige, eenmaal (N°. 36.) eene vroegtijdige geboorte volgde; en in het vijfde geval (N°. 54.) vertoonde zich in de derde maand der zwangerschap verschijnselen tot uitdrijving, die nogtans geenen kwaden invloed op de vrucht hadden. Daar nu, sedert het einde der Dzondische geneesproeven, het nagebruik van de tweede helft der kuur nog bij twee, aan vijguitwassen der teeldeelen lijdende, zwangeren aangewend werdt, van welke de eene (Charlotte Reckow) twaalf dagen na het eindigen der kuur van eenen zevenmaands, dooden, en reeds tot

verrotting overgegane jongen, en de andere (Friederike Dornenburg) van een wel voldragen en levend, maar klein en zwakkelijk meisje, hetwelk spoedig stierf, verlost werden, zoo is ook hier eenen nadeeligen invloed op de vrucht niet te miskennen; derhalve moet de uitspraak van Prof. Dzondi (VI. A.) »dat de »zwangerschap tot aanwending der kuur, geene »verhindering oplevert," zeer gewaagd voorkomen, en het moge, naar deze bekomene bevindingen, wel hoogst bedenkelijk zijn, de Dzondische geneeswijze, nog verder bij zwangeren, aan te wenden.

Ten opzigte der geldelijke kosten kon ik bij de Dzondische geneeswijze mindere besparing bemerken, dan in het algemeen bij de mijne, door de syphilitische zieken, gedurende het mercuriaal - gebruik slechts spaarzaam te laten voeden; overigens beloopen, bij de Dzondische behandeling, de kosten voor de Rhad. Salsaparillen op eenigen *Thaler*, en maken alzoo, in dit opzigt, de geneeswijze duur.

Wanneer ik nu na deze mededeeling mijne gedachten over de Methode zelve wilde te kennen geven, zoo konde ik zulks, naar den aard der zaak, in het algemeen, slechts tot deze drie vragen betrekken:

III.

1. Of de Dzondische geneeswijze, tegen de Venusziekte, werkelijk *nieuw*,

2. *zeker* is, en
3. de haar toegeschrevene *voordeelen* met zich draagt?

De eerste vraag, »of deze geneeswijze werke»lijk *nieuw* is?" laat zich niet spoedig beslissen, wijl Prof. Dzondi zich niet bepaald daarover heeft uitgelaten, of dat *nieuwe* op het geneesmiddel en den vorm van zijne aanwending, of op de bij-voorwaarden bij het gebruik derzelve, of op de, bij de Methode onderstelde, geneeskundige grondstellingen, of eindelijk op de voordeelen, die uit deze geneeswijze voort zullen komen, (*) rust; tot het onderzoek dezer vraag, uit de bovengenoemde inzigten beschouwd, moeten wij, door literarische aanwijzingen, geholpen worden.

Het geneesmiddel zoo wel, als ook de vorm van zijne aanwending, (I A) zijn beide reeds se-

(*) De hoofdgrond, waarom deze Methode nieuw zoude zijn, bestaat volgens Prof. Dzondi hierin: »dat »eene toereikende groote gift op eenmaal gegeven wor»de," (voorber. VI. en pag. 45).

Doch het blijkt, dat, en die groote gift tot anderhalf grein, en de tijdruimte waarin dezelve gebruikt moet worden, beide juist niet altijd bepaald de genezing daarstelden, zoo dat Prof. Dzondi zelfs tot drie greinen pro dosi klom, en de laatste helft der kuur, van acht tot veertien dagen, nog eens liet aanwenden; en gevolgelijk dus, en de bepaalde groote toereikende gift, en tijdruimte overschreed. Men zie ook von Wedekind, over den Sublimaat, de Venusziekte en de Dzondische Geneeswijze, Practisch Tijdschrift van Mol en Eldik 6. Jaargang 6. Stuk p. 548. V.

dert langen tijd bekend. De eerste sporen daarvan vinden wij in de Schriften der Arabieren, van de achtste tot de tiende Eeuw na Christus geboorte, waar namelijk in de Alchemie van Geber 1), de bereidingswijze, en in de werken van Rhazes 2), Serapionjun 3) en Avicenna 4), het uitwendig geneeskundig gebruik des Sublimaats beschreven wordt. De Alchimisten der middeneeuwen behielden dit praeparaat nog eenigen tijd onder hunne geheimenissen, tot dat eindelijk de wijze der bereiding, aan het einde der dertiende eeuw, door Albertus Magnus 5), in de Westersche landen bekend, en in het begin der achttiende eeuw, door J. K. von Löwenstern 6) wezenlijk wêrd verbeterd.

In het begin gebruikte men ook in de Westersche landen, den sublimaat slechts als een uitwendig geneesmiddel in zalven 7), wasch-waters 8), mondwaters 9) en baden 10) (*). Doordien echter, met het

(*) Baldinger meldt ons dat de Merc. Sublim. Coros. door Corosinus reeds in de Negende eeuw gebruikt werd; en volgens Schlichting bediende men zich reeds van de kwik in Europa, om vele kwade ongemakken door insmeringen te genezen, lang voor dat de *Lues Ven.* in Europa uitbrak, verg. Theodoricus A. 1280. Chir. L. 3. C. 49. *de Malo Mortuo;* Rogovius Parmensis, 1230. Chir. L. I. C. 42. *de Morphea Alba;* Gulielmus Varignana 1300 in *Secretor. Sublim. Tract.* enz. en meer anderen.

Reeds veel vroeger dan Cortilio, vinden wij gewag gemaakt, dat Coradinus Gilinus, in zijn *Opusculum de Morbo Gallico*, in 1497 tot kuur aanbeval

begin der zestiende eeuw, de roode praecipitaat als een inwendig geneesmiddel tegen de pest en venerische ziekte beproefd, en toen menigvuldig aangewend was geworden 11) (*), waagde men het

---

een zalf waaronder levendig kwikzilver en Sublimaat voorkomt.

Vroeger dan Blancaard, beveelt Hieronymus Rosellus in zijn werk *de Secretis*, 1557. den Sublimaat uitwendig tegen venerische beengezwellen aan; Peter Johann Fabrus in zijne *Chirurgia Spag.*, *Tolosae* 1626. tegen venerische zweren een middel, waaronder Sublimaat komt; Franciscus de Roma *Consultationis Medicae Chirurgicae opus posthumum*, *Neapoli* 1669. gebruikte uitwendig den Sublimaat en roode Praecipitaat in zalven; Johann Smidt, *de Caruncs. Gallic. in Uretra Curatione* enz. 1678. bediende zich bij de behandeling van een bougie van wasch, welker spits hij met een mengsel van kopergroen en Sublimaat bestreek, en zoo in de pisweg inbragt.

Vroeger dan Purmann, vindt men dat Casper Torello, in *Dialogus de Docorelum Tractata* ;*de Ulceribus in Pudendagra evinire Solites*, *Romae* 1500. reeds tegen de zweren in den mond, Aluin en Sublimaat aanbeveelde. J. D. Schliehting, onzijdige gedachten enz. p. 335. C. Girtanner, *Abhandlung über die Venerische Krankheit*, 2. Band p. 3, 21, 117, 196, 248 en 261.

(*) Girtanner schrijft, dat Johannes de Vigo, het eerst tegen de chankers van de penis, het uitwendig gebruik van de roode praecipitaat heeft voorgeslagen; en volgens Plenck, *Sammlung von Beobachtungen über einige gegenstände der wundarzneykunst*, *Theil.* II. zoude Matthiolus, dit middel, het eerst inwendig gegeven hebben.

In de werken van Paul de Sorbait, *universa medicina Theoretica et Practica*, *Nurnberg* 1672. en P. Fr.

ook in de zeventiende eeuw, den sublimaat als een inwendig geneesmiddel tegen de syphilis in gebruik te brengen. In dit opzigt, wordt er enkel als ter loops, melding van gemaakt, door Johann Zwelfer 12); Franz Sylvius 13) en Theophilus Bonnet 14). Richard Wieseman 15), schilderde daarentegen reeds uitvoerig het ten dien tijde bij de Engelsche *Afferartzen*, in zwang geweest zijnde gebruik des sublimaats, in den vorm van eene waterachtige oplossing, en in verbinding met aromatische en narcotische middelen. Melchior Friccius 16) verhief en verdedigde zulk een inwendig gebruik, en Daniel Turner 17) vermeldt, dat hij zelfs den sublimaat, in brandewijn opgelost, inwendig heeft aangewend; welke aanwendings-wijze te dier tijde in geheel oostelijk Rusland, reeds heerschend was geworden 18). Nadat nu intusschen Herman Boerhave 19) de waterachtige solutio weder had aanbevolen, leerde Ribeira Sanchez 20) in Rusland de bestaande gebruiks-wijze kennen, en deelde zulks aan Gerhard van Swieten 21) mede, welke dezelve in het jaar 1742 in Duitschland invoerde (*). Reeds vroeger, had Paul Herr-

---

Frauendorfer, *de Lue venerea* enz. 1696. vindt men de Merc Praecip. Rubr. tot vier greinen *pro dosi* gegeven, Girtanner 2 B. p. 249. 503. Hoewel men het inwendig zelden meer gebruikt, vindt men echter, in Rust *Magazin* XIV. B. 3. Heft., twee gevallen, waar andere kwikpraeparaten niets hielpen, door het roode praecipitaat genezen, V.

(*) Wanneer men het vermelde van F. C. Medicus nagaat, dat de inwendige toediening van Sublimaat reeds

man 22) eene betere bereidings-wijze des subli-

sedert 1650 in den Paltz gebruikt werd, en zijn verhaal, met een Engelsch Regiments-Heelmeester Wahl hier bijvoegt, dat deze in zijne jeugd reeds den Sublimaat gebruikt had, en daarover met een beroemd geneesheer Brunner toen 60 jaren oud, geconsulteerd heeft, en van dezen vernam dat, in zijne jonge jaren, de heelmeesters dit middel algemeen gebruikt hadden, dan voorzeker is de inwendige toediening van Sublimaat reeds lang bekend; ook weet men dat, uit eene verhandeling van 1760 te Upsal verdedigd, blijkt, dat Zwelfer zich van den Sublimaat bediende; dat Wieseman in den jare 1676 er melding van gemaakt, en Sylvius dit middel in de waterzucht gegeven heeft; ook Blancaard gaf het inwendig; P. Herman beval het aan bij eenen druiper; door de boeren in Siberien, werd dit middel tegen de Venusziekte reeds sedert 1709 gebruikt: hierdoor leerde Sanchez het kennen, en is daar na door van Swieten in algemeen gebruik gebragt. Sandifort Natuur- en Geneeskundige Bibliotheek, IV. Deel p. 488. Girtanner 1 Band p. 315.

De waterachtige oplossing van den onvergelijkelijken Boerhave, en dat van den grooten van Swieten, moge hier, hoe wel bekend, een plaats vinden.

Boerhave liet een grein sublimaat, in een ons water oplossen, een drachma van deze solutio met syroop van violen verzacht, twee of driemaal daags gebruiken.

Solutio mercuri Sublimati Spirituosa van Swieten.

℞ Merc. Subl. Coros in pulverem subtilissimum triti. Grana viginti quatuor Spiritus ardentis e frumento libros quatuor.

Digeve, subinde agitundo donec mercurius solutus fuerit.

S. 's Morgens en 's avonds een eetlepel vol te nemen.

Verklaringen der korte stellingen van H. Boerhave V. D. 2. St. p. 1095. Girtanner I. B. p. 598. V.

maats *in* pillen, uit sap van zoethout bereid, in aanwending gebragt, doch men vreesde eene te spoedige oplossing van zulk eene pillen-massa, en liet daarom den vorm dezer aanwending zonder opmerkzaamheid, tot eindelijk in het jaar 1772, Chr. Lud. Hoffmann 23) de pillen-massa, uit broodkruim bereid, invoerde, welke echter weder het gebrek hadden, dat zij door het uitdroogen onoplosbaar, en daardoor ook onzeker in hunne werking werden 24); van daar dan, dat in het jaar 1797 Bonzel en C. W. Hufeland 25) voorsloegen, de suiker bij het broodkruim te voegen. (*) Later zocht Rave 26) de Hoffmannsche

(*) Het voorschrift van P. Herman bestond uit twee greinen Sublimaat in eene pil van drop voor eene gift; doch hij merkt met grond aan, dat deze dosis alleen voor sterke gestellen is.

Volgens Girtanner sloeg John Gardiner in 1771 voor den Sublimaat in pillen te geven, naar het volgende voorschrift, en dus ook met kruim van brood bereid.

℞ Merc. Subl. Corosiv. Grana quindecim
Solve in Aquae destillatae Drachma sex
Decantato Liquori adde:
Micae panis albissimae Drachmas duas cum dimidia
Misce fiat massa, ex qua formentur pilulae No. 120.

S. 's Morgens en 's avonds twee pillen te nemen; iedere pil bevat een achtste grein Sublimaat.

De *pillulae majores Hoffmanni* bestaan uit eene Drachma Sublimaat, opgelost in eene genoegzame hoeveelheid wa-

pillen op nieuw in werking te brengen, en de bijvoeging van suiker, als gevaarlijk af te schilderen, door dien hij aanmerkte, dat deze het broodkruim te zeer oplosbaar maakte, en daar door eene plaatselijke en nadeelige invloed des sublimaats veroorzaakte; hetgeen intusschen de ondervinding niet bevestigde. In de laatste tijden verwierp E. L. Schubarth 27) even zoo zeer de bijvoeging der suiker; wijl deze den sublimaat in zijne

---

ters; met deze solutio worden tien Drachma's kruim van brood bevochtigd, en van deze massa dan pillen gemaakt.

Het voorschrift van Hufeland is het volgende:

℞ Mercur. Subl. Coros. gr. vj
Solv. in
Aqua destill. serv. s. q.
add.
Mic. pan. Alb.
Sacch. Alb. ana. q. s. ut F. hicc subig.
Pil. N°. 180.

Dertig pillen bevatten een grein Sublimaat.

De bijvoeging van suiker is reeds vroeger bekend; Jacobi meldt ons, dat voor hun, die geene pillen innemen konden, de pillen tot poeders gemaakt en met suiker vermengd werden. De groote M. Stoll zegt van genoemde pillen: »met den tijd worden deze »pillen hard en onoplosbaar, men kan daarom een of »anderhalf Drachma suiker er bij doen." M. Stoll *Vorlesungen über einige langwierige Krankheiten*, *Weim.* 1788. p. 188.

Girtanner 1. B. p. 515. idem 3. B. p. 575. E. Sandifort IX. D. p. 423. Hufeland Journal enz. Jahrgang 1797. V. P. p. 454. V.

bestanddeelen scheidt, en in calomel verandert, en beveelt in plaats van deze, den reeds van Görcke en Hermbstadt 28) voorgeschrevene bijvoeging van zoethout-sap, door welke echter de pillen-massa niet verbeterd wordt; daar chemische onderzoekingen 29) geleerd hebben, dat de sublimaat door de meeste desoxygenerende stoffen, als licht, Alcohol, gedistelcerde wateren van planten, broodkruim, gommen, suiker, planten-extracten, vette en aetherische olien, hartzen enz. ligt gescheiden en in calomel veranderd wordt, terwijl echter deze ontbinding met zuiver gedisteleerde wateren, zuivere Arabische gom en suiker, nog het minste is, en daarom ook deze drie *Excipienten* het deugdzaamste zijn (*). Hierna verschenen nu de tot hiertoe verschillende aanwendings-wijzen des Sublimaats (†) uit een Che-

(*) Men zie ook J. P. During en S. Fokkema in het Zakboek voor Practiserende Artsen van B. Tromsdorff, vertaald door B. Tieboel p. 241. 280.

(†) Ik mag hier niet voorbijgaan de middelen van beide onze landgenooten Looff en van Wy op te noemen. De Heer Looff gaf in 1775 deszelfs *Donum Chemicum* uit; met de smelting van het opgeheven bijtend kwikzilver, nam de beroemde D. v. Gesscher eenige proeven in de venusziekte, welker gevolg was, dat bij de zes lijders bij welke het middel werd aangewend de langste behandeling vijf en zeventig, de kortste behandeling dertig dagen duurde, dat men met drie droppels, op een pint Dec. Cort. Per. begon en opklom tot negen droppels daags, dat de grootste hoeveelheid vijf honderd vijf en tachtig, de kleinste hoeveelheid vier en tachtig doppels bedroeg, dat alle deze zes lijders her-

misch oogpunt beschouwd, alle met misslagen, terwijl zelfs de oplossing des Sublimaats in

---

steld en, bij eenen een opgestopte gonnorhae terugkeerde, bij vier derzelven geno salivatie zich vertoonde, en bij twee lijderessen het middel op de Menstruatie scheen te werken.

Van den Bosch in zijne verhandeling over de ziekten van het Vaderland p. 828 zegt, dat het middel van Looff niet nieuw schijnt, naardien het reeds zoude voorkomen bij Bohnius, en Teichmeyer die mede van eene gelijke bereiding gewaagt.

De bekende G. J. van Wy maakte ons in 1777 bekend met eene bijzondere bereiding des Sublimaats, met welk praeperaat zoo wel hij als anderen, proeven tegen de venusziekte nam, en hierop nederkomen:

Hij gaf eerst het geadusteerde bijtende kwik van een tot vier greinen dagelijks in een Dec. Salsaparille; naderhand gebruikte hij de volgende pillen:

℞ Merc. Subl. Coros. adusti Scr. j.
Rhei elect. Dr. ij.
Gumm arab. Dr. 1 ß.
M. F. Pilulae N°. 160.

Van de veertien proeven welke wij in het werkje volgen kunnen, schijnen de meeste niet veronderd, de langste behandeling duurde een en dertig dagen, de kortste negen dagen; de grootste hoeveelheid van het toegediende middel bedroeg acht en veertig, de kleinste hoeveelheid negen greinen; van de veertien lijders herstelden er twaalf, bij den eenen keerde de gonnorhae terug, en de laatste herstelde niet, dan bij het gebruik van andere middelen, bij eenigen waren reeds andere kwikpraeparaten gebruikt; bij eenen bragt het middel dagelijks tot tien stoelontlastingen te weeg, bij de meesten vertoonden zich geene verschijnselen van salivatie; vóór

zuiver gedistelleerd water dit niet zeker is, wanneer zij voor den invloed des lichts niet volkomen verzekerd kan worden, en alzoo geen volkomen zeker geneesmiddel kan worden genoemd; in zoo verre echter zulke ontbindingen slechts allengs volgen, is ook iedere compositie, wat de zekerheid betreft, minder te vertrouwen, naar mate zij ouder wordt. Hoe lang de bij de Dzondische geneeswijze te gebruiken Hufelandsche pillen nog Sublimaat bevatten, en in deze qualiteit werkzaam blijven, laat zich niet bepalen, wijl niet de tijdruimte alleen, maar ook de wijze van bereiding en bewaring des praeparaats op de ontbinding der compositie invloed heeft; dan, hoe meer vochtigheid de pillen-massa bevat, des te spoediger en vollediger moet ook in haar de ontbinding des Sublimaats volgen; dien ten gevolge liet ik de, bij de geneesproeven, tot gebruik genomene pillen zoo veel mogelijk consistent bereiden, bewaarde dezelve in eene doos, (maar niet in eene stopflesch), op eene drooge, warme en donkere plaats, en liet ze niet over de acht dagen oud worden.

De aanbeveling des Sublimaats, als een bij voorkeur aan te wenden middel tegen de Syphilis (zie *I.*) is ook niet nieuw, naardien reeds Boerhaave 19) de wonderbare werkingen van het voorzigtig gebruik des Sublimaats geroemd heeft; bijzonder bragten Sanchez 20) en van Swieten 21)

---

het gebruik des Sublimaats werd een buikzuiverend middel gebruikt. V.

door hunne aanprijzing tot deszelfs aanwending in de Engelsche militaire Ziekenhuizen bij, en daardoor bragt Pringle 30) denzelven in algemeener gebruik; en sedert dezen tijd verklaarden zich, (onverminderd vele tegenstanders) 31), zeer vele geneeskundigen, en eenigen onder hun zelfs uitsluitend voor denzelven.

Zoo wordt b. v. het inwendig gebruik van dit middel tegen den Syphylis zeer aanbevolen door Blaske 32), de Haen 33), Bona 34), Gordon 35), Miller 36), Macauley 37), Stockhausen 38), Buchner 39), Stork 40), Zanoni 41), Herrmann 42), Locher 43), Cren 44), Calvi 45), le Begue 46), Baylies 47), Goock 48), Lentin 49), Gardane 50), Bromfield 51), Cezan 52), von Horne 53), Bell 54), Sanchez 55), Stoll 56), Wykissely 57), Nose 58), Duncan 59), Vogler 60), Hoffmann 61), Fritze 62), Althof 63), Richter 64), Theden 65), Muller 66), Fieliz 67), Swediauer 68), Lagneau 69), Hufeland 70), Bernstein 71), Horn 72), Wendelstadt 73), Rust 74), Walch 75), Osbeck 76), Schmidt 77), Wendt 78), Cullerier 79), Mathias 80), von Wedekind 81) en de meeste der tegenwoordige Parysche Geneeskundigen 82). Vele bevalen ook voor die gevallen, bij welke het innemen des Sublimaats door den mond niet gedooglijk is, de aanwending deszelfs deels in klisteren 83), wasschingen 84) en baden 85), deels ook in smeringen door bijvoeging van vet 86) of speeksel 87) (*) aan.

(*) Hoewel wij, onder het groot getal opgegevene namen, slechts eenen landgenoot, den grooten Boerhaa-

Vergelijkt men verder de van Prof. Dzondi voorgeschrevene bijvoorwaarden bij het gebruik des Sublimaats, met de opgave van vroegere

---

ve vinden, en von Wedekind ook nog de Gorter noemt, is het bekend genoeg, dat wij ook hier te lande den Sublimaat met behoorlijke voorzigtigheid weten te gebruiken; men lette op het opgenoemde door van Gesscher en van Wy, en men sla vooral het Geneeskundig Magazijn, Hippocratisch Magazijn, het Practisch Tijdschrift en de Geneeskundige Bijdragen maar eens op, om hiervan meer overtuigd te worden.

De Sublimaat vereenigd met Reuzel of de Cyrillosche zalf bestaat volgens Girtanner uit:

℞ Merc. Subl. Coros.
Sal. Ammon. ana Dr. j.
Axungia porc. unc. j.
M. f. ung.

S. Alle avonden twee drachma's, in de voetzool in te wrijven, en door voetbaden de voetzolen gevoelig en week te maken G. 1 B. p. 399. von Wedekind geeft het op, zonder Sal ammoniak en tevens eene zeer gemakkelijke aanwendingswijze door C. L. Hofmann gebruikt. Pract. Tijds. 2. Suppl. B. p. 261.

De aanwending des Sublimaats met speeksel van Brea, is eene wijziging der Methode van Clare om het middel aan de binnenzijde des monds, lippen en aan de tong in te wrijven; ook de genezing door inzuiging genoemd.

De Sublimaat opgelost in water, en dan als wassching of inspuiting gebezigd werd door Hunter en Harrison als een voorbehoedmiddel tegen de besmetting aangeprezen. Het beroemd voorbehoedmiddel van Guilbert de Preval bestond uit Aqua phagadaenica; Cesan prijst dit zelfde, als onfeilbaar aan; von Wedekind heeft met vrucht het Sublimaatwater tegen de besmetting laten gebruiken. V.

Schrijvers, zoo vertoont zich tusschen beide eene groote overeenstemming.

Het gebruik der Mercurius werd in groote tusschenpozingen (zie *I. B.*) bij andere mercuriaal-praeparaten reeds met goed gevolg beproefd, zoo als b. v. de Typische mercuriaal-berookingen naar Charbonier 88) en la Louette; 89) ook de Astrucsche 90) en de, volgens Petit, Fabresche 91) inwrijvingen der graauwe kwikzalf, welke Louvrier, 92) en Rust 93) volgens de tertiaantypus doorzette; verder het van Schönemann 94) opgegeven, opklimmend gebruik der *Mercurius Solubulis* met Typische verpoozingen op iederen vierden dag, even als de Weinholdsche 95) giften der Calonel volgens den quartaantypus; en ten opzigte van het gebruik des Sublimaats wijst von Wedekind 96) even zoo naar zulk eenen, slechts meer van elkander verwijderde typus heen, indien hij zegt, dat zijn geheim in de behandeling om ingewortelde en lang bestaande Syphilitische ziekten door welke hij een uitgestrekte naam verworven had, slechts in de *Methodische afwisseling* des Sublimaats met andere middelen (*Sabina*, *Calamus aromaticus*, *Acida mineralia*, *Kina* en dergelijke) bestond. Op gelijke wijze handelde ook C. W. Hufeland, 97) doordien hij met dat middel om den anderen dag klom, en na vier weken gebruik denzelven acht tot veertien dagen uitstelde, dan altijd weder van nieuws liet aanvangen, en deze Methodische afwisseling tot de geheele herstelling voortzette; zoo herstelde ook E. Horn 98) vele vormen

eens verouderden Syphilus slechts daardoor, dat hij met het gebruik des Mercurius van tijd tot tijd liet ophouden (*).

(*) Vroeger dan Astruc, beval Hugenot in 1734 reeds aan, de kwikzalf niet alle dagen, maar slechts om de twee à drie dagen te laten inwrijven. A. Deidier liet de zalf alle tien of twaalf dagen eenmaal insmeren, om de kwijling voor te komen. Stoll vond het beste, wanneer men de insmeering om den anderen dag herhaalde. C. C. Ontyd vondt het noodig in verouderde lues de insmering te beproeven, en liet dit om den anderen dag verrigten.

In 1735 raadde J. G. H. Kramer de insmeering met kwikzalf en kwijlkuur als gevaarlijk af, en beval het inwendig gebruik der Merc Dulcis, zoodat hij hetzelve drie maanden lang dagelijks, en telken reize om den anderen dag, van een tot twee greinen, met absorbeerende middelen vereenigd, gaf, ook prijst hij de Aethiops mineralis, twee tot driemaal in de week, van een Scrupel tot een half Drachma met een weinig Jalappe aan.

Heister gaf ook dagelijks of om den anderen dag de merc. dulc. of Panacea Mercurialis.

Hecker liet den eersten dag twee greinen merc. dulc. gebruiken, alle twee dagen versterkte hij die gift, elke reize met een grein.

Ook in de waarnemingen in Rust Magazijn bovengenoemd, werd met de Mer. Pr. Rub. om den derden dag met eene pil geklommen.

Stoll, van de waterachtige oplossing der Sublimaat sprekende, zegt: als waschwater, plagt men hiermede om den anderen dag eenen arm, of de borst, of de beide dijen te wasschen.

Buchan geeft den Sublimaat ook om den anderen dag, wanneer de lijder het dagelijks gebruik van het middel van van Swieten niet verdragen kan.

Ik geloof het aan de gewigtigheid van dit onderwerp (dat zoo als verder bewezen wordt, hoogst waarschijnelijk de hoofdzaak in de geheele Dzondische geneeswijze uitmaakt,) schuldig te zijn, nog eene opmerking hier bij te voegen:

Reeds in vroeger tijd maakte Peyrilhe 99), tot opheldering zijner zes- acht- en tiendaagsche tusschenpoozingen, na welke hij het vlugtig Alkali gebruiken liet, de geneeskundigen daarop opmerkzaam, dat hij deze bij de kwikzilver inwrijvingen zoo voldoende bevonden, en in het algemeen bij iedere Antisyphilitische kuur te volgen handelwijze, het dubbel doel heeft, om, eensdeels den lijder niet te vermoeijen, en ten anderen het middel tijd te laten, om zijne werking te ontwikkelen (*); welke echt practische inzichten

---

Even als van Wedekind prijst Consbruch de verwisseling van kwikbereiding aan, of men vermenge het kwik met vlugge prikkelende middelen, als *Opium*, *Campher*, *Cicuta*, *Aconitum*, *Serpentaria* en dergelijken, en men zal langs dien weg de werkzaamheid verhoogen; of met Hufeland, stelle men de kwikmiddelen gedurende eenige weken geheel ter zijde, en beginne dan wederom met ruime giften.

Girtanner 3. B. p. 392. 393. 409 en 480. Stoll. pag. 60. 72. Ontyd G. M. 4. D. 1. St. 29. Heister Geneesk. Handboek 281. Hecker Spec. Therap. 2 d. 725. Buchan 2. deel p. 127. Consbruch Gen. Hand. 2. d. 374. V.

(*) Het anti-venerische middel van Peyrilhe bestaat uit:

nogtans door de meeste geneeskundigen niet aangenomen, en door Bertrandi 100) zelfs berispt werden.

Buiten het van Peyrilhe opgegeven tweevoudig voordeel, schijnt de hoofdnuttigheid eener Typische geneeswijze echter te zijn, dat hierdoor niet enkel de werking des middels, maar ook de ziekte zelve *Rythmisch*, en ten laatste dan zoo veel te ligter met behulp der natuur of der kunst bedwingbaar wordt. Hiervan heb ik bij de Typische mercuriale Innunctions-kuur, volgens Louvrier en Rust, veelvuldig gelegenheid gehad mij te overtuigen, doordien ik niet enkel Syphilitische maar ook aan Chronische kwikzilver-vergiftiging zeer ziek liggende lijders onder deze behandeling nam, en door dezelve het Chronische mercurialismus in eene acute veranderde, welke dan, als zulk eene, op den vijftienden, of een en twintigsten dag der behandeling kritisch werd, en zoo de herstelling der oude mercuriaal Cahoxie voortbragt. Zoodanige mercuriaal-crisen zijn door vele geneeskundigen verkeerd begrepen, en voor crisen der Syphilitische ziekten door de aangewende behandeling voortge-

---

℞ Syrup. Cichorei cum Rheo uncias duas
Stoechadis . . . . uncias quatuor.
Salis volatilis Cornu cervi probe rectif
Drachmam unam ad unam et semis
Aquae fontanae uncias Decem.
S. Drie tot vier oncen daarvan des morgens en even zooveel des avonds te nemen.

Gert. 1 B. 406. V.

bragt, gehouden geworden; doch dit zijn zij niet, wijl de crisis der Syphilis reeds met den negenden dag der behandeling, (ten tijde der vijfde insmering) intreedt, middelerwijl tot hiertoe alle ziektetoevallen nog klimmen, van dezen tijd af aan al het onbruikbaar gewordene voor het ligchaam uitgestooten, maar het nog bruikbare gereconstitueerd wordt, en nu de genezing reeds voor het intreden der mercuriaal-crisis begint. Moet daarom een zieke tusschen de vijfde en zevende insmering uit de behandeling genomen worden, zoo is hij wel gewoonlijk van de Syphilis, maar meestendeels nog niet van het mercurialismus bevrijd, hetgeen slechts de daarop volgende mercuriaal-crisis opheffen kan, en met derzelver begin de lijder dan eerst volkomen herstelt. Hierom heeft Prof. Dzondi zich daarin zeer verdienstelijk gemaakt, dat hij zulk een typische behandelings-wijze ook voor het gebruik des Sublimaats invoerde, en de opmerkzaamheid der geneeskundigen op nieuw op dit hoogst gewigtig onderwerp bepaalde. Of nu echter de tertiaan typus juist de overeenkomstigste zij, en welligt ook hier eene zoo zigtbare waar te nemen ziekte en mercuriaal-crisis, als bij de Louvriersche en ten deele ook bij de Hahnemannsche 101 kuur verwekt kan worden, dit is door den arbeid van Prof. Dzondi nog niet genoeg bepaald geworden, en moet daarom voor eene verdere navorsching voorbehouden blijven.

Den Sublimaat niet in de ledige, maar in de volle maag in te voeren (*I. G.*) en derhalve

den lijder bij het innemen een stukje beschuit te laten eten, wordt tot verhoeding van de gevoeligheid der maag door C. L. Hoffmann 102) aangeraden, en dan bijzonder door die geneeskundigen voor noodig beschouwd, welke het middel in sterke dosis toedienen. Cezan 103) gebood slechts in het algemeen hetzelve niet nuchter in te geven; Gardane 104) wilde het in eene rijst- of vermiceljesoep laten innemen; de meeste geneeskundigen laten, zoo als von Wedekind 105) het opgeeft, de lijders voor of na het innemen der pillen een weinig witte brood gebruiken.

Het allengs opklimmen met de giften des Sublimaats (I. DE.) tot op een grein dagelijks, was te voren eene algemeene en van van Horne, 106) Rust 107) en Hufeland 108) bijzonder vermelde kuur-methode; Theden 109) verhoogde die gift, zoo als Dzondi, tot anderhalf grein; C. L. Hoffmann 110) tot op vier greinen dagelijks, en van Wedekind 111) zoo hoog, als dat middel verdragen konde worden, dat is, zoo lang zich nog geene gestoorde werkzaamheid des onderbuiks, en ruikende adem vertoonden (*).

(*) Met geringe giften te beginnen zien wij reeds bij Slichting, 1741, opgegeven: een Apotheker gaf eene waterachtige oplossing, en begon met eenen droppel, klom iederen dag met eenen tot dertig toe. G. D. Bona, 1756, klom van een derde tot anderhalf grein dagelijks; en Krimer van een vijfde grein tot een grein dagelijks.

Men zie ook van Gesscher bovengenoemd, Hecker, Ontyd, en bijzonder ook Thomassen à Thuessink raadde dit zelfde aan, terwijl hij ons

Het bijgebruik van het Opium, tot bestrijding dier toevallen, door het gebruik des Sublimaats (I. F. G, V. A., V. I. E.) is eene handelwijze, welke bijzonder sedert dien tijd in gebruik kwam, toen Nooth naar Michaëlis opgave 112), geloofde de ontdekking gedaan te hebben, dat het Opium voor zich alleen de met mercuriaal-Cahoxie, gecompliceerde Syphilis vermogt te herstellen; en Girtanner 113) bewees, dat het onder de beste middelen tot stilling der speekselvloed behoorde, het werd daarom aanvankelijk als een hoofdmiddel tot herstelling der Syphilis, en later als een medewerkend middel bij mercuriaal, en bijzonder bij het gebruik des Sublimaats beschouwd; en zeer menigvuldig aanbevolen 114); ook werd het voorschrift reeds gegeven 115), bij den Sublimaat het Opium zelfs eerst bij te mengen (*).

---

meld dat Treveranus deze behandelings-wijze het eerst opgegeven, en door opzettelijk genomene proeven bevestigd heeft, dat zeer kleine giften van een en een twaalfde, of een en een vier en twintigste gedeelte van een grein kwik met eene gelijke of ook wel dubbele gift van Opium vermengd, dagelijks gegeven, en daarmede langzaam opgeklommen werd, tot dat de lijder twee en een half grein dagelijks gebruikte; dit voordeel had deze uitwerking, dat de mond niet werd aangedaan, en de toevallen zonder eenig ongemak aan te brengen, verdwenen. Geneesk. Mag. IV. D. I. St. p. 157. V.

(*) Met het voortreffelijk geneesmiddel het Opium, is het gegaan even als met zoo vele andere middelen; naauwelijks is de gunstige werking van een middel tegen eene ziekte, of een derzelver toevallen of gevolgen, bekend, of dadelijk meent men, dat het meer

Het vooruit bepalen welke quantiteit van mercurius gebruikt moet worden (I. D. en K.), en

---

vermogend is en nog meer geheime krachten tegen andere ziekten of toevallen derzelve bezit; met een verlangend vertrouwen wendt men het aan, het brengt schijnbaar gunstige gevolgen voort, en wordt algemeen geprezen; bij anderen niet aan het verlangen voldoende wordt het gelaakt en misprezen: en op deze wijze wordt meer dan een middel, door er meer dan deszelfs waarde in te willen zoeken, en hetzelve (om mij zoo eens uit te drukken) tot een algemeen middel te maken, door vele mistrouwd, veracht, en wel eens tot vergetelheid gedoemd; of, hetgeen dan wel een zeer gelukkig gevolg genoemd mag worden, door anderen weder tot deszelfs wezenlijke waarde terug gebragt.

Om van andere middelen niet te spreken, kan ons alleen het Sublimaat-gebruik en het Opium tot bewijs verstrekken Dit laatste toch werd dan eens als een vermogend middel tot bestrijding der Syphilis, dan weder enkel door de kwikzilverziekte, dan weder tot bestrijding van bijzondere toevallen der venerische ziekte beschouwd, en door velen, tot heden ten dage, met de kwik zelfs vermengd, om de schadelijke werkingen van hetzelve voor te komen. Wanneer men het natemeldene overweegt, dan zal het kenbaar worden, dat het *Opium* niet in staat is de venerische smetstof te onderdrukken, maar een veel vermogend middel blijft, bij de nachtelijke beenpijnen, oorspronkelijk van de Syphilis, en vooral bij de nadeelige gevolgen, door het gebruik des kwikzilvers voortgebragt.

J. D. Schoff maakte ons in 1781 het eerst bekend, met de geneeskundige krachten des Opiums, tegen de Venusziekte door Nooth ontdekt. Michaëlis maakte ook spoedig zijne proeven bekend; en W. Turnbal had van eene sterke oplossing des Opiums in water bij boosaardige venerische zweren goede werking gezien. Onze

den tijd der behandeling (I. II. I. K.) is even zoo min nieuw. De oudere geneeskundigen be-

beroemde Thomassen à Thuessink vond dat het Opium zeer goede diensten bij den gonnorhae deed, zoo wel inwendig gebruikt als tot inspuiting gebezigd. In 1788 maakte ons J. F. Koste met zijn proeve bekend, bij dertig lijders beproefd, welke wij hier zoo kort mogelijk mededeelen:

»De meeste leden aan chankers, zweren aan den »hals, en aan het verhemelte des monds, aan oog-ont»stekingen, nachtelijke beenpijnen, enz. Negen derzel»ve hadden reeds kwikzilver gebruikt. Men ving met »een grein Opium dagelijks aan, en klom bij eenigen »tot dertig greinen *pro dosi*. Een der lijders gebruikte »1706 greinen, zonder zijne Condylomatie te verliezen. »De eerste werking des Opiums was vermindering der »pijnen en der ziekelijke gevoeligheid; dan eene be»stendige dispositie tot zweeten, zonder vermindering »dikwerf zelfs met toeneming der urine-afscheiding, »er werden bijna geene, door verstopping aangedaan; »bij eenigen ontstond doorloop; bij anderen jeukende »huid-uitslag; bij drie speekselvloed; bij de meesten »was de slaap eer verminderd als vermeerderd; bra»king, koliek, ijlingen volgde op sterke dosis, en »verdwenen wanneer men, hetzij de dosis verminderde »of zuren gaf. Elf daarvan werden hersteld.''

Prof. Carminati wil van het gebruik des Opiums goede werking gezien hebben, en zelfs met drie drachma's een venerische-zieke vrouw, in den tijd van vier weken hersteld hebben, en zegt dat het Opium nog betere werking doet, wanneer men het met kwikzilver verbind. J. Pasta deelt ook eenige waarnemingen mede, welke voor de werking des Opiums in venerische ziekten gunstig schijnen: hij gaf het Opium bij eene venerische hoofdpijn tot veertig greinen daags, zoodat de lijder in vijftig dagen, die tot zijne herstelling ge-

paalden zich slechts daartoe, de hoeveelheid voor het gebruik te bepalen. Zoo geloofde ten op-

---

vorderd werden, acht honderd greinen Opium gebruikte; dit middel zoude zelfs vijg-uitwassen bij eene Syphilitische vrouw weggenomen hebben; doch er was in alle aangevoerde gevallen voorheen kwikzilver gebruikt geworden. F. Reisinger deelde eenige waarnemingen mede, over het gebruik des Opiums tegen venerische zweren, waaruit blijkt dat dit middel in die gevallen, waar reeds voorheen kwikzilver gebruikt geworden is, goede diensten doet. — Rudolf en Marc merkten te regt op, dat men de Syphilitische ziekte, van de kwikzilver-ziekte onderscheiden moet; dat het Opium tot genezing der eerste niet vermogend genoeg is, maar daar en tegen in de laatste de beste diensten doet. — Dr. Pearson had van dit middel in twee of drie gevallen nut: in andere voldeed het niet. Sauville gebruikte het met nut, in verscheidene gevallen, waar in het kwik faalde. Fisscher verhaald ook een geval, van verouderde en hardnekkige zweren, het welk hij in het Pesthuis te Amsterdam gezien had, en door Opium hersteld werd. Tode verhaald een dergelijk geval. Pirot gaf, wanneer het kwik nadeel deed, Opium met kwik verbonden. Schwediauer besluit uit de bij hem bekende proeven, dat de verbinding van Opium met kwik veel spoediger de Lues geneest, als de kwik alleen. Vroeger was Cullen reeds van meening, dat het Opium alleen geen zeker middel tegen de Syphilis was, maar wel tot verligting van vele en meest alle toevallen strekt. Van Wy zegt: »zeer dikwijls hebben wij »kwik met Opium gepaard toegediend, met gevolg eener »radicale genezing der Venusziekte.'' Hecker liet bij eenen hoogen graad van ziekelijke gevoeligheid, het kwikzilver met Opium, en andere krampstillende middelen verbinden. Consbruch zegt, dat het Opium, als bijvoegsel, de uitmuntendste diensten doet.

zigte van de Sublimaat-behoefte Gardane 116), bij eerst ontstane ziekte-gevallen, met acht tot zes-

Zoo ik mij niet bedrieg dan gebruikte ook reeds Boerhaave het Opium tegen de nadeelige gevolgen van het kwik; hij zegt, Stelling 1474: »Zoo de kracht »van de kwik langs de afgang valt, zal een opiaat en »doorwasemend middel noodig zijn.'' En van Swieten: »Maar opdat er geen braking of buikpijnen en »vloeijende afgang op zoude volgen, neemt de zieke, »na iedere gift, een lepel van het volgende:

℞ Aq. Still. Cort. Citri. Unc. iv.
Laudan puri. Gr. ij.
M. Stell. 1469.

Ook wordt tot hetzelfde einde in de lijst der geneesmiddelen opgegeven:

℞ Zuivere Opium. Gr. iij.
Roode Coraal. Dr. j.
Paerel Suiker. Dr. ij.
Mj. Pulv. N°. VI.

S. Alle kwartier uur een poeijer, tot dat de pijn van de afgang en de buikloop gestild wordt.

Kortum laat de Sublimaat met eens zoo veel Opium mengen; Ontyd gaf den Sublimaat met Opium en Cort. Peruv. Logger zegt: dat door de bijvoeging van het Opium, bij den Sublimaat veel van derzelver nadeelige gevolgen worden weggenomen. Kist gaf den Sublimaat in verbinding met Opium en Campher, en Extr. Liquir., tot pillen bereid, met oogmerk om de nachtpijnen te doen bedaren, hetwelk ook volkomen gelukte. Girt. 3 B. Gen. Mag. IV D. 1 St. Korte Stellingen van Boerhaave V D. 2 St. Van Wy Heelk. Mengel. II D. 1 St. Kortum Onders. Ziekte. Hecker Sp. T. II D. Consbruch Gen. Handb. II D. Logger Verh. over de Zwarte Staar. Hipp. Mag. V.

tien Greinen te kunnen volstaan; daarentegen van Horne 117) bij verouderde kwalen vier en twintig tot vijf en zestig Greinen noodig te hebben, tusschen welke uitersten Lagneau 118) een middenmaat aanneemt, en bij ligtere ziekte-gevallen twintig tot vijf en twintig Greinen, bij zware gebreken daarentegen zes en dertig tot vijf en veertig Greinen voor noodig beschouwt. De nieuwere geneeskundigen, rekten hunne bepaling echter ook tegelijk op de tijdruimte der behandeling uit, zoo als b. v. Berg 119), Louvrier 92) en Weinhold 95) deden (*).

De aanwending eener nakuur (I. K.) scheen iederen voorzigtigen geneeskundigen geheel onontbeerlijk toe, reeds Boerhaave 120); gaf het voorschrift, het kwikzilver tot het verdrijven van alle venerische toevallen, en dan in geringere dosis nog even zoo lang voort te laten gebruiken, hetgeen ook C. W. Hufeland 121) aanbeveeld. Gardane 122) hiermede nog niet te vrede, wilde even zoo veel Sublimaat, als tot het verdwijnen der

(*) F. B. Darsses verhaalt dat een man, in den tijd van zes maanden, 485 Greinen Sublimaat, dus een Ons en vijf Grein had ingenomen, en te gelijk zestien Oncen kwikzilver-zalf, in tachtig malen heeft laten insmeeren, waardoor hij weder tot zijne gezondheid kwam; teregt vraagt Girtanner: »Zoude deze »geschiedenis werkelijk waar zijn?'' Stoll zegt: »een »scrupel of een half drachma bijtende Sublimaat, her»steld binnen zes weken de Syphilis.'' Kist had bij eene verouderde Lues drie en vijftig Greinen Sublimaat gebruikt, in een tijdruimte van bijna vier maanden. G. 5 B. Stoll Voorl. Hip. Mag. VI D. V.

toevallen gebruikt was geworden, ook nog na gebruiken, laten. Bernstein 123) bepaalde zich bij de nakuur tot de helft van het vroegere Sublimaat-gebruik. Cezan 124) raad aan, den Sublimaat na de bestrijding der venerische toevallen nog twee tot drie weken lang te laten nemen; en Bell 125) vond het noodig het gebruik nog een weinig tijds voort te laten zetten (*).

(*) Bij Slichting vindt men in het bovengenoemde geval, ook reeds de nakuur aanbevolen, daar men van dertig druppels, alle dagen met eenen opklimmen en weder tot op eenen afdalen moest. Heister wil wanneer de toevallen verdwenen zijn, nog een weinig van de Merc. Dulc. des avonds laten innemen, en met zweetdrijvende middelen en eene matige levenswijze nog eenige weken laten aanhouden. Wanneer wij de 477 Stellingen van Boerhaave, en de ontwikkeling hiervan door van Swieten, met het vorige in verband brengen, dan vinden wij ook het denkbeeld van een nakuur, als wij lezen: »Als dan gedurende andere zes »en dertig dagen, nu en dan eene kleine gifte kwik te »gebruiken, op dat er een spoor blijve van eene zeer »zachte kwijling." Hecker zegt: wanneer de lijder geheel hersteld schijnt moet het kwikzilver nog acht tot veertien dagen voortgezet worden, om eene te rug keering des gebreks te verhoeden. Consbruch wil met het gebruik van kwikmiddelen, nog altoos in verminderde giften, na het verdwijnen der toevallen, even zoo lang volhouden, als er vereischt werd om de toevallen geheel te doen ophouden.

Ontyd zegt, »om zeker te zijn van eene radicale ge»nezing, zoo behoord het toedienen der kwikbereidin»gen, nog eenigen tijd na het ophouden der toevallen »voortgezet te worden, en wel naar gelang der vooraf»gaande omstandigheden, van drie tot zes weken."

Schlichting. Heister Gen. Handb. Hecker Sp.

Het Decoctum der Salsaparille wortel (II.) is sedert den jare 1530 bekend, en kwam bijzonder daardoor in naam, dat eensdeels, nadat Ulrich van Hutten 126) de hout-dranken reeds in opgang gebragt had, Cestoni 127) in het jaar 1698 de opmerkzaamheid der Geneeskundigen tot de Salsaparille bepaalde, voornamelijk door dat hij eene doelmatige wijze van bereiding en gebruik opgaf, en ten andere Fordyce 128) in het jaar 1755 de buitengewone werking van dit middel roemde.

Hetzelve werd dan niet enkel als hulpmiddel bij den Sublimaat, en in het algemeen bij Mercuriaal-gebruik, van meerdere Geneeskundigen 129) aanbevolen, maar ook bij eene verouderde en met Mercuriaal-Cahoxie gecompliceerde Syphilis voor zich alleen, naar vele voorschriften menigvuldig aangewend. Zoo als b. v. het Salsaparille decoctum van Cestoni en Fordyce 130) het Aqua Consi 131), het Felsche Decoctum 152), het afkooksel van Vinache 133), het Pollinische (eigentlijk Wertenpreissche) 134) Decoctum, het Zittmannsche Decoctum 135), het Lissaboner Decoctum 136), het Decoctum van Vigaroux, 137) het Decoctum van Sainté Marie 138) en de Rob. anti Syphilitique van Laffeeteur 139) (*).

Ther. Consbruch Gen. Handb. Ontyd Gen. Mag. IV D. I St. V.

(*) Overbekend is het dat onder die middelen, welke men voorgeeft, de Syphilis te kunnen herstellen zonder kwikzilver, de Salsaparille zoo niet de eerste, dan toch een der voornaamste medewerkende middelen is; en ook altijd als een der krachtigste middelen, bij het gebruik van kwikzilver is beschouwd geworden. V.

De Dzondische voorschriften, welke de levensregelen der lijders betreffen (III. A, B en C), zijn gezamentlijk reeds door andere Geneeskundigen opgegeven geworden. Zoo werd de oude regel, om bij het gebruik van Mercurialien, iedere verkouding op het zorgvuldigste te vermijden, wijl door het kwikzilver de gevoeligheid des ligchaams voor de koude nog verhoogd werd, hoewel van vele geneeskundigen niet genoeg gewaardeerd, door anderen echter zoo veel te dringender, altijd weder in herinnering gebragt, en als de hoofd - voorwaarde, voor de gelukkige uitwerking eener mercuriaal - behandeling voorgesteld. 140) Eenige geneeskundigen hielden het buitendien nog voor noodig, gedurende het mercuriaal - gebruik de huiduitwaseming voortdurend matig te bevorderen, en derhalve de lijders eensdeels flanelle kleederen 141) te laten dragen, en ten andere warme baden 142) te laten gebruiken. Even zoo rigtten de geneeskundigen hunne opmerkzaamheid op de voedingsmiddelen der lijders, verboden het genot van varkensvleesch, van gerookte spijzen en geestrijke dranken 143); deze laatste echter met betrekking tot de gewoonte des lijders 144); waarschuwende voor het genot van iedere sterke voeding, bijzonder voor melkspijzen 145), en schreven in het algemeen een karig dieet voor 146), zoo als ook vele geneeskundigen waanden, door de zoogenaamde onthoudings - kuur 147), geheel alleen, de syphilis, in alle hare vormen te kunnen uitroeijen, hetgeen intusschen bij de vele, in dit ziekenhuis door mij dienshalve genomene

geneesproeven, zich niet algemeen, en het minste bij de secondaire syphilis bevestigd heeft. Eindelijk waarschuuwde men ook voor het in acht nemen eener vuile en bedorven lucht 148), en vond het hoog noodig, dat de lijder, gedurende de mercuriaal behandeling, zich in eene ruime kamer ophield 149), en de lucht in dezelve dagelijks een paar malen vernieuwd werd 150) (*).

(*) Behalve de door Kluge opgegeven Schrijvers, vinde ik nog bij andere het volgende: H. Buizen zegt in zijn Praktijk der Medicijnen. 1729: »Dat de lijder, »staande de salivatie, vooral zorg dragen moet om zich »warm te houden, want anders loopt hij gevaar van te »verstikken;" verder beveelt hij na de kwijling een Diaphoretische behandeling van veertien tot achttien dagen aan, terwijl onder het gebruik dier middelen een zeer strenge levensregel, en een karig diëet moet gehouden worden. Heister raadde aan om den lijder altijd in eene aangename warmte en uitdamping te houden, alle verkouding te verhoeden, en ligte en tevens weinige spijzen te laten gebruiken. Platner beveeld dat den lijder een streng diëet moet houden, ook voor lucht en voor koude zich zorgvuldig wachten moet. Houttuyn waarschuuwt dat men in ons klimaat, bij het gebruik van kwikzilver, niet onverschillig over de koude en het diëet moet denken. Rosen van Rosenstein raadt bij het gebruik van Sublimaat aan, zich in de kamer optehouden. Fabre zegt: »de kamer van den »lijder moet een matige warmte hebben, ook het di»ëet moet gering en bepaald zijn." Buchan beveelt dat de genen, die onder het gebruik der kwik zijn, een geschikte leefregel moeten houden, »onoplettend»heid (zegt hij) hieromtrent steld niet alleen den lij»der in gevaar, maar belet ook zijne genezing; een »veel geringere hoeveelheid van kwikzilver zal er noo-

De van Prof. Dzondi opgegeven plaatselijke behandeling der venerische gebreken, bijzonder der zweren (in zoo verre deze laatste niet de

---

»dig zijn, ter genezing eens lijders, die sober leeft, »zich warm houdt, en alle onmatigheden vermijdt, »dan van eenen die niet van zich verkrijgen kan, zij»ne lusten in het minste te beteugelen; zulk een wordt »nooit grondig genezen.'' Elders zegt hij: »Ook ont»staan er, door het vatten van koude, onder het ge»bruik van kwik, nadeelige gevolgen van dit middel.'' Le Febure merkte aan, dat men bij het gebruik der Sublimaat, geenen gezetten levensregel kan nalaten, en zich ook niet schadeloos blootstellen aan de gestrengheid van een koud saisoen. Bicker beveelt dat men onder de kwik-kuur aanhoudend eenen zeer verdunnende en verzachtende drank moet laten drinken, en zoo lang als de kwijl-kuur duurt, zich op eene warme plaats moet ophouden, »want de koude zoude hem zeker in levensge»vaar brengen;'' bij het gebruik des Sublimaats laat hij een houtdrank toedrinken. Schwediauer beveelt vooral de warmte aan. Stoll zegt: »Onder de smeer»kuur moet zich de patient voor verkouding hoeden, »van daar moet de bewerking in eene warme kamer verrigt »worden; men heeft door verkoudheid de hevigste toe»vallen, als, gevaarlijke keel-ontsteking, kaakkramp, »roodachtige doorloop en verschillende afwisselingen »waargenomen.'' Quarin waarschuuwt voor een te koele behandeling te zorgen, vooral voor de nachtlucht, en prijst een matige levensregel aan. Thomassen à Theussink zegt: »Onder het gebruik der kwik-mid»delen zorge men vooral om eerst behoorlijk de eer»ste wegen te zuiveren, een goede leefregel aan te ne»men, alle zure dingen te vermijden; eerst een laauw »bad te nemen, en dit van tijd tot tijd te herhalen, »een flanelle hemd op het bloote lijf te dragen, des »morgens wat langer te bed te blijven, en bij de kwik

edele organen betreffen, en verwoestend om zich vreten), met enkel differente middelen (IV) is eene van Hahnemann en meerdere heelkundigen 151), tegen Girtanner, en zijne aanhangers 152) verdedigde kuurmethode, welke van alle zulke geneeskundigen wordt aangenomen, die in tegenspraak met Spangenberg 153) toestemmen

---

» een zachte inwikkelende *Diaphoretische* drank van *Salsa-*
» *parille Bardana* enz. te gebruiken. Men zorge vooral om
» alle *Colatoria* open te houden, en in droog helder
» weer eene goede beweging te nemen, terwijl men in
» koud en guur weer de lucht vermijde." Consbruch
» zegt: » Nadeelig werkt de kwik door onachtzaamheid
» in den levensregel, door verkouding en dergelijke: ge-
» durende het gebruik van kwikmiddelen, is het veel-
» vuldig genot van verdunnende en laauwe dranken nood-
» zakelijk en heilzaam." Krimer beveelt, om de salivatie te verhoeden; moet den lijder onder het gebruik des kwiks, zich boven alles warm houden; en zeer geringe hoeveelheid, en ligt te verteren spijzen moeten toegediend worden; bij eenig honger lijden, maakt de genezing eenen snelleren voortgang, dan bij het genot van rijkelijke maaltijden. H. Buizen Pract. der Medicynen, p. 255. Heister Gen. Handb. p. 286. Platner Handl. tot de Chir. I. D. p. 92. Ros. van Rosenstein Handl. tot de Ziekte der Kind. p. 631. Fabre Verh. over de Ven. Ziekten, II. D. p. 110. Buchan Huis-Gen. II. D. p. 137, 161. Le Febure Verh. over de Ven. Ziekten, p. 89, 99. G. Bicker Mat. Med. Pract. p. 165. Schwediauer Vener. Ziekt. H. II. Stoll Voorl. p. 162. Quarin Ond. Ziekt. p. 323. Thom. à Theussinck in Gen. Mag. IV. D. I. St. p. 134. Consb. Gen. Handb. II. D. p. 370. Krimer in Prac'. Tijds. I. Suppl. 6. p. 119, 123. V.

moeten, dat er geen zeker kenteeken is, om de nog plaatselijke syphilis, voor den aanvang van haren overgang in de algemeene te onderscheiden, en men daarom den lijder door eene enkele plaatselijke genezing, voor de volgende algemeene besmetting niet kan bewaren; doch, met en gedurende de geheele, inwendig gebruikte mercuriaale behandeling, over den zieken toestand zoo mogelijk het best oordeelen kan (*).

Dat door een ondoelmatige aanwending des kwikzilvers, bijzonder door verkouding bij het gebruik derzelve ziekten ontwikkeld kunnen worden, die verderflijker en hardnekkiger als de syphilis zelve zijn (V), en niet enkel het oogenblikkelijk ter zijde stellen des kwikzilvers, maar ook de eene of andere verder uitstrekkende krachtige handelwijze noodzakelijk maken, werd reeds dikwerf ter sprake gebragt 154) (†).

De nadeelen des speekzelvloeds (V. A.), als een slechts lastig, en voor de herstelling der syphilis niet noodig behandelings-gevolg, erkenden reeds de oudere geneeskundigen 155), en tot dit denkbeeld treden de meeste nieuwere geneeskundigen toe. Zoo werd dan ook door de voorstanders van den sublimaat reeds aangeraden, bij

---

(*) Reeds veel vroeger dan Girtanner wilde W. Cockburne 1715. de chankers plaatselijk behandelen, hij zegt: »Op grond en uit ervaring, dat zelden of »nimmer na eene plaatselijke behandeling der chankers, »de algemeene Syphilis ontstaat.''

Girtanner 3 B. p. 234 V

(*) Men zie ook de aanteekening bladz 48.

het verschijnen der voorboden des speekselvloeds het gebruik des middels dadelijk af te breken 156), zoo als ook tot voorkoming van denzelven het inwendig gebruik des opiums 157), en uitwendig de aanwending van adstringerende middelen 158), reeds aanbevolen was (*).

Tegen het eene of andere, door het kwikzilver veroorzaakte plaatselijke gebrek (*V. B.*)

(*) Haguenot en J. G. H. Kramer houden den speekselvloed voor onnuttig en schadelijk, Rosen van Rosenstein wenschte in zijnen tijd, dat de Methode door de kwijling geheel werd afgeschaft, want, »zegt »hij, vele ongemakken en een groot gevaar gaat daar me»de vergezeld; ook is zij onzeker, niet voor allen ge»schikt, is ook geene crisis en men kan dezelve ont»beren,'' in de verzameling van waarnemingen van Plenck II. D. vindt men het nadeel der salivatie ook opgeteekend. Buchan meldt: »voorheen rekende men »het onmogelijk de Syphilis zonder kwijling te kunnen »genezen; maar het kwikzilver werkt veel krachtiger, »wanneer het op die manier gebruikt wordt, dat het »gene salivatie veroorzaakt.'' Stoll is er voor dat de speekselvloed in het bijzonder zorgvuldig vermeden wordt. Swediauer beschouwt de kwijling niet alleen als onnuttig, maar ook als onvoldoende, en hoogst gevaarlijk, Ontyd zegt: »de salivatie brengt op zich »zelven niets tot genezing toe.'' Krimer heeft vele proeven aangewend om ware het mogelijk, het kwik inwendig toe te dienen, zonder dat het kwijling te weeg kon brengen, men zie ook van Wedekind over de antisyphilitische kwijlkuren in het Pract. Tijdsch. p. 54. Girtanner 3. B. p. 392 en 94. R. v. Rosenstein Ziekt. der K. p. 613. Buchan H. II. D. p. 155. Stoll v. p. 164. Ontyd G. M. IV. D. I. Stuk p. 33. Krimer P. T. I. B. p. 120. V.

wordt bij het opium, en de van alle geneeskundigen als nuttig bevondene zweetdrijvende middelen, bijzonder heete baden 159), zoo wel de campher 160) en de zwavel 161), als ook het ijzer 162; en tegen de mercuriaal-gezwellen (*V. C.*) het gebruik der alkalien 163) veelvuldig aanbevolen; zoo als ook bij de algemeene kwikzilver vergiftiging (*V. D.*) het in en uitwendig gebruik der zwavel, bijzonder in verbinding met *Sabina*, *Aconitum*, *Belladonna*, en dergelijke vergiftige planten 164), als bijzonder geneeskrachtig geroemd wordt.

Over de aanwendbaarheid van het gebruik des sublimaats, bij afzonderlijke individuën stemmen de gevoelens van vroegere schrijvers geheel met die van Prof. Dzondi overeen; voor de aanwending des sublimaats bij zwangeren (VI. *A.*) en zelfs ook bij kinderen boven de zes jaren, verklaarden zich Cezan 165) en van Horne 166); daarentegen vonden Gardane 167), Macaulay 168) en Adam Schmidt 169), dit middel als de menstruatie bevorderende; en daardoor den abortus bewerkt, is het van daar in de zwangerschap doorgaans gecontraindiceert: — of personen ten tijden des geheelen ophouden der stonden, ligter als anders door speekzelvloed aangetast worden (VI. *B.*), is niet opgemerkt geworden. Intusschen vermeld Cezan 170), dat de behandeling der venerische ziekte bij het vrouwelijk geslacht in het algemeen zwaarder en langzamer gaat, als bij die van het mannelijk geslacht, en individuën, welke kort te voren, een ander mer-

curiaal praeparaat gebruikt hebben, zoo veel te ligter door speekzelvloed overvallen worden.

In hoe verre buiklopen, de werking van het inwendig toegediende kwikzilver verdragen, en daarom spoedig verwijderd moet worden (VI. *C.*) wordt van C. L. Hoffman 171), Fritze 172), Hecker 173) en C. W. Hufeland 174) reeds vroeger verklaard.

De aanwending der *kina*, bij het bestaan van eenen scorbutischen toestand (VI. *D.*) wordt bijzonder door John Hunter 175) aanbevolen.

Bij lijders met eene zwakke borst (VI. *E.*) hielden Gardane 176) en van Horne 177) den Sublimaat wel voor aanwendbaar, doch gaven het voorschrift, den volbloedigen toestand door eene aderlating te verminderen; Cezan 178), Swediauer 179) en Adam Schmidt 180), verklaarden zich echter, bij personen, die aan longen, en maagzwakte leden, tegen de aan wending van dit middel.

Dat die individuën, welke reeds veel mercurius gebruikt hebben, en welken eene scorbutische dispositie eigen is, aan eene bijzondere voorbereidings-kuur onderworpen moeten worden (VI. *F.*), beschouwden vele geneeskundigen 181) voor noodig, en voornamelijk werd door Swediauer 182) bij de aanwending van warme baden, nog het gebruik der kina, de walnootschillen, de Alkalien, en de spiesglas-zwavel, bijzonder echter het in- en uitwendig gebruik der zwavellever onder deze omstandigheden, als bijzonder werkzaam genoemd; waartegen Hufeland 183)

de ijzermiddelen, Mathias 184) de salsaparille en de Scheerling, en van Wedekind 185) de sabina, de calmus, het salpeterzuur, en het kalkwater aanbeveelt (*).

(*) Behalve de door Dr. Kluge reeds genoemde, vindt men nog van anderen opgeteekend die of kwik-middelen, of bijzonder den Sublimaat in de volgende gevallen gecontraindiceerd vonden:

Stenzel en Klipsch merkten op, dat het gevaarlijk is, vrouwen gedurende de tijd dat zij menstrueren kwikzilver te laten gebruiken. R. W. Johnson zegt: »de Sublimaat is bij zwangeren een hoogst gevaarlijk »middel," volgens Brambilla heeft de Sublimaat bij vele zwangeren eene te vroege verlossing veroorzaakt, »Richter," voor zwangere vrouwen is de kwik in het algemeen een gevaarlijk middel, in een geval ontstond onder het gebruik des Sublimaats eene geweldige bloedstorting. Buchan wil dat men aan vrouwen geen kwik toedienen zal, wanneer hare stonden vloeijen, of in het laatste der zwangerschap zijnde, doch in het begin derzelve, mag men geringe hoeveelheden met langdurige tusschenpoozingen toedienen. »Bikker, »de zwan-»gerheid is een tegenaanwijzing voor het gebruik der »kwikmiddelen. Stoll," de oplossing van van Swieten »of derzelver methode is niet geschikt voor hysterische »en zwangere personen, en ook niet voor kinderen." Girtanner, »bij vrouwspersonen, en ten minste bij »dezulke die zwanger zijn, mag men den Sublimaat niet »gebruiken. J. Logger, »men geeft den Sublimaat niet »aan hoog zwangere, of aan vrouwen die de maandston-»den hebben. Consbruch," nadeelig werkt de kwik bij bejaarden, kinderen, zwangere en zuigende vrouwen, Girtanner 3. B. p. 432, 605, 719. Richter Chir. Bibl. 4. B. 2. St. p. 255 enz. Buchan H. G. 11. D. p. 159. Bikker Mat. Med. p. 165. M. Stoll v. p. 176.

Ten gevolge dezer literarische aanwijzingen, is geene enkele van de, voor de Dzondische geneeswijze voorgestelde zes behandelings-voor-

---

Girtanner 1. B. p. 318. J. Logger Zw. St. p. 133. Consbruch Gen. Handb. II. D. p. 370.

Gatacker en ook C. van Martens namen waar, dat hevige buikpijnen en diarheën, door het gebruik des Sublimaats zeer dikwerf veroorzaakt werden Girtanner 3. B. p. 5.

Fabre zegt: »in de scheurbuik kan de kwijling niet aangewend worden. Rosen van Rosenstein, Plenk, Stoll, Quarin, Consbruch en anderen, komen daarmede allen overeen, dat de Scorbutische toestand eerst weggeruimd moet worden, wil men zonder nadeel en met vrucht kwikmiddelen aanwenden

Fabre Verh. over de Venusziekte, II. D. p. 355. Rosen van Rosenstein Ziekte der Kind. p. 609. Plenk brief aan M. in Lenf. Gen. Tijds. IV. D. p. 21. Stoll v. p. 190. Quarin Ond. Ziekten p. 322. Cons- Gen. H. II. D. p. 370.

Stork, »de Sublimaat-oplossing is schadelijk bij de- »zulken, die eene zwakke borst hebben. Fabre, »men- »schen die een zwakke borst hebben, dikwijls met ont- »stekings-ziekten geplaagd zijn, kunnen de kwijling niet »verdragen.'' Rosen van Rosenstein wil eerst de Scrophula-Icterus, zwakke borst en chronische diarheën, bij Syphilitische zieken hersteld hebben, voor dat men kwikmiddelen toedient. Richter, »voor hun die »een zwakke borst hebben is de kwik in het algemeen »gevaarlijk, men zag op het gebruik der Sublimaat bloed- »spuwing volgen.'' J. de Longrois en Joh. Hunczovsky tellen onder de oorzaken der tering ook het gebruik des Sublimaats. M. Stoll zegt dat de smeerkuur bij zwakke personen, bij hun die aanleg tot bloedspuwing of tot longziekten hebben, volstrekt niet aangewend kan worden, en omtrent het middel van van

schriften, hetzij in het geheel, hetzij in hare afzonderlijke deelen, werkelijk *nieuw*, maar ieder derzelven is reeds vroeger van andere geneeskundigen opgegeven geworden.

Even zoo is dit ook met de voor dezen geneeswijze voorgestelde grondstellingen (II. en III.) »dat het namelijk bij de behandeling der Syphilis niet op de hoeveelheid des kwikzilvers, »welke allengskens genomen wordt, aankomt, »maar daarop, dat eene toereikende groote gift »op eenmaal gegeven, en het kwikzilver dan »zoo spoedig mogelijk uit het ligchaam weder »verwijderd, en dien ten behoeve de opslorping

Swieten zegt hij: »personen die bloed gehoest hebben, tot longziekten geneigd zijn, eene zwakke maag »hebben, kunnen deze geestrijke kwikzilver-oplossing »niet wel verdragen, zij veroorzaakt maagkramp, en »hevige hoofdpijnen.'' Girtanner, »bij zulke lieden, »die een zwakke long of een zwakke maag hebben, of »welke tot buiklopen geneigd zijn, mag men in het algemeen de Sublimaat niet toedienen.'' Quarin, »bij »lijders die zeer aandoenlijk van zenuwgestel zijn, of een »bloedspuwing gehad hebben, moeten de kwikmiddelen »met veel omzigtigheid toegediend worden. Ontyd durfde bij een zwakke borst den Sublimaat niet toedienen. J. Logger wil dat men de Sublimaat vooral niet aan lijders geve, die aan bloedspuwing onderhevig zijn.

Girtanner 3. B. p. 514, 672. Fabre Verh. over de V. Z. II. D. p. 355. Rosen v. Rosenstein Z. d. K. p. 609. Richter Chir. Bib 4. B. 2. St. p. 255. M. Stoll v. p. 170—176. Quarin Ond. Z. p. 324. Ontyd Gen. M. IV. p. 28. J. Logger Zw. St. p. 153. Girtanner 1. Band p. 318.

V.

„werkzaamheid door honger levendig onder-
„houden, en de huid-uitwaseming vermeerderd
„wordt;" welke grondstellingen juist diegenen zijn, op welke de geheele Louvriersche en iedere goede mercuriaal-behandeling gebaseerd is, zoo als zulks door Rust 186) en Hufeland 187) reeds daargesteld is geworden; zoo dat in dit opzicht ook reeds Simon 188) en Bartels 189), de Dzondische geneeswijze het voorregt der nieuwheid met alle regt ontzeggen.

Gewaagt men nu nog van de door Prof. Dzondi vermelde bijzondere voordeelen zijner geneeswijze, zoo verschijnt ongetwijfeld de eerste stelling, welke van de onfeilbaarheid der Methode handelt, als eene geheel nieuwe, daar de reeds genoemde schrijvers, welke den Sublimaat ook aanbevolen, zich slechts enkel daartoe bepaalden, doch Dzondi daarenboven bij doet, dat hetzelve zich aan hem als een *Remedium Princeps* bewezen, de hardnekkigste ziektegevallen opgeheven, en slechts zeer weinige venerische gebreken onhersteld heeft gelaten. Intusschen wordt deze nieuwe en te gelijk zeer gewaagde stelling van Professor Dzondi, zeker reeds weder terug genomen, naardien zijne geneeswijze zoo veelzijdig, met een niet altijd gunstig gevolg is beproefd geworden, en kortlings ook Fessel 190) daarop opmerkzaam gemaakt heeft, hoezeer reeds *een* afzonderlijk mislukt geval, met gen eene boven alle twijfel verheven wijze van bevestiging contrasteert, en dat men zich in deze betrekking slechts aan de woorden des on-

den eerwaardigen V o g e l 191) herinneren moet, welke zegt. »De echt practische gene.skundige »wetenschap, verdraagt geene Imperative, zij »bloost bij iedere Cathegorische uitspraak."

De volgende vier stellingen, welke de zekerheid voor kwikzilver oververzadiging, de ligte aanwendbaarheid, als ook de aannemelijkheid en de minkostbaarheid der geneeswijze opgeven, zijn reeds, hoewel met voorzichtige Modificationen van alle die Schrijvers uitgesproken geworden, welke hunne Sublimaat-kuren, met de even zoo heerschend geweest zijnde, zoogenaamde Mercuriaal-frictionskuren in overeenkomst stelden, zoo als G a r d a n e 192) en v a n H o r n e 193) dit deden.

Uit alle deze onderzoekingen word nu blijkbaar, dat de D z o n d i sche geneeswijze tegen de Venusziekten in het afzonderlijke niets *nieuws* bevat; ziet men echter niet op de details zelven, maar slechts op de wijze van zamenstelling derzelven, zoo is het niet te lochenen, dat het als een geheel nieuwe, uit reeds gebruikte en bevestigd gevondene handelwijze ontstane geneeswijze verschijnt, welke met de L o u v r i e rsche 92) en v a n W e d e k i n dsche 31) nog al het meeste overeenstemt, zoo als zulks ook de laatstgenoemde verdienstelijke geneeskundige, in betrekking tot zijne geneeswijze kortelings zelfs vermeld heeft. — Met de W e d e k i n dsche handelwijs heeft de D z o n d i sche geneeswijze het middel zelven, de vorm zijner aanwending, de opklimmende groote giften derzelven, de vernei-

ding des speekselvloeds en het bijgebruik van het *decoctum Salsaparillae*, met de Louvriersche wijze den Typus der aanwending, en met beide handelwijzen te gelijk, het streng geregelde diëet en levenswijze, en de somtijds noodige voorbereidende antiscorbutische behandeling gemeen.

Of nu die groote giften van den Sublimaat, of deszelfs typische aanwending, of de strenge levenswijs, of het gebruik der salsaparille in het afzonderlijke, of alle deze kuur momenten te zamen, het wezenlijke dezer geneeswijze uitmaken, hierover kan ik nog niet met zekerheid beslissen, daar het mij tot inwinning van zuivere resultaten ontbrak, om iedere experimentive, somtijds van tijd tot tijd te staken, en de kuur zonder alle Modificatien naar het voorschrift ten einde gebragt moest worden. Wanneer ik intusschen overweeg, dat aan de eene zijde mijne vroegere Sublimaat-kuren zich van de Dzondische geneeswijze grootendeels slechts door de bij deze niet plaats gehad hebbende typus-aanwending van dit middel onderscheiden, en ik aan de andere zijde bij de Dzondische genees-methode resultaten waarnam, die ik bij mijne vroegere handelwijze niet in dien graad en met die snelheid zag volgen, zoo wordt het mij zeer waarschijnlijk, dat juist deze tertiaan-typus, over welker gewigt ik mij reeds uitgelaten heb, het karakteristieke der Dzondische geneeswijze uitmaakt.

De tweede vraag: *of deze geneeswijze eene zekere is?* moet volgens de verkregene kuur-re-

sultaten ontkennend beantwoord worden. Vorscht men nu echter den graad van onzekerheid na, zoo blijkt het, dat deze bij de Dzondische kuur grooter is, als bij de door Dzondi zelve met haar in vergelijking gestelde Louviersche; doordien naar de zeer ten gunstigste opgemaakte berekening van deze nieuwe geneeswijze, bij welke ieder ziekte-geval, dat slechts ergens als dubbelzinnig verscheen, in aftrek gebragt werd, dan nog de 13. tot den 14. zieken ongenezen bleef; daarentegen bij de Louviersche geneeswijze, die bovendien niet bij ligte, maar altijd slechts bij de zwaarste ziekte-gevallen aangewend wordt, deze betrekking zich gunstiger voordoet; indien hierbij, volgens het voorschrift, door gezette handelwijze in den regel, alle kwijlende zieken genezen worden, en naar de opgave van Fabre 195) en Louvrier 196) onder vier zieken eenen niet kwijlt, en na de bevinding van Rust 197), onder vier niet kwijlende zieken, een, en alzoo de 16. ongenezen blijft, dat mijne in dit ziekenhuis, sedert den jare 1815 gedane waarnemingen ook volkomen bevestigen (*).

Ligt zouden mijne resultaten voor de Dzondische geneeswijze nog ongunstiger uitgevallen zijn, wanneer de 54 als hersteld ontslagene in-

(*) De opgaaf van Fabre komt mij duidelijker als het bovengezegde voor, als hij zegt: »van twintig lijders, bij welke men de kwik door wrijvingen in het ligchaam brengt, zijn er ten minste vijftien die zullen kwijlen.'' Fabre V. over de Ven. Ziekt. II. D. p. 205. Vert.

dividuën nog langeren tijd hadden waargenomen kunnen worden, en er niet een deel handwerkslieden waren geweest, die te gelijk na hunne verwijdering uit het ziekenhuis, ook *Berlyn* verlieten en op reis gingen: wanneer daarbij naar de opgave van Gräfe 198) in het Weener algemeen Militairen-Lazaret de Staf-geneeskundige Dr. von Sachs, welke de Dzondische geneeswijze bij meer dan honderd personen met vertrouwen aangewend had, nog een ongunstiger resultaat als ik waarnam, en vond dat bij de meeste zieken wel de ziekte-verschijnselen verdwenen, doch na geëindigde behandeling echter het grootste getal der herstelden, wegens recidive weder opgenomen moest worden; zoo mag, wanneer die geneeskundige het nagebruik der tweede helft der kuur, (zoo als het bij mijne proeven met N°. 1 en 17 geschiedde) niet vergeten heeft, de grond dezer differente kuurresultaten wel daarin leggen, dat die aldaar behandelde militaire personen door hunne verwijdering uit het ziekenhuis niet te gelijk, zoo als bij mij het geval was, aan de geneeskundige waarneming onttrokken werden (*).

(*) Dat de Sublimaat meermalen en ook reeds vroeger ontoereikende is bevonden, om alle recidive te verhoeden, is door de volgende opgemerkt geworden:

T. Gatacker zegt: de Sublimaat verzacht wel de Venerische toevallen, maar zij geneest die niet, en is dus slechts een paliatief middel; de oplossing van van Swieten helpt in het algemeen slechts in zeer ligte graden, hardnekkige en ingewortelde gevallen daarente-

Daar mijne kuur-resultaten van de opgaven door Prof. Dzondi zoo zeer afwijken, zoo kon

---

gen worden niet alleen niet verzacht, maar veel minder hersteld.

R. Brocklesby gelooft dat in de Syphilis de oplossing van van Swieten tot eene grondige herstelling dikwerf niet toereikend is, en dat alsdan de smeerkuur noodig zij. J. Wathen had ondervonden, dat de Sublimaat wel de toevallen verzacht, doch niet grondig herstelt. J. Haartmann heeft van de van Swietensche Sublimaat-oplossing slechts in een' zeer geringen graad, goede werking bij de Syphilis gezien, en in de meeste gevallen deed dit zoo beroemde middel in het geheel geene werking: bij anderen herstelde het wel de toevallen, doch zij braken het na eenigen tijd heviger als te voren weder uit. J. Colombier zegt van het bovengenoemde middel, dat het dikwerf de Syphilis niet herstelde, zelfs in die gevallen, waar de zieken meer dan een drachma Sublimaats gebruikt hadden. J. Andree zegt: de Sublimaat werkt op de huid en vermeerdert de uitwaseming; het is echter geen *zeker* middel tot herstelling der Syphilis, daarom wordt het in *Engeland* niet meer gebruikt. Opmerkelijk is hetgeen Le Febure zegt: In *Provence* heb ik standvastig gebruik gemaakt van den Sublimaat, de warmte der luchtstreek begunstigde buiten twijfel deszelfs werking, drijft denzelven veel spoediger uit het ligchaam, en verzacht deszelfs schadelijke eigenschappen: te *Parys* is het er geheel anders mede gelegen: in den winter veroorzaakt dezelve bijna altoos zeer schadelijke toevallen, die men met de grootste voorzorg naauwelijks kan voorkomen. Zeer dikwijls deed dit middel niet anders dan de toevallen verbergen of verzachten, en zij komen, in zeer korten tijd na eene schijnbare genezing wederom, zonder dat derzelver hevigheid eenigzins verminderd is. J. Hunter zegt: de Sublimaat is een onzeker middel, dat wel de

de vraag zich opdoen: of niet, het zij bij mijne geheel naar het voorschrift aangewende handelwijze, eene minder goede gesteldheid des mercuriaal-praeparaats, of ook het reeds vermelde gebrek aan eene bijzondere en ruime kamer geene afwijkingen in de kuur-gevolgen veroorzaakt zullen hebben? Hierop moet ik antwoorden, dat geen van beide het geval zijn kon: in het eerste geval werd het Dzondische en mijn mercuriaal-praeparaat naar de van Kunkel 6) opgegevene en in de *Pharmacopoea Borussica* 199) opgenomene beste bereidingswijze vervaardigd 200), en mijne pillenmassa door den apotheker van het *Charité*-ziekenhuis, naar het Dzondische voorschrift, en met de reeds vermelde zorgvuldigheid te zamen gesteld en bewaard; en ten andere zal een te naauw lokaal naar de opgave van Dzondi (III. G.) het allereerst slechts kwikzilver-vergiftiging, die ik bij geenen enkelen mijner lijders waarnam, en geene onvolledige herstellingen en recidive ook bij versterkte kuur, langzamere herstelling van pri-

---

toevallen verzacht, doch tot herstelling der Syphilis niet toereikend schijnt. Girtanner: de Sublimaat verligt de Venerische toevallen zeer schielijk; in weinige dagen verdwijnen de pijnen, de zweren krijgen een beter aanzien, en bij huidziekten wordt de huid glad: maar zelden of nooit geneest dit middel de Venusziekte in den grond, doorgaans breekt dezelve, zoodra de zieke met het gebruik ophoudt, met verdubbelde kracht weder uit.

Girt. 3. B. p. 538, 541, 545, 559, 583, 640, 694. Le Febure id. p. 86. 87. Girtanner 1. Band. p. 427.

Vert.

maire syphilitische gebreken, misgeboorten en dergelijke voortbrengen.

De oorzaken der zoo menigvuldige werkeloosheid der Dzondische geneeswijze, geloof ik in de al te geringe hoeveelheid des Sublimaats te moeten zoeken. Naar de opgave der kuuraanwijzing was in die gevallen van niet herstelling, zelfs het nagebruik van de tweede helft der kuur, nog niet vermogend het gebrek volledig te bestrijden; maar de volkomen herstelling volgde eerst dan, als in het geval N°. 31. de Sublimaat nog eenen langen tijd voortgebruikt; en in de gevallen N°. 46 en 52 nog de roode praecipitaat naar het voorschrift van Berg aangewend werd. Hierdoor verklaart het zich duidelijk, dat de van Prof. Dzondi opgegevene hoeveelheid Sublimaat (20¾ grein) niet toereikend is, om iederen vorm der secundaire Syphilis te herstellen, en dat alzoo wanneer een algemeen voorschrift vastgesteld zal worden, de hoeveelheid des Sublimaats noodzakelijk grooter moet zijn.

Hoe veel Sublimaat men om het midden te houden, behoeft, en of van Horne of Lagneau het regt hadden als de eerste tot 65, de laatste slechts tot 45 greinen aannam, hierover laat zich niets vooruit, maar slechts eerst na lang voortgezette proeven bepalen, zoo als ook Berg in deszelfs geneeswijze (die ik eer zij nog openlijk bekend werd gemaakt, door vriendschappelijke mededeeling reeds verkreeg, en met het overeenstemmendste gevolg aangewend had), slechts

door veeljarige lang voortgezette proeven, eindelijk ontdekte, dat voor het midden 50 grein des rooden praecipitaats tot grondige herstelling der hardnekkigste syphilitische gebreken benoodigd zijn.

Het behoeft intusschen naar mijne meening, zulk eene langdurige experimentive niet, zoodra men slechts niet generaliseren wil, maar de kuur bij ieder afzonderlijk ziektegeval overeenkomstig, op die wijze aanwendt, dat men bij volwassenen met de giften des Sublimaats na het voorschrift van Dzondi zoo lang klimt tot de herstelling gevolgd is, en dan nog als nakuur even zoo terug weder daalt, als men opwaarts geklommen was; doch echter bij het stijgen de dosis van 1½ grein nimmer overschrijdt, om daardoor bij hardnekkige gebreken, zoo het middel tevens in sterker giften verdragen wordt, na Theden's voorschrift (109) op deze hoogte tot het geheele verdwijnen der ziekteverschijnselen te verblijven. Bij zulk eene handelwijze, welke ik sedert het besluit der geneesproeven met zeer gunstig gevolg aanwendde, staat de kuur altijd in eene geheel juiste betrekking tot het verloop en den graad der ziekte, en de lijder is even zoo zeer voor onnoodige oververzadiging met kwikzilver als voor recidive zoo veel mogelijk verzekerd. Nog hooger op te klimmen dan tot 1½ grein, kan niet zonder gevaar voor eene doodelijke vergiftiging geschieden; zoo als Theden 201) dergelijke ongelukkige gevolgen, na het gebruik der Sublimaat-oplossing van van Swieten waarnam, en Dzondi 202) haar na gif-

ten van 2 en 3 grein Sublimaats in pillen opmerkte.

De derde vraag: *of deze geneeswijze de van haar geroemde voordeelen bezit?* moet ik ten gevolge mijner kuur-resultaten, naar het verschil der opgegevene voordeelen, ook verschillend beantwoorden.

Vooreerst verwonderde het mij, dat deze geneeswijze even zoo weinig als iedere mercuriaalkuur onfeilbaar, en voor recidiven niet volkomen verzekerd is noch tegen alle vormen der Syphilis in gelijken graad, zich voldoende voordoet, en bij slijmvloed in het geheel niet, bij primaire Syphilitische affectionen, minder als de gewone Calomelkuur (en, *wie zich na het einde der geneesproeve nog nalatig gehouden heeft, dan ook minder als het gebruik der Mercurius Solubulis na* Schönemann's *methode*), bij secundair syphilitisch lijden met exanthematischen vorm minder als de Bergsche kuur, en bij primaire en secundaire Syphilis in de veneuse constitutie minder als het Zittmansche decoctum verzacht; doch echter de secundaire syphilitische mond- keel- en neuszweren, als ook de syphilitische beenopzwelling spoediger, en de verspreidende spitse vijg-uitwassen volkomener bestrijdt, als eene mij tot hiertoe bekend gewordene handelwijze. Zeer belangrijk was het mij, te bevinden, dat reeds vroegere waarnmingen van andere geneeskundigen met deze mijne kuur-resultaten volkomen overeenstemmen: zoo bemerkte reeds John Hunter 203) en Fritze, 204) dat bij pri-

maire syphilitische affectionen, de zachte mercuriaal-praeparaten veel werkzamer waren als de Sublimaat. E. Horn 205) overtuigde zich, dat de roode praecipitaat bij de Syphilitische Exanthemen verre boven den Sublimaat, Calomel en Hahnemannsche praeparaat te kiezen zij. Chelius 206) vond, dat het Zittmann'sche Decoctum zich tegen mercuriaal cahoxie even zoo werkzaam als tegen de Syphilis bewees. Eindelijk maakten ons ook J. Hunter 207, en Fritze 208) reeds op de bijzondere nuttigheid des Sublimaats tegen Syphilitische mond-, neus-, en been-lijden opmerkzaam; doch schijnt de geneeskracht van dit middel, naar het voorschrift van Dzondi gebruikt, aanmerkelijk meer vermeerderd, dan wanneer het op de gewone wijze wordt aangewend, en bovendien, wanneer men het in den vorm van solutie nemen laat, gelijk het door Hunter vermeld, mistrouwen bewijst, als konde het als een gorgelwater, enkel plaatselijk werken.

Echter bevestigde het zich, dat de zieke bij naauwkeurige opvolging der bijzondere, in betrekking tot voeding, lucht en temperatuur gegeven, zeer doelmatige diatetische voorschriften, ongetwijfeld voor oververzadiging met kwikzilver en derzelver schadelijke gevolgen volkomen verzekerd is.

Verder bewees het zich, dat de kuur wel in alle jaargetijden, echter niet in alle omstandigheden, namelijk niet bij eene ongunstige gesteldheid des zieken-locaals, (zoo als Prof. Dzondi 209) zelfs een voorbeeld van deze soort aanvoert) zoo

als ook niet bij individuën, die in een hoogen graad aan zwakte der maag of der longen lijden, of zwanger zijn, zonder de te vreezen nadeelen kan aangewend worden, waarentegen de Bergsche kuur onder alle deze verhoudingen nog uitvoerbaar is.

Ook bewees het zich, dat de Dzondische geneeswijze wel meer aannemelijkheid voor den zieken, doch echter niet dien graad van zekerheid der herstelling aanbiedt, als de bij onvoorzigtige aanwending zeker zeer gevaarvolle kuur van Louvrier.

Eindelijk vind ik deze geneeswijze niet goedkooper, als iedere andere mercuriaal-kuur, bij welke een behoorlijk streng regimen gevoerd wordt.

Daar nu die geroemde voordeelen, welke daar op schijnen te doelen, om de Dzondische geneeswijze tot den rang van eene universeele methode te verheffen, zich in de aanwending niet voordeden, zoo bevestigt zich ook bij deze antisyphilitische geneeswijze op nieuw, de van Stoll 210), Hekker 211), Hufeland 212), Lagneau 213) en van Gräfe 214) uitgesproken grondstelling, dat in de uitoefening der kunst, juist de menigvuldigheid der geneesmiddelen en geneeswijzen noodwendig zij, deels om de geneeswijze op de verschillende graden, modificatien en complicatien der ziekten, en op den in- en uitwendigen levenstoestand der zieken toe te passen, deels ook om bij langdurige ziekten met de middelen af te wisselen, en zoo door den prikkel der nieuwheid de kuur te verligten, en te kunnen bevorderen.

Het kan niet anders, dat Prof. Dzondi van het voorregt der alleenheerschappij zijner methode wel afstand zal willen doen, en zich ook genoeg te vreden zal kunnen houden, wanneer achtbare geneeskundigen deze, (nadat zij in hunne regulative nog meer bevestigd, en daardoor ook in hare gevolgen nog meer verzekerd zijn moet), ten eenigen tijd met iedere andere uitstekende geneeswijze in gelijken rang stellen, en zich van dezelve in afzonderlijke passende gevallen met nut en dankbare erkentenis bedienen.

Na alle deze onderzoekingen kan ik nu mijne gedachten opgeven:

Dat de van Prof. Dzondi opgegeven geneeswijze der venusziekte, noch in zich zelve *nieuw*, noch geheel *zeker* is, noch voor alle individuën, en alle syphilitische ziekte-vormen passend, doch echter uit oudere geneeswijzen doelmatig te zamengesteld, en tegen meerdere vormen van secundaire Syphilis zelfs eene uitstekende geneeswijze is, welke intusschen ook voor deze ziektegevallen nog niet als *volkomen* beschouwd kan worden, maar nog nadere bevestiging behoeft.

En zoo kan ik dan dit mijn berigt over eene geneeswijze, die ik ongeacht hare gebreken, bij de behandeling der Syphilitische ziekten niet ontberen wil, met de woorden van mijn' Collega, den regerings-geneeskundigen D. Neuman 215) besluiten, welke bij de beide afdeelingen in het *Charité*, voor inwendige zieken, even zoo proeven met de Dzondische geneeswijze nam, en der-

zelver resultaten bij gelegenheid der beoordeeling van het werk van Dzondi, niet zonder hooge achting voor den uitvinder der nieuwe genees-methode, doch met nog hoogere voor de waarheid, zich aan het einde daarvan, op deze wijze uitlaat: »Dat Prof. Dzondi door dit werk »zijne verdiensten voor de geneeskunde vermeerderd »had, en zeker nog grooteren dank verdiend »zoude hebben, wanneer hij niet de verwach-»ting een weinig te hoog had gespannen (*)."

(*) De woorden van den Hoogleeraar C. Pruis van der Hoeven, over de Dzondische geneeswijze sprekende, mogen tot slot hier eene plaats vinden:

»Ik houde mij overtuigd, dat geene methode in de »genezing der Venusziekte, altijd en overal gepast kan »zijn, maar dat de bijzondere omstandigheden in ieder »geval de keuze der middelen bepalen moeten, »zoo dat nu eens de zachtere, dan de scherpere kwik-»bereidingen, nu eens de inwrijvingen, dan weder het »inwendig gebruik van het kwik, somtijds noch het een »noch het ander, maar geheel verschillende geneeswij-»zen zijn aangewezen, en mij ook op dit punt met »den in dit vak zoo ervaren Swediauer vereenige, »wiens werk over deze ziekte te regt klassiek mag hee-»ten: »on peut regarder pour règle générale et certai-»»ne, qu'il n'y a aucune préparation mercurielle qui »»convienne dans tous les cas."" Gen. Bijd. 2. D. 2. St. p. 182. (V.)

Daar het zoo aanzienlijk getal van aangehaalde schrijvers door Dr. Kluge, *zoo veel ruimte beslaat, heb ik de vrijheid genomen dezelve alle afzonderlijk te laten volgen. De ingevulde nummers maken het nazien der bedoelde schrijvers naauwkeuriger en gemakkelijker.*

V.

1.) Gebri Arabis de Alchemia volumen, Norimbergae 1541, 4. — De Argenti vivi praeparatione, in lib: de inventione veritatis seu perfectionis metallorum, cap. VIII. p. 215. De praeparationibus spirituum mediorum, mineralium et aluminum, in lib. De fornacibus construendis, pars II. cap. IX. p. 238.

2.) Rhazae Abubetri Maomethi opera exquisitiora, Basiliae 1544. fol. — Medicinae

ad Sahaphati, in libr. De antidotis, cap. IV. pag. 453. — Medicamen ad scabiem humidam, ibid. cap. V. pag. 454.

3.) Scrapionis Arabis Practica utilissima et de simplicium medicamentorum temperamentis commentaria, Venetiis 1550. fol. — De temperamentis simplicium, N°. 375. fol. 185. c. De argento vivo.

4.) Avicennae Liber Canonis etc., Basiliae 1656. fol. lib. II. tract. II. cap. 47. pag. 185. De argento vivo. — Ejusdem epistola ad Hason regem de re recta, cap. II. De tincturis, in theatris chemicis, vol. IV. Argentorati 1659, 8. pag. 865. Sublimatio argenti vivi.

5.) Alberti Magni opera, Lugduni 1651. fol. tom. XXI. libell. De Alchemia, pag. 10. Quomodo mercurium praeparabis et super nivem dealbabis.

6.) Jo. Kunkelii Laboratorium chemicum 1716. edit. 3. Hamburgae 1738. cap. VIII. pag. 242.

7.) Sebastiani Cortilio de Chirurgica institutione libri V, cum practica Chirurgica etc., Francof. 1610. 8. lib. III. De morbo gallico, pag. 438. sq, cap. 8. De unctione cum mercurio. — Stephani Blancardi opera medica theoretica practica et chirurgi-

ca, Lugd. Bat. 1701. 4. tom. II. Institutiones Chirurgicae, pars III. cap. 46. pag. 530.

8.) Bened. Victorii empirica medica de curandis totius humani corporis malis, Venet. 1554. 8. — Nicol. Massae Liber de morbo gallico, Venetiis 1532, 1563. 4. — Alex. Traj. Petronius de morbo gallico. et Anger. Ferrerius de pudendagra, gravi lue hispanica in Aloysii Luisini Collectione, Venet. 1566. — Ant. Everardi Antiqui morbi recrudescentis per suctricem inducti cum gallico conciliato, Middelb. 1661. 16. Stephani Blancardi venus obsessa et liberata, sive tractatus de lue venerea, Amstelodami 1684. 4. — Ejusdem opera medica l. c.

9.) Matthaeus Gottfried Purmann, Der rechte und wahrhaftige Feldscherer, nebts Beifügung des Pest-Barbierers, Frankf. und Leipz. 1680. u. 1690. 8: S. 258. u. 371. Dessen Chirurgia curiosa, Frankf. u. Leipz. 1716. 4. S. 64.

10.) ——— ——— Grosser und ganz neu gewundener chirurgischer Lorbeerkrans, oder Wund-Artzney, Frankf. u. Leipz. 1692. 4. th. II. cap. 41. S. 756. fg.

11.) Joannis de Vigo, Practica in arte Chirurgic. copiosa, Lugduni 1516. 4. lib. VIII. Anti-

dotarii, cap. XIII. De Medicinis corrosivis et putrefactivis carnem cutemque sanam rumpentibus. Fol. 163. d. et Lib. II. Tract. I. Cap. XX. De curatione carbunculi bubonisque pestiferi et artuum, qui comitantur febrem pestilentialem et veram pestem, et de cura verae pestis. Fol. 27. c. — Pet. Andr. Matthioli Dialogus de Morbo gallico, Venetiis 1535. 4. Thomae Ravennae mali gallici sanandi vini, ligni et aquae, unctionis, cerati, suffimigii, praecipitati ac reliquorum modi omnes, Venet. 1557. 4. — Ant. Gallus de ligno sancto non permiscendo, Parisiis 1540. 8. — Mich. Angel. Biondo de origine morbi gallici, deque ligni indice ancipiti proprietate, Venet. 1542. 8. — Nicol. Massae Liber de morbo gallico, Venet. 1563. 4. Tract. VI. cap. V. Andr. Alcazaris Libb. VI. chirurgiae, Salmant. 1575. Fol. Lib. V. cap. 23. — Vict. Trincavelli Operum Tom. II. Lugduni 1586. Fol. de usu et compositione medicamentorum, Lib. III. cap. XIV. pag. 114. d. — Felicis Plateri praxeos medicae opus, quinque libris adornatum etc. Basil. 1602. 68. 8. Tom. III. Lib. I. Cap. 4. — Andr. Caesalpini Catoptrum s. speculum artis medicae Hippocraticum, Francof. 1605. 8. Lib. IV. cap. 6. Arnoldi Weickardi Lib. III. Thesauri pharmaceutici galeno-chemici, Francof. 1626. f. Lib. III. cap. 3. — Zacuti Lusitani Praxis historiarum med. principium, Amstel.

1629—42. 8. Lib. II. cap. I. — Thom. Bartholini Epistolarum medicinalium. Centuria III. Hafn. 1666. 8. Epist. 100. — Mich. Sennertus Diss. de luc venerea, Witteb. 1679. 8. — Melch. Friccius de virtute venenorum medica, Ulm. 1701. pag. 103.

12.) Joan Zwelferc, Pharmacopoea Augustana, Viennae 1652. f. et ejusdem Pharmacopoea regia, Norimb. 1657, 1675. f.

13.) Franc. de le Boc Sylvius, de luc venerea art. 150. Ad calcem praxeos medicae, Hanov. 1674, 8 deutsch, Leipz. 1693.

14.) Theop. Bonnet, Mercurius compilatitius etc., Gen. 1682. fol. lib. XIX.

15.) Rich. Wiesemann, Several chirurgical treatises, Lond. 1676. u. 1686. fol. p. 10.

16.) Melch. Friccii, Paradoxa de venenis, Ulm 1699. — Ejusdem lib. de virtute venenorum, Ulm 1710, 8.

17.) Dan. Turner, Syphilis a practical treatise on the lues venerea, Lond. 1717, 8. p. 150. Deutsch, Zelle u. Leipz. 1754, 8. S. 195. fg.

18.) Joh. Bernh. Müller's, Nachricht über die sitten und gebräuche der Ostiaken in

der Allg. Deutsch. Bibl. v. J. 1720. Bd. II. J. G. Gmelin's, Reise durch Siberien, Götting. 1751, 8 thl. I, S. 93. — Georgi's Bemerk. auf einer Reise im russischen Reiche, St. Petersburg 1775. gr. 4. Bd. I. S. 77.

19.) Herm. Boerhaave, Elementa Chemiae, Leid. 1732, 4 Tom. II. Process. 198.

20.) Ant. Nunnez Sanchez, Epist. in Achat. Gärtner Diss. praes P. Fr. Gmelin, Specifica methodus recentior, cancrum sanandi etc. Tubing. 1757, 4. §. 1. - Memoires de la Societé royale de medicine à Paris pour l'Année 1779. Paris 1782, 4. p. 266. sq. — Journal de medecine, T. 77. p. 542. — Ant. Nuner Sanchez Observations sur les maladies veneriennes, Paris 1785, 12 Deutsch, Nurnb. 1788,

21.) Gerard van Swieten, commentarii in Boerhaav. Aphorism., Leid. 1743, 4. vol. V. ad §. 1477. — Ejusdem epistola in C. J. Hundertmark, Progr. de Ozaena venerea, Lips. 1758. — Van Swieten's kurze Beschreib. u. Heilung der krankh., welche am öftersten in dem Feldlager beobachtet tet werden, Wien. 1758, 8. — Van Swieten, von venerischen krankh. und ihrer Heilart, Frankf. a Mein 1791, 8.

22.) Pauli Hermanni, Cynosura materiae me-

dicae, curante Joanne Boeclero, Argentorati 1726, 4. T. I. P. III. p. 87.

23.) Litterae C. L. Hoffmanni, de confectione et usu pilularum majorum, ad Franc. Jacobi, in ejusdem descriptione methodi, mercurium sublimatum, corrosivum, tutius copiosiusque adhibendi. Monast. Westphal. 1772. et iterum 1785. — A. G. Richter's Chirurgische Bibliothek, Götting. 1772, 8. Bd. II. St. 1. S. 167. fg. - H. Chavet, vorschlag zur gänzlichen Ausrottung der venerischen krankheiten. Düsseldorf 1781, 8. S. 38. — E. A. Nicolai's, recepte und curarten, Jena 1792, 8. Bd. IV. S. 173. fg. — C. L. Hoffmanni, opuscula latina medici argumenti collecta, Monast. Westph. 1789, 8. p. 243. sq.

24.) Mönch, Bemerk. über einige einfache und zusammengesetzte Arzneimittel, Francf. und Leipz. 1781, 8 S. 30. fg. — Meckel, Diss. de morbo venereo, Halle 1788. — Christoph. Girtanner, Abhandl. über die venerische krankh., Götting. 1788, 8. 3te aufl. 1797. S. 322. — Fr. C. A. Gren's Handbuch der Pharmacologie, Hall. 1790—91, 8. Thl. II. S. 65. — Wolff in Hufeland's Journal de pract. Heilk., V. J. 1798, Bd. VI. S. 177. fg.

25.) C. W. Hufeland, in seinem journ. d. pract. Heilk., v. J. 1797. Bd. V. S. 454. fg.

26.) Rave's klinische Bemerkungen mit jedesmaliger Hinsicht auf die theorie der Heilkunde, Münster 1802. — Vergel. F. C. Tromsdorffs, versuch eines prakt. Handbuchs über die quecksilberpräparate und deren anwendung in krankh., Jena 1808, 8, S. 108 fg.

27.) E. L. Schubart's, Receptirkunst und Recept taschenbuch für practische Aerzte, Berlin 1821, 8. S. 95.

28.) Pharmacopoea castrensis Borussica, Berolini 1805, 12. Formula 48.

29.) C. Juch's, Bemerkungen über das salpepetersaure quecksilber und dessen zersetzung durch Gummi schleim. — Berlinisches Jahrbuch für die Pharmacie, auf das jahr 1797, 3ter jahrg. 2te aufl., Berlin 1818, 12. S. 158 fg. — Boullay, über verschiedenene veränderungen, welche das ätzende salzsaure quecksilber durch die einwirkung mehrerer körper erleidet. Im auszuge aus den Annales de Chemie, T. LXIV. p. 176-205, übers. im neuen Berlinischen Jahrbuche für das jahr 1803, Berlin 1803, 12. Bd. I. S. 236-247. — A. Sterler, über die zersetzung des ätzenden quecksilber-sublimats durch arabisches Gummi, in J. Andr. Buchner's, Repertorium für die Pharmacie. Nürnberg 1817, 12. Bd. III. S. 105. fg. — J. A. Buchner's Anmerk. ebend. S. 106, fg, —

Die pilulae majores Hoffmanni enthalten calomel, dargethan von P. J. Henkel in J. A. Buchner's Repertorium für die Pharmacie, Nürnb. 1819, 12. Bd. VI. S. 273. fg. J. B. Trommsdorf's chemische Receptirkunst, oder Taschenbuch für practische Aerzte, welche bei dem verordnen der Arzneien Fehler in chemischer und pharmaceutischer hinsicht vermeiden wollen, 5te aufl. Erfurt 1826, 8. S. 226.

30.) On the cure of the lues venerea by the mercurius corrosivus sublimatus, in Medical observations and inquiries by a society of physicians, Lond. 1757, 8. T. I. p. 365. T. II. p. 73.

31.) Vergl. Girtanner's Abhandl. (citat. 24.) S. 319. fg.

32.) Chr. Blaske, Dissertat. de virtute venenorum medica, Vienn. 1755.

33.) Ant. de Haen, Ratio medendi in nosocomio practico, Vienn. 1757, 8. p. II. cap. 12. p. 175. et p. IV.

34.) Giovanni della Bona, Historia aliquot curationum mercurio sublimato corrodenti perfectarum, Veronae 1757, 8.

35.) Abr. Gordon, in Medical observat. and inquiries, T. I. N°. 28.

36.) Miller, ebend. N°. 30.

37.) Macaulay, ebend. T. II. N°. 19.

38.) Stockhausen, de mercurii sublimati usu interno, Hal. 1758.

39.) Büchner, Diss. de mercurii sublimati corrosivi usu medico interno, Hal. 1758.

40.) Ant. Störk, Annus medicus secund., Vienn. 1759, 8. p. 222.

41.) G. Zanoni, vindiciae merc. subl. Epist. ad G. van Swieten, Romae 1761.

42.) Herrmann, Diss. de hydrargyri praeparationum, internarum in sanguinem effectibus, Argent. 1761.

43.) Max. Locher, Observat. pract. circa luem veneream, Vienn. 1762, 8. p. 11. sq.

44.) Fort. Ant. Cren, Tractatus de americana lue, ac omnium tutissima curandi methodo mercurii sublimati corrosivi ope, Melitae 1762. 4.

45.) Giov. Calvi, Lettere sopra l'uso medico interno del mercurio sublimato corrosivo, Cremonae 1762.

46.) Le Begue de Presle, Memoire pour servir à l'histoire de l'usage interne du mer-

cure sublimé corrosif, a la Haye 1763, 12. — Nicolai's Recepte und curarten, Bd. IV. S. 187. fg.

47.) Will. Baylies, Practical essays on medical subjects, Lond. 1765, 8.

48.) Benj. Gooch, Cases and remarks in surgery, Lond. 1769.

49.) Fr. Benjam. Lentin, Observationum medicarum, Fasc. II. Lipz. 1770, 8. p. 45.

50.) J. Gardane, Recherches pratiques sur les differentes manières de traiter les maladies vénériennes, Paris 1770, 8. — Gardane, Moyens de détruire le mal vénérien, Paris 1772, 8. – Ejusdem Manière sure et facile de traiter les maladies vénériennes, Paris 1773. 8. – Richters, Chirurg. Bibl. Bd. III. St. 1. S. 59. fg. — Nicolai's Recepten und curarten, Bd. IV. S. 181. fg.

51.) William Bromfield, an account of the English Nightshades and their effects, also practical observations on the use of corrosive sublimate and salsaparilla, Lond. 1757, 8. and Chirurg. observat. and cases, Lond. 1773, 8. Deutsch, Leipz. 1774, 8. S. 52. fg.

52.) Cezan, Manuel antisyphilitique, ou essai sur les maladies veneriennes, Paris 1774, 8. Richter's Chir. Bibl. Bd. III. St. 1. S. 97. fg.

53.) De Horne, Exposition raisonnée de differentes methodes d'administrer le mercure dans les maladies veneriennes, Paris 1774, 8: — Journal de Medicine, Chirurgie et Pharmacie, par Roux Juillet — Decembre 1776. tom. 46. — De Horne, Observations faités et publiées par ordre du Gouvernement sur les differentes methodes d'administrer le mercure dans les maladies veneriennes, Paris 1779, 8. Deutsch. Abhandl. von den verschiedenen Methoden, u. s. w. Leipzig 1782, 8. S. 48. — Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. St. 2. S. 195. fg. — Nicolai's Recepte und Curarten, Bd. IV. S. 171. fg. u. 193. fg.

54.) Benj. Bell, a treatise on the theory and management, of ulcers, Edinb. 1778, 8. Deutsch. Leipz. 1779, 8. Bd. 11, S. 259. fg.

55.) Citat. 20.

56.) Maximil. Stoll, Pars tertia rationis medendi in nosocomio practico Vindobonensi, Viennae 1780, 8. p. 431. sq.

57.) W. Wykissely, de mercur. subl. Corros. in Syphilide efficaci tutoque usu, Vienn. 1780, 8. — Richter's Chir. Bibl. Bd. VII. S. 537. fg.

58.) C. W. Nose, über die Behandl. des vener. Uebels, Augsb. 1780, 8.

59.) And. Duncan, medical commentaires for the year, 1781—82, vol. VIII, Lond. 1785, 8. — Richter's Chir. Bibl. Bd. VIII. S. 240.

60.) Vogler, Pharmaca selecta, observationibus clinicis comprobata. Edit. 2. Wetzlariae 1788. Artic. Pil. maj. Hoffmanni.

61.) C. L. Hoffmann, opuscula latina medici argumenti collecta, p. 245. fg. — Derselbe vom Scharbock von der lustseuche u. s. w. Münster 1782, 8. S. 277. fg. — Derselbe, von den Arzneikräften des rohen quecksilbers, des sublimats u. s. w. Mainz 1796, 8. Vergl. citat. 23.

62.) Joh. Fr. Fritze, Handbuch über die venerischen krankheiten, Berlin 1790. u. 1797, 8. S. 258.

63.) L. C. Althof, practische Bemerkungen über einige Arzneimittel., Götting. 1791, 8. Bd. I, N°. 2. S. 81. — Richter's Chirurg. Bibl, Bd. XI. S. 261. fg.

64.) A. G. Richter, Chirurgische Bibliothek, Gött. u. Gotha, Jahrg. 1791, 8. Bd. XI, S. 261. fg.

65.) J. C. A. Theden, neue Bemerk. u. Erfahr. zur Bereicher. der wundarzneik. und Arzneigelahrheit, Berlin 1795, 8. Thl. III. S. 1. fg.

66.) Joh. Valent. Müller, gründliche Anleitung, alle arten der venerischen krankheiten genau zu erkennen und richtig zu behandeln, Bremen 1796, 8. Bd. II. S. 202. fg.

67.) Fieliz, in Loder's Journal für die Chirurgie u. s. w. Jena 1797, Bd. I. S. 357. fg.

68.) Francois Swediaur, Traité complet sur les symptômes, les effets, la nature et le traitement des maladies Syphilitiques, Paris An VI. Sept. edit., Paris 1817, 8. Deutsch von Fr. Wilh. v. Hoven, Ludwigsburg 1799, 8. Thl. II. S. 222. fg.

69.) L. v. Lagneau, Exposé des symptômes de la maladie venerienne, des diverses méthodes de traitement qui lui sont applicables, et des modifications qu'on doit leur faire subir suivant l'age, le sexe, la temperament du sujet, les climats, les saisons et les maladies concomitantes, Paris 1803, cinquième edit. 1818, 8. pag. 245. sq Deutsch: die kunst alle Arten der Lustseuche zu erkennen und zu heilen, Gotha 1815, 8.

70.) C. W. Hufeland, System der practischen Heilkunde, Jena u. Leipzig 1805, 8 Bd. II. Abth. II S. 413. — Dessen, Journal der pract. Heilk. vom J. 1800. Bd. IX. St. 3, S. 120. f. u. vom Jahre 1826. Bd. LXII. St. V. S. 131. fg.

71.) Joh. Gottl. Bernstein's, practisches Handbuch für wundärzte. Neue Ausg., Leipz. 1800, 8. Th. III. S. 731. u. 735. fg.

72.) Ernst Horn, Handb. der Med. Chirurgie, Berlin 1806, 8. Th. II. S. 399.

73.) Wendelstadt in Hufeland's Journal

d. pract. Heilk. v. J. 1809. Bd. XXVIII. St. V. S. 69. fg.

74.) Joh. Nap. Rust, Helkologie, Wien 1811, 8. Bd. II. S. 34. §. 207.

75.) Fr. Aug. Walch, ausführl. Darstellung der venerischen krankh., Jena 1811, 8 S. 161. fg.

76.) Fullständig uppgift af min brukade kurmethod emot urartade veneriska Sjukdomer. Utg. af Osbecki, Stockholm 1811. — Dasselbe werk in der uebersetzung: Charles Gustave Osbeck, Exposé de la méthode, pour guérir les maladies vénériennes dégénérés. Presenté a Messieurs les commissaires, nommé par sa Majesté le roi pour en prendre connaissance. Stockholm 1811, 8. §. 2. N°. 3. Deutsch von N. Meyer Bremen 1813, 8. — Hufeland's Journal d. pract. Heilk. v. J. 1811. Bd. XXXIII. St. II. S. 114. — Schweiger ebendas. Bd. XXXVII. St. VI. S. 61. fg.

77.) Joh. Ad. Schmidt's Vorlesungen über die Syphilitische Krankheit und ihre Gestalten. Wien. 1812, 8. S. 152. fg.

78.) Joh. Wendt, die Lustseuche in allen ihren Richtungen und Gestalten. Breslau 1816, 8. 2'. Auflage 1819, 8. S. 237 fg.

79.) Cullerier, sur la maladie vènérienne, Paris 1818, 8. Deutsch von Renard Mainz. 1822, 8. Dictionnaire des sciences médicales, par une société de médicins et de chirurgiens, Paris 1819, 8. T. 32. Art. mer-

cure, p. 475. — Deutsch Cullerier, über das quecksilber u. seine Anwendung gegen Syphilitische Krankheiten. Mit Zus. von D. J. K. Renard, Pesth. 1822, 8. S. 91.

80.) Andrew Mathias, The Mercurial Disease, An Inquiry into the history and nature of the Disease produced in the human constitution by the use of mercury, with observations of its connexion with the Lues venerea III. Edit., London 1819, 8. Deutsch, mit Anmerk. v. Heinr. Robbi, Leipz. 1822, 8. S. 269. fg.

81.) F. von Wedekind, über den gebrauch des ätzenden quecksilbersublimats in venerischen krankheiten, in Hufeland's Journal der pract. Heilk. vom J. 1824. Bd. LVII. St. 1. S. 38. fg.

82.) Joh. Ludw. Caspler, in Rust's Magazin v. J. 1821. Bd. XI. S. 395. — Dessen Characteristik der französischen Medicin mit vergleichenden hinblikken auf die englische. Leipzig 1822, 8. S. 222. fg. — Joh. Heinr. Kopp's ärztliche Bemerkungen, veranlafst durch eine Reise in Deutschland u. Frankreich, Frankf. a. M. 1825, 8. S. 124. fg.

83.) Parallele des differentes méthodes de traiter la maladie vénérienne etc. (par Louis), Paris 1764, 8. p. 175, — Royer, Lettre sur une brochure anonyme portant pour titre. Parallele des differentes méthodes etc.,

Leips. 1765, 12. — Roger, Instructions pour l'administration des lavemèns antivenericns, Paris 1765, 8. — Roger, Diss. sur une nouvelle méthode de traiter les maladies vénériennes par des lavements, Paris 1767. — Ferrand, Observations sur les differentes méthodes de traiter les maladies venériennes, avec une nouvelle méthode de guérir par les lavemens mercuriels, Narbonne 1770, 4. — Le Febure, le Médecin de soi même etc., Paris 1775, 8. — Von Horne, Abhandl. (citat. 53.) Cap. IX. S. 146. u. 254. — Vollmar in Baldinger's neuem Magazine für Aerzte, Bd. VIII, St. 4. S. 1. fg. — E. A. Nicolai's Recepte u. Curarten Bd. IV. Jena 1792, 8. S. 215. fg.

84.) Vergl. Citat. 8 und Joan de Gorter, Medicinae compendium in usum exercitationis, domesticae, Francf. et Lips. 1749, 4. Pars I. p. 143. sq. — Ejusdem Formulae medicae, Francof. et Lips. 1760, 4. p. 164, 322, 437. — C. L. Hoffmann, vom Scharbocke von der Lustseuche (Citat. 61,) S. 277. fg. — F. von Wedekind in Hufeland's journ. d. pract. Heilk. v. J. 1822. Bd. XLVIII. St. II. S. 3. fg. St. III. S. 36. fg. u. in demselben v. J. 1824. Bd. LVIII. St. I, S. 52. fg.

85.) Vergl. Citat. 10. u. Baume's Chimie experimentale, Paris 1773. 8. Deutsch Leipz.

1775. Th. II. S. 466. — von Horne's Abhandl. von den verschied. Method. das queck-silber zu gebrauchen, Cap. X. S. 151. fg. u. 272. fg. — Richter's chirurg. Bibl. Bd. III. S. 206. — von Wedekind in Hufeland's journal d. pract. Heilk. v. J. 1822. Bd. XLVIII. St. II. S. 10. fg.

86.) Vergl. Citat. 7. u. Dominico Cirillo Aviso interne alla maniera di adoperare l'unguento di Sublimato corrosivo nella cura delle malattie venerie, Napoli 1780. — D. Cirillo, osservazioni pratiche interno alla lue venerea, Napoli 1783, 8. Part. II. p. 149. Deutsch Leipzig 1790, 8. — C. W. Hufeland, journ. d. pract. Heilk. vom J. 1800. Bd. IX. St. III. S. 121. und dasselbe v. J. 1819. Bd. XLI. St. III. S. 1. fg. — F. von Wedekind ebendas, Bd. LVIII. St. 1. S. 52. fg.

87.) Val. Aloys Brera Programma del modo dagire sul corpo umano per nezzo di frizioni fatte consaliva od altri umori animalizzati, Pavia 1797, 8. — Deutsch. Anatripsologia, oder die Lehre von den Einreibungen u. s. w. A. d. Ital. Wien. 1800. — 1. 8. (Eine erweiterung der Clare'schen methode der Einreibungen des Mercurs in die Backen und Zunge. — Peter Clare, an Essay on the cure of abcesses by caustic — also a now method of introducing mercury into the circulation for the cure of the

lues venerea, Lond. 1779. p. 60. Uebersetzt in Samml. auserles. Abhandl. für pract. Aerzte, Bd. VI. S. 110. fg.

88.) Lettre d'un médecin à un de ses amis de province, touchant le remede de Mr. de Charboniere, Paris 1738, 8.

89.) P. Lalouette, nouvelle méthode de traiter la maladie vénérienne, par la fumigation, Paris 1776, 8.

90.) Joh. Astruc, de morbis veneris. Libri Nov. Lutetiae Parisiorum, 1736, 4. Editio altera, 1740, 4. T. I. Lib. IV. Cap. VII. §. 1. sq.

91.) Jean Louïs Petit, Traité des maladies des os, Paris 1705, 12. Troisième édition 1736, Tom. II. p. 495. — Pierre Fabre, Traité des maladies vénériennes, Paris 1758, 12. Troisième edit. 1768, 8. Deutsch Kopenhagen 1777, 8. S. 352. fg.

92.) Joh. Louvrier, nosographisch-therapeutische Darstellung syphilitischer Krankheitsformen, nebts Angabe einer zweckmässigen und sichern Methode, veraltete Lustseuchen übel zu heilen., Wien 1809, 8. 2te Aufl. 1819, 8. S. 310.

93.) Joh. Nep. Rust, über die Heilkraft der methodischen quecksilber einreibungen in syphilitischen und nicht syphilitischen krankheiten, in dessen Magazin für die gesammte Heilkunde v. J. 1816, 8. Bd. I. S. 397.

94.) Schönemann, unterricht über die ersten

und ursprünglichen zufälle einer venerischen Ansteckung, wiefern durch ihre richtige Behandelung die allgemeine lustseuche abgewendet werden kann, Berlin 1804, 8. S. 16. fg.

95.) K. A. Weinhold, von den krankheiten der Gesichtsknochen und ihrer schleimhäute u. s. w. Halle 1818, 4. S. 36.

96.) Von Wedekind' in Hufeland's Journal der pract. Heilk., Bd. LVIII. St. I. S. 45. u. 50.

97.) C. W. Hufeland's, System. Bd. Abthl. II. S. 431, u. 433. u. Journ. Bd. LXII. St. 5. S. 132.

98.) E. Horn's, Archiv. für medicinische Erfahrung v. J. 1815 S. 975.

99.) Bern. Peyrilhe, Remède nouveau contre les maladies vénériennes, tiré du regne animal ou essai sur la vertu anti — vénérienne des alcalis volatils. Paris 1774, 12. et Montpellier 1786, 8. Deutsch, Breslau 1787, 8. S. 22. 185. fg.

100.) Ambros. Bertrandi, Abhandlung von den venerischen krankheiten, A. d. Ital. von K. H. Spohr, Nürnberg 1791, 8. Th. II. S. 495. fg.

101.) Samuel Hahnemann's, Unterricht für Wundärzte über die venerischen krankheiten, nebst einem neuen quecksilber präparate, Leipzig 1789, 8. S. 108. fg. 245. fg.

102.) C. L. Hoffmanni, Opuscula collecta, p.

264. — Vergl. Nicolai's Recepte, Bd. IV. S. 176.

103.) Cezan (citat. 52.) — Vergl. Richter's Bibl. IV. S. 101.

104.) Gardane (citat. 50.) — Vergl. Nicolai's Recepte, Bd. IV. S. 183.

105.) Von Wedekind, in Hufeland's Journal der pract. Heilk., Bd. LVIII. St. I. S. 43.

106.) Von Horne's Abhandlung, S. 243.

107.) Rust's Helkologie, §. 207.

108.) C. W. Hufeland's, Journ. d. pract. Heilk., Bd. LXII. St. V. S. 132.

109.) Theden's, neue Bemerk., Th. III. S. 5.

110.) C. L. Hoffmanni, Opuscula collecta, p. 258. — Vergl. Richter's Bibl. Bd. II. St. I. S. 168. u. Nicolai's Recepte, Bd. IV. S. 175.

111.) Von Wedekind, a. a. O. S. 44. fg. u. 49. fg.

112.) Michaelis in Richter's Chirurg. Bibl. v. J. 1782. u. 1783. Bd. VI. S. 139. fg. u. 735. fg. und in London Medical commentar. Vol. V. Medical communications, Vol. II. p. 307.

113.) C. Girtanner's Abhandl. über die venerische krankh., 3te Aufl. S. 284.

114.) Alexand. Grant, in Lond. med. Journ. Vol. VI. p. 1. und im Journal de Médicine. Tom. LXXXII. p. 410. — Vergl. Bemerk. über den gebrauch des opiums u. den Nut-

zen desselben in der vener. krankh. in sammI. auserles. Abhandl. für pract. Aerzte, Bd. XI. St. I. S. 68. fg. — J. D. Schöpf, von der wirkung des Mohnsaftes in der Lustseuche, Erlangen 1781, 8. — Tode, de eximia opii virtute antivenerea, in Act. Societ. Reg. med. Hafniensis, Hafn. 1783, 8. vol. I. p. 424. — Fischer, in Richter's Chirurg. Bibl. v. J. 1784. Bd. VII. S. 768. — Thom. a Thuessink, diss. de opii usu in Syphilide, L. B. 1785. — Gius. Pasta, Nuove Ricerche della facolta dell' opio nelle malattie veneree, Berg. 1788, 8. — J. Arnemann, de morbo venereo analecta quaedam, Gött. 1789. — Reisinger, Diss. observationes Medicas et Chirurgicas continens, Götting. 1789, 4. Observ. 4. — Souville in C. W. Hufeland's neuesten Annalen d. franz. A. K. v. J. 1791, Bd. I. S. 68. fg. — Althof, über die wirkung des Mohnsaftes in vener. krankh. in dessen pract. Bemerk. a. a. O. S. 111. Vergl. Richter's Chirurg. Bibl. v. J. 1791. Bd. XI. S. 265. fg. — Aug. Fr. Hecker, deutliche Anweisung, die venerischen krankheiten genau zu erkennen und richtig zu behandeln, Erfurth 1791. u. 1801, 8. S. 115. fg. — Rudolph, Diss. de opii in luis venereae sanatione efficacia, Erlang. 1792, 4. — B. Bell's, Abhandl. über den bösartigen Tripper, a. a. O. Bd. II. S. 226. — Sam. Hahnemann in

Hufeland's Journ. d. pract. Heilk. v. J. 1796. Bd II. S. 516. fg. — Fr. Jahn's Auswahl der wirksamsten einfachen und zu sammengesetzten Arzneimittel, Erfurth 3te Aufl. 1814, 8. Bd. II. S. 727. — Wizmann, über die Lustseuche in den nördlichen Provinzen der europäischen Türkei. Russiche Sammlung v. J. 1816. Bd. I. S. 233. — F. G. Voigtel's, volständiges system der Arzneimittelhre. Herausgegeben von C. G. Kühn, Leipz. 1817, 8. Bd. II. Abthl. II. S. 285. fg.

115.) C. L. Hoffmann, opuscula collecta, p. 260. nota. — John Hunter, a treatise on the venereal disease, Lond. 1786, 4. Deutsch. Leipz. 1787, 8. S. 597. u. 636. — Joh. Fr. Fritze's, Handb. über die vener. krankh. a. a. O. S. 339. — Aug. Fr. Hecker's deutl. Anweisung a. a. O. S. 91. — C. W. Hufeland, in dessen neuesten Annalen der franz. A. K. Bd. I. S. 86. Anmerk. desgl. in dessen system der pract. Heilk. Bd. II. Abschn. II. S. 418. und im Journ. d. pract. Heilk. Bd. LXII. St. V. S. 132. Joh. Goercke, in ejusd. Pharmacopoea castrensi Borussica, Berolini 1805, 12. Formula 48. — E. Horn's Handb. d. med. Chirurg. Th. II. S. 416. fg. u. 438. — Rust's Helkologie, §. 207. — Fr. Aug. Walch, ausführliche Darstellung der venerischen krankheit, S. 163. u. 193. — Joh. Wendt, die Lustseuche u. s. w. S. 238. fg.

116.) Gardane, (cit. 50.) in Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. S. 66. u. 69.

117.) Von Horne's Abhandl. (cit. 53.) S. 202, 245, 247, u. 347. — Vergl. Nicolai's Recepte, Bd. IV. S. 171.

118.) Lagneau Exposé (cit. 69.) p. 261.

119.) J. F. Berg, Diss. de Hydrargyri oxydati rubri usu interno, tum ad alios morbos, tum potissimum ad morbos syphiliticos magnopere laudando, Francof. ad Viadr. 1808, 8. und Hufeland's Journ. der pract. Heilk. Bd. XXII, St. III. S. 113. fg. — Vergl. (cit. 11.)

120.) Herm. Boerhaave, Aphorismi de cognoscend. et curand. morb., L. B. 1737. Deutsch. Berlin 1763, 8. Aphor. 1476 et 1477.

121.) C. W. Hufeland, system. der pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 427. fg. u. Journ. d. pract. Heilk., Bd. LXII. St. V. S. 133.

122.) Gardane, (cit. 50.) in Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. S. 66.

123.) J. G. Bernstein's pr. Handbuch (cit. 71.) Th. III. S. 739.

124.) Cezan, (cit. 52.) in Richter's Chir. Bibl. Bd. III. S. 101.

125.) B. Bell, (cit. 54.) Abhandl. v. d. Geschwüren, S. 260.

126.) Ulric. de Hutten, Lib. de Guajaci medicina et morbo gallico, Mogunt. 1519, 4.

127.) Hyacinthus Cestoni, vere condicioni

della salsa pariglia del modo di conoscere la vera e di darla etc. in Galleria di Minerva, 1705. T. VI. P. III. p. 56. — Vergl. Astruc de morb. vener. Vol. II. p. 1028. und Ambr. Bertrandi's, Abhandl. von den vener. krankh. A. d. Ital. von Spohr., Nürnb. 1791, 8. Th. II. S. 443. fg.

128.) William Fordyce, an attempt to discover the virtues of the salsa parilla root in the venereal diseaso, 1755. in Medical observations and inquiries, Lond. 1757, T. I. obs. 17. p. 149. sq. — W. Fordyce, a review of the venereal disease and its remedies with an appendix, Lond. 1770, 8. Deutsch. Altenb. 1770, 8. — Vergl. Andr. Mathias, über die Mercurial-krankheit, S. 240. fg.

129.) Le Begue, (cit. 46.) in Nicolai's Recepte Bd. IV. S. 188. — Gataker, Essays on medical subjects, London 1764. — Cezan, (cit. 52.) in Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. S. 101. — John Andree, Observations on the theory and cure of the venereal disease, Lond. 1779, 8. — John Hunter's Abhandl. über die ven. Krankh. S. 634. u. 641. fg. — Ambrosius Bertrandi, Abhandl. von den vener. krankheiten, Thl. II. S. 486. — Jesse Foot's Abhandlung über die Lustseuche und die Urinverhaltungen, A. d. Engl. von G. C. Reich, Leipz. 1794, 8. Thl. II. S. 175. —

Theden's neue Bemerk. Thl. III. S. 7. fg. — Hecker's deutl. Anweis. S. 110. fg. u. in Hufeland's journ. d. pract. Heilk. v. J. 1807. Bd. XXVI. St. IV. S. 87. fg. — Andr. Matthias. Mercurialkrankh. a. a. O. S. 270. — C. W. Hufeland, System. der pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 418. und journ. d. pract. Heilk. Bd. LXII. St. V. S. 133. — von Wedekind, in Hufeland's journ. d. pract. Heilk. Bd. LVIII. St. I. S. 47.

130.) Lagneau, Exposé etc. Form. 51 et 52.

131.) Joh. Bapt. Morgagni, de sedibus et causis morborum per anatomen investigatis, Ven. 1761. Fol. Epist. LVIII. N°. 17. — Vergl. B. N. G. Schreger's kritisches dispensatorium der geheimen, specifischen und universellen Heilmittel, Leipzig 1795, 8. S. 193.fg.

132.) Anton Baume, Elemens de pharmacie, theor. et pract. 8, Paris 1762. u. 1770. p. 938. — Vergl. Schreger's kritisches Dispensatorium, S. 191. — Lagneau Exposé etc. Form. 57. — J. L. Casper, in Rust's magazin v. J. 1821. S. 398. — Fr. Wilh. Oppenheim, über die Behandlung der Lustseuche ohne quecksilber, oder die nicht mercuriellen Mittel und Methoden zur Heilung der Lustseuche, Hamb. 1827, 8. S. 129 fg.

133.) Baume, Elemens etc. l. c. — Bertrandi's Abhandl. v. d. ven. Krankh. Thl. II, S. 469.

134.) J. F. Friedrich, Decoctum pollini et

purificans virtus nucis juglandis contra luem veneream et plures graviores morbos. C. t. aen. Viennae 1796, 8. Deutsch. Wien. 1798, 8. — Vergl. Rust's Helkologie, Bd. II. S. 160. u. Chelius in den Heidelberger klin. Annalen v. J. 1825. Bd. I, H. I. S. 125. fg. — desgl. Fr. Ludw. Augustin, Pharmacopoea extemporanea, Berolini Edit. secunda, 1822, 8. p. 23. — Fr. Wilh. Oppenheim, a. a. O. S. 120 fg.

135.) Pröbisch, in Theden's neuen Bemerk. Th. III. S. 11. fg. — Chelius, über die Einrichtung der Chir. u. ophtalmiatr. Klinik. Heidelb. 1820. 4. m. K. — Derselbe in Textor's neuem Chiron. Bd. I. H. II. S. 213. und. in Heidelb. Klin. Annal. Bd. I. H. I. S. 145. fg. — J. Büttner, in Rust's Magazin. Bd. XIII. H. I. S. 68. fg. — E. Gräfe, in C. F. von Gräfe's Journal der Chirurgie v. J. 1826. Bd. IX. S. 159. fg. — C. W. Hufeland, in seinem Journ. d. pract. Heilk. v. J. 1827. Bd. LXIV. St. I. S. 21. — Oppenheim, a. a. O. S. 113. fg.

136.) J. Hunter's Abhandl. über die Vener. Krankh. S. 635. — Vergl. Schreger's Krit. Dispensator. S. 128. — Vinzenz Kern's Annalen der Chir. Klinik an der hohenschule zu Wien, Wien Bd. I 1807. S. 89. u. Oppenheim, a. a. O. S. 110. fg.

137.) Vigaroux, Observations et remarques sur la Complication des Symptômes vénérien-

nes avec d'autres virus etc. Montpell. 1780. 8. p. 138. — Vergl. Bertrandi's Abhandl. von den Vener. Krankh. Thl. II. S. 473. — Chelius, in den Heidelb. klin. Annalen. Bd. I. H. I. S. 122. fg. — Cullerier, über die vener. Krankh. (Cit. 79.) S. 412. — Oppenheim, a. a. O. S. 117. fg.

133.) Ettienne Sainté-Marie, méthode pour guerir les maladies vénériennes invétérees, qui ont resisté aux traitements ordinaires. Paris 1818. 8 Deutsch, mit zusätzen u. einem Nachtrage von J. C. Renard. Leipz. 1822. 8. — Vergl. Chelius in den Heidelb. klin. Annal. Bd. I. H. I. S. 126. fg.

139.) Savaresi, in Bulletin de la Societé d'émulation. Decemb. 1822. — Sommer, in Gräfe's Journ. Bd. IV. St. IV. S. 703. — Chelius, in den Heidelb. klin. Annal. Bd. I. H. I. S. 117. fg. — Oppenheim, a. a. O. S. 149. fg,

140.) Samuel Schaarschmidt's theor. u. pract. Abhandl. von venerisehen Krankh. Berlin 1750. u. 1759. 8. S. 338. fg. — Gardane, in Richter's chir. Bibl. Bd. III. St. I. S. 62. fg. und 67. — B. Bell's Abhandl. üb. d. bosärt. Tripper. Bd. II. S. 221. fg. — C. Girtanner's Abhandl. üb. d. ven. Krankh. 3te Aufl. S. 296. — Joh. Fr. Fritze's, Handb. üb. d. ven. Krankh. S. 294. — A. F. Hecker's deutl. Anweis. S. 89. fg. u. 126. fg. — K. Sprengel, in

den Zusätsen zu Perenotti's Werk von der Lustseuche. Leipz. 1791. 8. S. 382. — Jesse Foot's Abhandl. üb. die Lustseuche. Th. II. S. 197. fg. — Carl Friedr. Clossius, über die Lustseuche, Tübing. 1797. 8. S. 381. — C. W. Hufeland's System der pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 422. und dessen Journ. d. pract. Heilk. Bd. LXII, St. V. S. 133. — Fr. Christian Trommsdorff's versuch eines pract. Handb. über d. Quecksilber-Präparate und deren Anwendung in Krankh. Jena 1808. 8. S. 31. fg. — Louvrier's Darstellung Syphilit. Krankheitsformen. S. 237. u. 327. fg. — Mathias, über Mercurialkrankh. S. 282. fg. — Von Wedekind in Hufeland's Journ. d. pract. Heilk. Bd. LVIII. St. I. S. 46 fg. u. 49.

141.) B. Bell's Abhandl. üb. d. bosärt. Tripper. S. 222. — C. F. Clossius, über die Lustseuche. S. 381.

142.) Joh. Jacob Plenk, Doctrina de morbis venereis. Viennae 1779 et 1787. 8. p. 29. — C. W. Hufeland, im Journ. d. pract. Heilk. Bd. LXII. St. V. S. 133.

143.) Sam. Schaarschmidt's theor. u. pract. Abhandl. S. 339. — C. L. Hofmann, Opuscula latina collecta pag. 263. — Vergl. Nicolai's Recepte. Bd. IV. S. 176. — C. F. Clossius, über die Lustseuche. S. 382.

144.) C. F. Clossius, a. a. O. S. 384.

145.) Sam. Schaarsmidt's theor. u. pract.

Abhandl. S. 339. — Louvrier's Darstell. syphilit. Krankheitsformen, S. 306.

146.) Fr. Hoffmann, Opera. Genevae 1740. Folio. Tom. IV. Pars IV. p. 96. 121. u. 166. — Samuel Schaarschmidt's, Abhandl. S. 339. — Fr. Chr. Winslow in Fr. Lud. Bang, Praxi medica, Hafniae 1789, 8. p. 575. — Theden's neue Bemerk., S. 7. — Louvrier's, Darstellung, S. 306. u. 335. — C. G. Osbeck, Exposé, p. 3. — Rust, über den Einfluſs der Diat. auf kranke, im Magzine v. J. 1818. Bd. IV. S. 147. fg. — Mathias, Mercurial krankheit, S. XXX. u. 280. fg. — L. A. Struve, über Diät-Entziehungs, und Hungercur in eingewurzelten, Chronischen, namentlich syphilitischen und pseudosyphilitischen krankheiten, Altona 1822. 4. S. 54. fg. und 95. fg.

147.) Ferguson, Observations on the venereal disease in Portugal, in dem Med. Chirurg. Transact., Lond. 1813. Vol. IV. p. 7. Not. — John Thomson, Observations on the treatment of syphilis without mercury, communicated to Dr. Duncan Jun., Edinburg 1817. Med. and surgical Journal, Vol. XIV. p. 85. a. d. Engl. übers: und im Auszuge mitgetheilt von H. Heine, in Rust's Magazin vom J. 1819. Bd. V. H. I. S. 123. fg. — Thom. Rose, observations on the treatment of syphilis with an account of

several cases of that diseases, in which a cure was effected without the use of mercury, in dem Medico-chirurgical, Transact. London 1817. Vol. VIII. p. 348 a. d. Engl. übers, in Rust's Magazin v. J. 1818. Bd. IV. H. I. S. 63. fg. — G. Guthrie, observations on the treatment of the venereal diseases without mercury, in dem Medico-Chirurg. Transact., London 1817. Vol. VIII. p. 550. übers v. H. Heine, in Rust's Magazin v. J. 1819. Bd. V. S. 242. fg. — Jacob Bartlet, Diss. med. inaug. de syphilitidis tractatione sine hydrargyro, Edinburg 1818. — Alcock, on syphilis, Lond. Med. Repository, Vol. IX. p. 489. Vol. XIV. p. 265. — Todd, in Dublin Hospital Reports 1819, Vol. II. p. 147. — Rousseau, on venereal complaints American. medic. Record. Vol. III. p. 171. Philadelphia 1820, 8. Stevens, on syphilis Med. and surgical Register of the Newyork Hospital, P. II. 1820. — Ware, on Syphilis New-England Journal of Medecine, Vol. IX. p. 356. — Phiney, cases of syphilis cured without mercury, ibid. p. 235. — J. Hennen, Principles of military surgery, comprising observations on the arrangement, police and pratice of hospitals, and of the history, treatment and anomalies of variola and Syphilis, Edinb. 1820. übers in Frorieps Chirurg., Handbibl. Bd. III. Weimar 1822, 8. S. 578. fg. — J. Craig Sommerville,

Dissertat. de Syphilide et ejus curatione sine hydrargyro, Edinburgi 1820, 8. — G. Wedermeyer's, Bemerk. über die Syphilis und ihre verschiedenen formen, und über die wirkungen und den Gebrauch des quecksilbers in derselben, in Rust's Magazin, v. J. 1821. Bd. IX. H. 2. S. 195. fg. — L. Krüger, Darstellung der jetzt in England üblichen Behandlung venerischer und syphilitischer krankheiten ohne Mercur, in Horn's Archiv. v. J. 1822. S. 99. f. 222. fg. — C. W. Hufeland, Bemerkungen zur Beherzigung über die neue engl. Methode, die Syphilis ohne Mercur zu behandeln, im Journal der pract. Heilk. v. J. 1822. Bd. LV. St. III. S. 20. — Hill, on the simple treatment of syphilis, Edinb. med. and surg. Journal 1822. Vol. XVIII. p. 567, übers. von W. Wagener in Horn's Archiv. v. J. 1823, S. 423. fg. — Hasper, einige Bemerkungen über die medicinischen Anstalten zu Edinburgh und Glasgow, in Hufeland's Journ. d. pract. Heilk. v. J. 1824. Bd. LIX. suppl. Heft. S. 182. fg. — Lefebure, Bulletin de la Societé médicale d'émulation, Paris 1824. p. 33. — Bobillier, Journal universel de médecine, Paris 1825. Tom. XL. p. 257. — Harris, on Syphilis treated without mercury, The North-American medical and Surgical Journal 1826. Januar. — R. A. Richond, de la non existence du virus vénérien, etc. Paris 1826,

8. Tom. I. — A. L. J. Jourdan, Traité complet des maladies vénériennes etc., Paris 1826, 8. — F. W. Becker, über die Behandl. der Syphilis ohne Quecksilber, mit berücksichtigung der in Grossbrittanien angestellten Beobachtungen, in Horn's Archiv v. J. 1826. S. 87. fg. — Fr. Handschuh, über die Lustseuche und ihre Heilung ohne quecksilber, Würzburg 1826, 8. Vergl. Rust's krit. Repertor v. J. 1827. Bd. XVI. Heft 3. S. 307. fg. — Günther, über Dr. Fricke's versuche, die Syphilis ohne Mercur zu behandeln, in von Gräfe's Journal d. Chirurg. v. J. 1826. Bd. IX. S. 119. fg. — Fr. Wilh. Oppenheim, über die antiphlogistische Heilmethode der Syphilis, in Rust's Magazin v. J. 1826. Bd. XXI. S. 389. fg. — Dessen Behandlung der Lustseuche ohne quecksilber (cit. 132.) S. 270. fg.

148.) Pierantonio Perenotti di Cigliano, del vario modo di curare l'infezione venerea e special mente del usu vario del mercurio, Torino 1788, 12. Deutsch mit zusätzen von Kurt. Sprengel, Leipzig 1791, 8. S. 309.

149.) B. Bell, Abhandlung von den Geschwüren, S. 262. u. Abhandl. üb. d. bösart. Tripper, S. 221. — A. F. Hecker, deutliche Anweisung, S. 127.

150.) C. F. Clossius, über die Lustseuche, S. 382. — Louvrier, Darstell. Syphil. Krankheitsformen, S. 338.

151.) Sam. Hahnemann's unterricht fur Wundärzte über die venerischen Krankh., Leipz. 1789, 8. S. 100 fg. Jesse Foot's Abhandl. üb. die Lustseuche, Th. II. S. 283. fg. — Jördens in Hufeland's journ. d. pract. Heilk. v. J. 1797. Bd. IV, St. IV. S. 196. fg. — C. W. Hufeland, im Systeme der pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 433. fg. und im journ. d. pract. Heilk. v. J. 1817. Bd. XXXVII. St. I. S. 4. fg. u. in demselben v. J. 1824. Bd. LIX. St. III, S. 104. fg. — Joh. Wendt, die Lustseuche in allen ihren Richtungen und Gestalten, (cit. 78.) S. 154. Heinr. Robbi, in Andr. Mathias Mercurialkrankh. S. 309. fg. Anmerk.

152.) Chr. Girtanner's Abhandl. über d. ven. Krankh. 3. Aufl. S. 191. — A. Fr. Hecker's deutl. Anweis. 2te. Ausg. S. 167. fg. und 182 fg. — J. G. Bernstein's pract. Handbuch 2. Aufl. Th. IV. S. 161. — André Vacca Berlinghieri, Traité des maladies vénériennes, Paris An VIII, 8. Deutsch mit Zusätsen von Lene, Leipz. 1801, 8. — J. N. Rust's Helkologie, Bd. II. §. 199. fg. — Andr. Mathias Mercurialkrankh. S. 307. fg. u. 309. Anmerk. — Joseph v. Vering's Syphilido-Therapie, Wien 1826, 8. §. 243. u. 246. — K. G. Neumann in Hufeland's Bibliothek der pract. Heilk v. J. 1827. Bd. LVII. St. II. 99. u. 102. fg.

153.) Spangenberg's Fragmente über die Lustseuche, in Horn's Archiv. f. med. Erfahr. v. J. 1804. S. 313.

154.) Joan. Dan. Major, Diss. de usu et abusu mercurii in lue venerea, Kiliae 1673. — Chr. St. Scheffel, de noxis in corpus humanum ex abusu mercurialium redundantibus horumque remediis, Gryph. 1728. — Hier. Ludolf, demonstratio, quod atrocissima luis venereae symptomata non sint effectus morbi, sed curae mercurialibus institutae, Erf. 1747. — L. Kornbeck, diss. historia morborum a mercurio excitatorum, Viennae 1776. — G. F. Schreiber, spec. de morbo mercuriali, Erf. 1792. — C. F. Clossius, üb. d. Lustseuche, S. 399. — J. F. Fritze, Handb. über die venerischen Krankh. S. 298. — A. Fr. Heckers deutl. Anweis S. 463. fg. — C. W. Hufeland's system der pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 434. — Andr. Mathias, Mercurialkrankheit. (cit. 80.)

155.) Joh. Almenar, Libell ad evitandum et expellendum morbum gallicum, ut nunquam revertatur. Venet. 1502. — Nic. Pechlini, observationum physico-medicarum. Lib. I. Hamb. 1691. 4. p. 194. — Franz Chicoyneau, the practice of salivating shewn to be of no use or efficacy in the cure of the venereal disease etc. translated by Willoughby. Lond. 1723. 4. und in Turner's Syphilis. (cit. 17.) S. 649. fg. Anmerk. — Cam, the practice of salivating vindicated etc. Lond. 1724. 8. — J. C. Brunner, de methodo tuta et facili citra salivationem curandi luem vene-

ream. Scaph. 1739. — J. Scott, de salivationis ad luem veneream curandam inutilitate. Edinb. 1750. — Büchner, diss. de commoda venereae luis sine sialagogis curatione. Hal. 1758. — Charles Hales, la salivation n'est pas necessaire pour la guérison des maux vénériens etc. Lond. 1764. 8. — Broklesby, economical and medical observations Lond. 1764. p. 296. — L. C. Althof's pract. Bemerk. (Citat. 63.) S. 8.

156.) Gárdane (Cit. 50.) vergl. Richter's, Chirurg. Bibl Bd. III. St. I. S. 66. — Cezan (Cit. 52) Vergl. Richter's Chirurg. Bibl. B. III. St. I. S. 101. — Von Horne, Abhandl. (cit. 53.) S 243. Vergl. Nicolai's Recepte. Bd. IV. S. 194. — v. Wedekind in Hufeland's journ. d. pract. Heilk. Bd. LVIII. St. I. S. 41. fg. u. 45. fg.

157.) Vergl. Citat. 113. 114. und 115.

158.) P. Bell's Abhandl. über d. bosärt. Tripper Bd. II. S. 225. — C. F. Clossius, üb. d. Lustseuche, S. 399. — A. F. Heckers deutl. Anweis. S. 443. — Kortum, in Hufeland's Journ. d. prakt. Heilk. v. J. 1800. Bd. X. St. II. S. 35.

159.) F. Swediaur's vollständige Abhandl. über die Syphil. Krankh. Th. II. S. 368.

160.) Petr. Andr. Mathiolus, de morbi gallici curatione dialogus. Venet. 1535. 4. — H. M. Missa, diss. ergo lui venereae hydrargyrus camphoratus. Paris 1756. — Spo-

nitzer, von der wirksamkeit des Camphers, in Hufeland's Journ. d. pract. Heilk. v. J. 1797. Bd. V. S. 560.

161.) Grainger, de modo excitandi ptyalismum et morbis inde pendentibus. Edinb. 1753. — John Hunter, a treatise on the venereal disease. Lond. 1786. 8. Deutsch. Leipz. 1787. 8. S. 614. fg. — C. Girtanner's Abhandl. üb. d. vener. Krankh. 3te Aufl. S. 284. — Sam. Hahnemann's unterricht für Wundärtze üb. d. venerischen krankh. S. 241. u. 290. — Derselbe in Joh. Fr. Blumenbach's med. Bibl. v. J. 1791. Bd. III. St. III. S. 543. fg. — A. Fr. Hecker's Krankh. u. s. w. 2te Aufl. S. 470. Derselbe in Hufeland's Journ. der pract. Heilk. v. J. 1807. Bd. XXVI. St. IV. S. 106. — Paping, diss. de Sulphureto calcis, optimo contra salivationem mercurialem remedio. Groning. 1796. — John Rollo, account ot two Cases of the diabetes mellitus etc. Lond. 1797. 8. — G. C. Conradi, in Hufeland's Journ. d. pract. Heilk. v. J. 1798. Bd. VI. S. 521. — F. Swediaur's vollständ. Abhandl. üb. d. Syphil. Krankh. Th. II. S. 364. fg. — C. W. Hufeland's Syst. der pract. Heilk. B. II. Abth. II. S. 427.

162.) P. J. Hartmann, martis cum mercurio conjunctionem usibus practicis commendat. Halae 1759. — Ejusd. diss. de mercurio dulci martiali. Francf. 1773. — B. E. Hirschel,

Briefe über verschiedene gegenstände aus d. Arzneiwiss. Berlin 1768. 8. N°. 3. — A. Fr. Hecker's deutl Anweis. u. s. w. S. 470. — C. W. Hufeland's System. der pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 523.

163.) C. F. Clossïus, üb d. Lustseuche. S. 405. fg. — F. Swediaur's vollst. Abhandl. Th. II. S. 364. fg. — A. Fr. Hecker's deutl. Anweis. S. 471.

164.) F. Swediaur's vollst. Abhandl. Th. II. S. 365. — A. Fr. Hecker in Hufeland's Journ. d. pract. Heilk. v. J. 1807. Bd. XXVI. St. IV. S. 65. fg. und 103 fg.

165.) Cezan in Richter's chirurg. Bibl. Bd. III. S. 102.

166.) Van Horne's Abhandl. S. 60. Vergl. Nicolai's Recepte Bd. IV. S. 171.

167.) Gardane, in Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. St. I. S. 68.

168.) G. Macauly, in Medical observations and inquiries, vol. II. (Apregnant woman cured of a lues venerea by the use of the solution of the corrosive sublimate.)

169.) Joh. Adam Schmidt's vorlesungen über die Syphilit. Krankh. S. 151.

170.) Cezan, in Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. S. 101.

171.) C. L. Hoffman, opuscula latina collecta, p. 264. — Vergl. Richter's chirurg. Bibl. Bd. II. St. I. S. 168 fg.

172.) J. F. Fritze, Handb. üb d. vener. Krankh. S. 299. fg.

173.) A. Fr. Hecker's deutl. Anweisung S. 89 u. 91.

174.) C. W. Hufeland's System. d. pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 424.

175.) Joh. Hunter's Abhandl. über d. vener. Krankh. S. 617, 631. u. 634.

176.) Gardane, in Richter's Chirurg. Bibl. B. III. S. 67.

177.) Van Horne's Abhandl. S. 61. u. 75. Vergl. Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. S. 202. fg.

178.) Cezan in Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. S. 101.

179.) F. Swediaur's vollständ. Abhandl. Th. II. S. 223. fg.

180.) J. A. Schmidt's vorlesungen über d. Syphilit. Krankh. S. 151.

181.) Gardane, in Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. S. 69. — J. F. Fritze, Handb. üb. d. vener. Krankh. S. 259. u. 285. fg. — A. Fr. Hecker's deutl. Anweis. S. 87. u. 463. fg. F. Swediaur's vollständ. Abhandl. Th. II. S. 349. fg. - C. W. Hufeland's System. d. pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 433. fg. 441, 443. u. 523. — J. Louvrier's Darstell. Syphilit. Krankh. S 300 u. 333. — A. Mathias Mercurialkrankh. S. 345. — von Wedekind in Hufeland's journ. d. pract. Heilk. Bd. LVIII. St. I. S. 51.

182.) F. Swediaur's vollständ. Abhandl. Th. II. S. 364. fg. u. 368.

183.) C. W. Hufeland's System. d. pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 523.

184.) A. Mathias, Mercurialkrankheiten, S. XXI. 254. u. 365. fg.

185.) Von Wedekind, in Hufeland's journ. der pract. Heilk. Bd. LVIII. St. I. S. 51.

186.) Rust's Magazin v. J. 1816. Bd. I. S. 362. fg.

187.) C. W. Hufeland's journ. d. pract. Heilk. vom J. 1817. Bd. XXXVII. St. I. S. 13. fg.

188.) F. A. Simon Jun. über den Sublimat und die inunctionscur, mit besonderer Beziehung auf Dzondi's neue zuverlässige Heilart der Lustseuche und die Louvrier — Rust-'sche inunctionscur, Hamburg 1826, 8. S. VIII. u. 24. fg.

189.) C. F. Bartels, einige Bemerkungen über Dzondi's neue Heilart der Lustseuche, in von Gräfe's journal der chirurgie v. J. 1826. Bd. IX. Heft. III. S. 524. fg.

190.) Fessel, einige Bemerkungen über Dzondi's neue curmethode der Syphilis, in Horn's Archiv. v. J. 1827. S. 531.

191.) S. G. Vogel's allgemeine medicinisch-diagnostische Untersuchungen, Stendal 1824. Th. I. 206.

192.) Gardane. in Richter's Chirurg. Bibl. Bd. III. S. 62. fg. u. 67. fg.

193.) Van Horne's Abhandl. 60. fg., desgl. in

Richter's Chirurg. Bibliot. Bd. III. S. 199. u. 201. fg.

194.) Von Wedekind's fortgesetzte Bemerkungen üb. den Sublimat, die Lustseuche und Dzondi's Methode, in Hufeland's journ. d. pract. Heilk. v. J. 1827. Bd. LVII. St. I. S. 46. u. 62.

195.) P. Fabre's vollständige Abhandlung (Cit. 91.) S. 427. u. 455.

196.) J. Louvrier's Darstellung (Cit. 92.) S. 244. u. 265.

197.) J. N. Rust's Magazin v. J. 1816. Bd. I. S. 440. fg.

198.) C. F. von Gräfe's, Journal der Chirurgie v. J. 1826, Bd. IX. S. 514. fg. Anmerk.

199.) Pharmacopoea borussica, editio tertia emendata, Berolini 1813, 8. p. 112. fg.

200.) Aug. Ferd. Ludw. Dörffurts, neues Deutsches Apothekerbuch, nach der letzten Ausgabe der Preussischen Pharmacopoea bearbeitet, Leipzig 1803, 8. Th. II. Abth. I. S. 845. — Christ. Friedr. Bucholz, Theorie und Praxis der pharmaceut — chemischen Arbeiten, Leipzig u. Wien 2te Aufl. 1818, 8. Th. I. S. 557.

201.) J. C. A. Theden's neue Bemerk. S. 4. fg.

202.) K. H. Dzondi, neue zuverlässige Heilart der Lustseuche, S. 43. fg.

203.) John Hunter's, Abhandl. über d. vener. Krankh. S. 599.

204.) J. F. Fritze's, Handb. über die vener. krankh., S. 259.

205.) E. Horn's, Archiv. v. J. 1815. S. 978.

206.) Chelius in den Heidelberger klin. Annal. v. J. 1825. Bd. I. H. I. S. 154.

207.) J. Hunter's, Abhandl. S. 598. fg.

208.) J. F. Fritze's Handb. S. 258.

209.) K. H. Dzondi, neue zuverlässige Heilart etc. S. 119.

210.) M. Stoll, ratio medendi, P. III. p. 432. fg.

211.) A. T. Hecker's, deutl. Anweis. S. 84. fg.

212.) C. W. Hufeland's, Journ. d. pract. Heilk. v. J. 1798. Bd. VI. S. 192. Anmerk. und dessen system der pract. Heilk. Bd. II. Abth. II. S. 413.

213.) L. v. Lagneau, Exposé, p. 273. sq.

214) C. F. von Gräfe's, Journal der Chirurgie, Bd. IX. S. 514. Anmerkung.

215.) K. G. Neumann in Hufeland's Bibliothek der practischen Heilkunde, v. J. 1827. Bd. LVII. St. II. S. 27. fg.

N A R I G T.

Mijne ledige uren, dacht ik, niet nuttiger te kunnen besteden, dan mij met de vertaling van dit stukje, geplaatst in het *Magazin von Rust* XXVI. *B.* II. *Heft.* onledig te houden; te wel echter overtuigd van het geringe van dezen arbeid, die vele onvolmaaktheid bevat, en van daar veel verschooning zal behoeven.

Bij dit letterkundig onderzoek, hoe uitgewerkt het ook moge zijn, oordeelde ik het niet ondienstig datgene te voegen, wat ik nog bij andere schrijvers over dit onderwerp gevonden heb. En daar ik in de gelegenheid geweest ben, om zelve eene waarneming te doen, zoo heb ik de vrijheid genomen dezelve hier achter te laten volgen.

De Vertaler.

WAARNEMING.

J. S. als verlofganger van de nationale militie naar huis terug gekeerd zijnde, verzocht mijne hulp ter behandeling van twee gezwellen, welke hij in beide liezen had, en die bij bezigtiging de zuiverste kenmerken van Bubones opleverden. Het verder onderzoek, vereenigd met zijn eigen verhaal, overtuigde mij, dat zij een gevolg van primaire syphilitische besmetting waren.

Juist werkzaam met deze vertaling besloot ik de Dzondische geneeswijze, met alle naauwkeurigheid op te volgen, daar ik staat konde maken, dat, en de te gebruiken middelen, en de voorschriften het diëet betreffende, stiptelijk zouden opgevolgd worden. Alleen, de inrigting der woning boezemde mij eenige vrees in, daar zij tot vermijding van tochtlucht niet aan de voorschriften van Dzondi beantwoorden kon. Dan voor strenge vermijding gewaarschuwd hebbende, besloot ik (overtuigd van de waarheid, dat men onder den geringen stand, zeldzaam zulke vertrekken of woningen vindt, als waarin Dzondi de behandeling) wil gedaan hebben, bij mijn voornemen te blijven.

De lijder gevoelde veel pijn, daar wel de regter bubo reeds sedert eenige dagen, na lang pappen opengebroken was, doch de linker in volle rijpheid stond, en ieder oogenblik scheen te zullen openbreken. Hierin te leur gesteld, en de pijn vermeerderende, opende ik dezelve met eenen kleinen lancetsteek, en verbond nu beiden

met een droog zacht zalfverband; meer om het indringen der lucht te verhoeden, dan dezelven daardoor te genezen. Daar de gezondheidstoestand betrekkelijk wel scheen te zijn, begon ik nu ook dadelijk de Dzondische pillen, volgens het voorschrift naauwkeurig bereid, toe te dienen: liet hem den eersten dag vier stuks dadelijk na het middagmaal nemen, en vervolgens om den anderen dag met twee opklimmen, en elken voormiddag een pond *Decoctum Salsaparillae* gebruiken. Daarbij bleef de lijder veelal te bed liggen, of opkomende zorgde hij om alle togtlucht te vermijden, was zeer spaarzaam met het gebruik van voedingsmiddelen, hoewel hij eenen meer dan gewonen eetlust had, en vermijdde alle die spijzen in het voorschrift verboden. Voor versche lucht in het vertrek, zoo wel als voor zuivering van verband, werd dagelijks behoorlijk zorg gedragen.

Zoo was de lijder in vier weken tijds met het gebruik der pillen, tot op dertig daags geklommen, had het *Decoctum Salsaparillae* getrouw voortgebruikt, en was bij voortduring wel gebleven, zonder eenige nadeelige gevolgen van het gebruik des sublimaats te bespeuren; doch de beide bubones waren nog niet veel in genezing gevorderd, daar zij beiden eenen spekachtigen grond hadden, de randen der huid omgekruld waren, en tusschen de onderliggende deelen, die gewone ruimte of holten aanboden. Evenwel was de regter iets beter, en in de huid der linker, waren, buiten de gemaakte opening die

zich zeer verwijderd had, nog eenige kleine gaatjes ingebroken.

In dien staat kon ik den lijder niet als genezen beschouwen, en verkreeg van hem dat hij nog veertien dagen te huis zoude blijven, en wende nu de tweede helft der kuur nog eens aan, liet hem met veertien stuks pillen beginnen, om den anderen dag met twee weder op te klimmen, en het *decoctum salsaparillae* voor den middag gebruiken. Nu weder tot dertig pillen geklommen zijnde, waren beide bubones zeer zuiver, eene gezonde granulatie kon men waarnemen, en de regter was bijna genezen; staande dit gebruik was den lijder weder zeer wel gebleven, en had geene onaangename gevolgen bespeurd.

Nog konde ik den lijder niet als hersteld aanmerken. Doch wijl zijn bestaan hem dringend riep, zijnen arbeid weder te hervatten, moest ik dit wel toelaten. Daar hij eene strenge opvolging wegens het diëet beloofde, liet ik het *decoctum salsaparillae* achterwege, maar deed hem nog eens de tweede helft der pillen gebruiken, liet dus weder met veertien stuks aanvangen en om den anderen dag met twee, tot op dertig klimmen. Nu had ik het genoegen, beide bubones volkomen hersteld te zien. In den loop van dit gebruik, was hij bezweet zijnde, verkouden geworden, en ik liet hem dus dadelijk met het gebruik der pillen ophouden, beval hem het bed aan, en diende eenige diaphoretische middelen toe, die het gewenschte gevolg hadden.

Na zes dagen tijds, liet ik de rest der pillen weder gebruiken, zonder eenige nadeelige gevolgen waar te nemen. Na verloop van zeven weken was hij nog welvarende.

De lijder heeft zeven weken te huis, en twee weken buiten 's huis, dus negen weken onder de behandeling geweest, en staande dien tijd, een pond, drie oncen, en een en een half drachma salsaparille wortel, en bijna tweeëndertig greinen sublimaat gebruikt.

Hoe eenvoudig nu ook deze waarneming is, biedt zij echter onder meer anderen, de volgende punten ter vergelijking aan:

1. Dat het met Dr. Kluge overeenkomt (p. 22.) dat bij primaire syphilitische gezwellen, de herstelling op het einde der behandeling zich eerst zigtbaar vertoonde, en veelal de tweede helft der behandeling vereischte.

2. Bewijst ook deze waarneming, dat niet naauwelijks eenmaal onder de honderd ziektegevallen, zoo als Dzondi wil, de nakuur moet aangewend worden, maar dit zeker meer moet plaats hebben.

3. Door deze waarneming wordt ook bewezen, hetgeen ik in de aanmerking op (p. 26) reeds zeide, dat, en de bepaalde gifte, en de tijdruimte, om eene volkomen genezing daar te stellen, dikwijls overschreden zal moeten worden.

Mogten toch meer ervarene en kundige mannen ons met hunne waarnemingen voorlichten!

Wegens verwijdering van de drukpers zijn er eenige drukfeilen ingeslopen, zoo als:

Bl. 13. *regel* 2 *v. b.* *staat* g. *lees* gtt.
„ „ —— 13 —— —— dagelijks driemaal *lees* dagelijks in drie malen
„ 16. —— 6en13 *v.b.* —— affectionen *lees* affectien
„ „ —— 2 *v. o.* —— na de opgaaf *lees* naar de opgaaf
„ 17. —— 2 *v. b.* —— der kwalen *lees* der ingetredene kwalen
„ 22. —— 6 *v. o.* —— secondaire *lees* secundaire
„ „ —— 5 —— —— venösen *lees* veneuse
„ 23. —— 5 —— —— hadden uitgewerkt, slechts enz. *lees* hadden uitgewerkt, wel enz.
„ 27. —— 6 *v. b.* —— *Sarapionjun lees Sarapion* Jun.
„ 28. —— 8 —— —— afterartzen (afterärzten) *lees* kwakzalvers.
„ 30. —— 5 *v. o.* —— digeve *lees* digere
„ 36. —— 13 *v. b.* —— Baylies *lees* Boylies
„ „ —— „ —— —— Goock *lees* Gooch
„ 41. —— 12 *v. o.* —— Cahoxie *lees* Cahexie
„ 44. —— 3 *v. b.* —— V. I. E. *lees* VI. E.
„ „ —— 7 —— —— Cahoxie *lees* Cahexie
„ 45. —— 17 *v. o.* —— door *lees* voor
„ 46. —— 15 *v. b.* —— condylomatie *lees* condylomata
„ „ —— 19 —— —— urine *lees* urien
„ „ —— 22 —— —— ultslag *lees* uitslagen
„ 47. —— 1 *v. o.* —— uitmunlendste *lees* uitmuntendste
„ 49. —— 19 *v. b.* —— aanbeveeld *lees* aanbeveelt
„ 51. —— 16 —— —— cahoxie *lees* cahexie
„ 53. —— 21 —— —— beveeld *lees* beveelt
„ „ —— 2 *v. o.* —— steld *lees* stelt
„ 56. —— 1 —— —— (*) *lees* (†)
„ 58. —— 5 —— —— vermeld *lees* vermeldt
„ 63. —— 4 —— —— met gen eene *lees* met eene
„ 64. —— 9 *v. b.* —— modificationen *lees* modificatien
„ „ —— 16 —— —— word *lees* wordt,
„ „ —— 8 *v. o.* —— van Wedekindsche 31) von Wedekindsche 81)
„ „ —— 4 —— —— vermeld heeft *lees* vermeld heeft 194)
„ „ —— 1 —— —— vermeiding *lees* vermijding
„ 72. —— 14 *v. b.* —— affectionen *lees* affectien
„ 73. —— 1 —— —— idem
„ „ —— 8 —— —— cahoxie *lees* cahexie
„ 75. —— 1 —— —— Het kan niet anders, dat, *lees* het kan niet anders, dan dat
„ „ —— 4 *v. o.* —— regerings geneeskundigen *lees* regerings geneeskundigen raad.

De overige gelieve de goedgunstige Lezer zelve te verbeteren.

KUURAANWIJZING.

Nommers.	Voor- en Toenamen, Onderdom en Stand der Zieken.	Ziekten.																						Voorbereidings-kuur door zwavel enz.	Gebruik der		Geneesgevolg des gebreks.			Intrede van salivatie.	Het gebrek recidiveerd.	AANMERKINGEN.
		Primaire Syphilis.						Secundaire Syphilis.																								
		Urethritis, balanitis, fluor albus.	Phimosis, paraphimosis.	Bubones.	Excoriationes et Ulcera.			Excoriationes et Ulcera.			Condylomata lata			Condylomata acuminata			Orchitis.	Bubones.	Ozaena.	Tophus.	Dolores osteocopi.	Exanthema syphiliticum.			Eenvoudige kuur.	Eenvoudige kuur met herhaling der tweede helft.	Bevestiging	Verbetering	Voortduring			
					Genitalium	Ani	Faucium	Genitalium	Ani	Faucium	Genitalium	Ani	Faucium	Genitalium	Ani	Faucium						partiale	Totius corporis									
1.	*C. Kieser*, oud 29 jaren, Lakenwevers gezel.	»	1	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	De eenvoudige kuur had de zweren enkel verbeterd en de vijguitwassen verminderd. Twaalf dagen na het eindigen der kuur braken echter nieuwe vijguitwassen uit, de lijder kwam nu onder de Bergsche kuur, waardoor hij volkomen hersteld werd. Daar de tweede helft der Dzondische kuur hier niet werd aangewend, en door deze echter het gebrek nog verwijderd had kunnen worden, zoo geeft dit geval geen bepaald resultaat.
2.	*C. Gladowsky*, 32 jaren, Arbeidsman.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
3.	*L. Gross*, 23 jaren, Schoenmakers gezel.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
4.	*F. Hubner*, 24 jaren, Zeembereiders gezel.	1	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
5.	*F. Laucke*, 22 jaren, Schoenmakers gezel.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
6.	*F. Böhrenschöpf*, 27 jaren, Kleermak. gezel.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1	»	Tegen het einde der kuur kwam er eene onbeduidende salivatie op, bij welke de kuur voortgezet werd, en die op eenvoudig laxans week, welke den lijder om zijnen tragen stoelgang toegediend werd.
7.	*J. Seydel*, 28 jaren, Postillion.	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1	»	Drie dagen na het eindigen der kuur, kwam er eene salivatie op, die twaalf dagen aanhield, en teekens in de mond achterliet, welke door het aanwenden van het *Aqua Oxymuriatica* herstelden.
8.	*F. Maske*, 35 jaren, Molenaars gezel.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
9.	*L. Grouman*, 28 jaren, Puella Publica.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
10.	*W. Remy*, 31 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
11.	*F. Stäckert*, 19 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	De lijderes, welke in de vijfde maand zwanger was, werd als hersteld naar de verloszaal verplaatst, en zeven weken na geeindigde kuur van een ontijdig, twee pond zwaar, dood en vergaan kind verlost. Als oorzaak tot deze vroege geboorte, laat zich verder geene oorzaak opsporen, als de gebruikte Sublimaatkuur.
12.	*J. Grollmisch*, 29 jaren, Kleermak. gezel.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
13.	*W. Pasener*, 24 jaren, Koopman.	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	Of de halszweren primair of secundair waren, liet zich niet met zekerheid bepalen, doch scheen het eerste waarschijnlijk, daar aan de genitalien geene sporen van vroegere besmetting waren te ontdekken, en de ziekte ook een snel verloop vertoonde.
14.	*J. Heckeroth*, 26 jaren, Zijdewerker.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	Na het einde der eenvoudige kuur, had zich het gebrek nog in het geheel niet gebeterd. En daar de lijder in het midden der kuur, gedurende eenige dagen over borstpijnen klaagde, die hoewel weder wegbleven, bij zijnen *constitutio phthisica* echter bedenkelijk schenen, zoo verkreeg hij niet de tweede helft der Dzondische, maar de Bergsche kuur, waardoor hij hersteld werd. Ook dit geval kan even als No. 1. geen bepaald resultaat geven.
15.	*H. Staack*, 24 jaren, Tafelknecht.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
16.	*C. Sallschus*, 23 jaren, Koetzier.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	Wegens gastrische verschijnselen, moest de kuur twee dagen uitgesteld, en vandaar ook even zoo veel dagen verlengd worden.
17.	*H. Elterkamp*, 26 jaren, Metzelaars gezel.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	Bij het einde der eenvoudige kuur, waren de vijguitwassen, wel een weinig bleker geworden, doch hadden zich verder niet veranderd; de patient verkreeg nu de Bergsche kuur, en werd toen na eenige weken als hersteld ontslagen. Daar ook hier even als No. 1, niet de tweede helft der kuur aangewend werd, zoo leidt ook dit geval tot geen bepaald resultaat, tot de werkzaamheid der Dzondische kuur.
18.	*C. Schmidt*, 29 jaren, Arbeiders vrouw.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
19.	*J. Weber*, 16 jaren, Fruithandelaarster.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	Zes maanden na haar ontslag en zeven dagen na het eindigen der Dzondische behandeling, keerde de lijderes wegens *Fluor albus* en *Ulcera syphilitica vaginae* tot het ziekenhuis terug; het gebrek werd echter niet als eene *recidive* maar als een door nieuwe besmetting ontstaan primaire lijden erkent.
20.	*A. Gräger*, 28 jaren, Weversgezel.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	
21.	*C. Bauer*, 22 jaren, Kleermakers gezel.	1	1	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	Wegens ingetredene hevige en aanhoudende kolijkpijnen met doorloop, waartegen het opium niets vermogt, kon bij den uitgebroken Hectische gesteldheid des lijders, de kuur niet doorgezet, maar moest reeds na achtdaagsche aanwending uitgesteld worden. Na eene driemaandelijksche ziekte, gedurende welke den lijder eene ondersteunende behandeling verkreeg, verdwenen de syphilitische toevallen allengskens, en de lijder werd als hersteld ontslagen. Dit geval kan alzoo in het geheel geen resultaat over de werkzaamheid der Dzondische kuur geven. — De herstelling volgde hier waarschijnlijk, even als bij de zoogenaamde ontsteekingskuren.
		5	4	1	11	»	1	»	»	7	4	3	»	7	»	»	»	5	1	»	1	»	1	»	18	3	17	1	3	2	»	

KUURAANWIJZING.

Nommers.	Voor- en Toenamen, Ouderdom en Stand der Zieken.	Zickten. Primaire Syphilis.						Secundaire Syphilis.																Voorbereidings-kuur door zwavel enz.	Gebruik der		Genecsgevolg			Intrede van salivatie.	Het gebrek recidiveerde.	AANMERKINGEN.
					Excoriationes et Ulcera.			Excoriationes et Ulcera.			Condylomata lata			Condylomata acuminata								Exanthema syphiliticum.					des gebreks.					
		Urethritis, balanitis, fluor albus.	Phimosis, paraphimosis.	Bubones.	Genitalium	Ani	Faucium	Genitalium	Ani	Faucium	Genitalium	Ani	Faucium	Genitalium	Ani	Faucium	Orchitis	Bubones	Ozaena	Tophus	Dolores osteocopi	partiale	Totius corporis		Eenvoudige kuur.	Eenvoudige kuur met herhaling der tweede helft.	Bevestiging	Verbetering	Voortduring			
	Transport. . . .	5	4	1	11	»	1	»	»	7	4	3	»	7	»	»	»	5	1	»	1	»	1	»	18	3	17	1	3	2	»	
22.	*D. Privot*, 23 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
23.	*C. Bernhöft*, 22 jaren, Timmermans gezel.	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
24.	*C. Spieske*, 19 jaren, Timmerman.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	Veertien dagen na het eindigen der tweede helft der kuur, en na dat de Condylomen nog niet geheel verwijderd waren, braken bij dezen lijder varicellen uit, weshalve hij in het Pokkenverblijf kwam. Vandaar teruggekeerd, werden de overige Condylomen door plaatselijke middelen verwijdert.
25.	*J. Thauer*, 24 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
26.	*K. Haak*, 23 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
27.	*J. Mieeke*, 29 jaren, Arbeidsman.	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
28.	*J. Krüger*, 26 jaren, Brandersknecht.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
29.	*H. Gottlieb*, 19 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	1	1	»	»	1	»	Wegens bijkomende geringe salivatie, moest de kuur drie dagen uitgesteld, en daarom even zoo veel dagen verlengd worden.
30.	*L. Lasitz*, 22 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	De lijderes was bij den aanvang der kuur vijf maanden zwanger, en verloste in de zevende maand, (na dat zij drie dagen te voren detweede helft der kuur geeindigd had), van een dood en reeds in verrotting overgegaan kind.
31.	*C. Kuhsatz*, 26 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	1	De lijderes werd wel door middel van de herhaling der tweede helft der versterkte kuur, van de genoemde toevallen der Syphilis bevrijd; doch er ontstond, vijfentwintig dagen na het eindigen der behandeling, eene echte en zeer hevige *Iritis Syphilitica*, die buiten de anders antiphlogistischen behandeling, het gebruik des sublimaats van nieuw noodwendig maakte, waardoor ook herstelling volgde. — Daar gedurende de aanwending der Dzondische kuur, klaarblijkelijk geene nadeelige invloed op de zieke plaats had, zoo levert dit geval het resultaat, dat ook bij deze geneeswijze onvolledige herstellingen, en daardoor ook *Recidiven* mogelijk zijn.
32.	*J. Schulz*, 36 jaren, Arbeidsman.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	1	Ten opzigte der Recidive, is hieronder bij No. 57. het bijzondere verklaard.
33.	*J. Mehnert*, 36 jaren, Molenaarsgezel.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
34.	*C. Spielman*, 23 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	»	»	
35.	*J. Laube*, 22 jaren, Arbeidsman.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	Door Pleurische affectien, werd de kuur zeven dagen achtereen uitgesteld, en in dezen tijd een Antiphlogistische behandeling met aderlating aangewend.
36.	*F. Schellhase*, 28 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	De lijderes was zwanger, en in het begin der negende maand verloste zij van een levend en gezond kind, dat echter wel veertien dagen te vroeg ter wereld kwam. De kuur konde voor de geboorte wegens braken, slecht eenentwintig dagen voortgezet worden, welke echter na het kraambed op nieuw geheel werd aangewend.
37.	*D. Rieke*, 28 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
38.	*C. Reimel*, 29 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
39.	*J. Mehlhase*, 22 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	Er hadden gedurende de aanwending der kuur Pleurische affectien plaats, die zoo als bij No. 35. het uitstellen der kuur gedurende vijf dagen, en de Antophlogistische geneeswijze met der lating noodzakelijk maakten.
40.	*H. Wörlitz*, 34 jaren, Koetsier.	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
41.	*A. Ammhaase*, 25 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
42.	*C. Nitze*, 18 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
43.	*C. Belinska*, 17 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
44.	*J. Lansky*, 53 jaren, Schoenmakers gezel.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	
		12	5	1	21	»	1	1	»	12	13	11	»	13	2	»	1	9	3	2	2	2	4	»	30	14	40	1	3	3	2	

Nommers.	Voor- en Toenamen, Ouderdom en Stand der Zieken.	Ziekten. Primaire Syphilis. Urethritis, balanitis, fluor albus.	Phimosis, paraphimosis.	Bubones.	Excoriationes et Ulcera. Genitalium	Ani	Faucium	Secundaire Syphilis. Excoriationes et Ulcera. Genitalium	Ani	Faucium	Condylomata lata. Genitalium	Ani	Faucium	Condylomata acuminata. Genitalium	Ani	Faucium	Orchitis	Bubones	Ozaena	Tophus	Dolores osteocopi	Exanthema syphiliticum. partiale	Totius corporis	Voorbereidings-kuur door zwavel enz.	Gebruik der Eenvoudige kuur.	Eenvoudige kuur met herhaling der tweede helft.	Geneesgevolg des gebreks. Bevestiging	Verbetering	Voortduring	Intrede van salivatie.	Het gebrek recidiveerde.	AANMERKINGEN.
	Transport. . . .	12	5	1	21	»	1	1	»	12	13	11	»	13	2	»	1	9	3	2	2	3	4	»	30	14	40	1	3	3	2	
45.	*L. Blumenthal*, 27 jaren, Puella Publica.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	»	1	»	»	Naardien bij deze zieke, welke aan eene venerische vagina-zweer met het karakter der Veneuse constitutie leed, vijf en een halve maand achter een de Calomel, Sublimaat- en Bergsche kuur vergeefs gebruikt was geworden, werd bij haar gedurende drie weken de Dzondische voorbereidiogs kuur, en na dat deze geeindigd was, de Dzondische Sublimaat kuur, welke slechts twee dagen wegeos diarrhee uitgesteld moest worden, en ook de tweede helft der kuur gebruikt, zonder dat op iets eenige betering volgde. Door de opvolgende aanwending van het Zittmannsche Decoctum, werd daarentegen de lijderes volkomen hersteld. Dit geval geeft het resultaat, dat bij venerische gebreken met veneuse constitutie ook de Dzondische kuur niet vermag te verzachten.
46.	*W. Täger*, 32 jaren, Jager.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	1	De Condylomen waren over de inwendige zijde der dij verspreid. De lijder, welke, nadat door het gebruik der Dzondische kuur en nakuur, zijne Condylomen waren verwijderd geworden, nog vier weken achtereen waargenomen, en toeo als zichtbaar hersteld ontslagen was, keerde twee maanden later (ten tijde als de Dzondische geneesproeven reeds gesloten waren) met nieuw uitgebrokeoe Condylomen aan dezelfde plaatsen des ligehaaois naar het ziekeohuis terug, en loochende, zich ergeos aan een nieuwe besmetting blootgesteld te hebben, en werd door de aanwending der Bergsche kuur na twee maaoden als hersteld ontslagen. Dit geval spreekt duidelijk voor de mogelijkheid van recidive, na de volledig aangewende Dzondische kuur.
47.	*D. Zahn*, 16 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	Ook aan de inwendige zijde der dij bevonden zich venerische zweren.
48.	*F. Böhrenschöpf*, 22 jaren, Kleerm. gezel.	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
49.	*F. Manowsky*, 23 jaren, Slootenm. gezel.	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
50.	*M. Bartelman*, 21 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	Ook aan de inwendige zijde der regter dij waren brecde Condylomen. Gedurende de behandeling ontwikkelde zich een borstklier-abces.
51.	*F. Bauer*, 18 jaren, Soldatendochter.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
52.	*C. Hollreuter*, 18 jaren, Dienstmaagd.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	Wegens eenige huid- en schurftuitslag, werd de Dzondische kuur vijftien dagen uitgesteld, en toen weder voortgebruikt. Noch door deze kuur, en het nagebruik der tweede helft derzelve, noch door de plaatselijke behandeling, konden die Coodylomen geheel verwijderd worden, maar sproten altijd weder uit. — De nadere aanwending der Bergschen kuur hief het gebrek geheel op. Ook hier vertoont het zich duidelijk, dat de Dzondische kuur niet altijd volkomen herstelling bewerkt.
53.	*W. Lichte*, 23 jaren, Schippersvrouw.	1	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	Ook aan de inwendige zijden der dij, waren breede Condylomen. Wegens pleuritische affectie, moest de Dzondische kuur vier dagen uitgesteld worden, en eene Antiphlogistische geneeswijze met aderlating aangewend worden.
54.	*F. Schultze*, 27 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	Deze lijderes was ten tijde der behandeling drie maanden zwanger.
55.	*J. Eichholz*, 26 jaren, Puella Publica.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	»	»	De lijderes was in de zesde maand harer zwangerschap. In de loop der behandeling deed zich een koorts met ontsteekiog der borstklieren op. — Nog voor dat de kuur geëindigd kon worden, werd de lijderes van een omtrent achtentwintig weken oud en reeds in verrotting overgegaan kind verlost.
56.	*A. Heinze*, 28 jaren, Metzelaars gezel.	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
57.	*J. Schulz*, 36 jaren, Arbeider.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	De patient, welke onder No. 32. reeds aangevoerd werd, gebruikte de Dzondische kuur tegen *Chankers*, en werd, naardien deze geheel vergroeid waren, en den lijder na de kuur nog negenendertig dagen waargeoomen was gewordeo, uit het ziekenhuis als schijnbaar hersteld ontslagen. — Spoedig daarop ontwikkelde zich *Syphilitische Inguinal-Bubonen*, die de wederopneming der lijder en het gebruik der tweede helft der Dzondische kuur noodwendig maakten, waardoor dan het gebrek volkomen opgeheven werd. — Dit geval kan in betrekking tot recidive geen bepaald resultaat geven, daar de kuur niet gelijktijdig en aanvankelijk in de grootste volledigheid aaogewend was geworden.
58.	*C. Grützmacher*, 24 jaren, Dienstmaagd.	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	Drie weken na hare verwijderiog uit het ziekenhuis, en tien dagen na het besluit der Dzondische geoeesproeveo, keerde de lijderes, aan *Ulcus Syphiliticum vaginae*, en aan *Bubo Inguinalis* lijdende, naar hetzelve terug. — Het gebrek vertoonde zich echter niet als recidief, maar als het gevolg eener nieuwe besmetting.
59.	*J. Grosse*, 23 jaren, Arbeidsman.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
60.	*J. Behring*, 27 jaren, Brouwers gezel.	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	
		18	5	2	28	1	1	1	»	13	18	19	1	17	3	»	1	12	3	2	2	4	5	2	39	21	55	2	4	3	3	

